

هیتت دفاعی جنگ
شهید سید علی صیاد شیرازی
تاسیس ۱۳۷۲

عملکرد رسته زرهی در جنگ تحمیلی

تهیه و تدوین

سرتیپ ۲ زرهی ستاد (ب) غلامرضا برهانی حقیقی

عملکرد رسته زرهی در جنگ تحمیلی

تهیه و تدوین: سرتیپ ۲ زرهی ستاد (ب) غلامرضا برهانی حقیقی

بررسی اولیه و نهایی: سرتیپ ستاد ناصر آراسته

ویراستار: الهه آموزگار

ویراستار: سرتیپ ۲ ستاد فردپور

صفحه‌آرایی: حامد خدمتی

نوبت و سال چاپ: اول / ۱۴۰۰

شمارگان: ۱۰۰ جلد

قیمت:

مرکز پخش: تلفن: ۲۲۴۸۹۰۰۲ نمابر: ۲۲۴۸۸۶۵۰

حق چاپ برای «هیئت معارف جنگ شهید سپهبد علی صیادشیرازی» محفوظ است.

www.maarefjang.ir

"از همه نگارندگان حوادث جنگ و همه کسانی که توان انجام وظیفه در این مهم را دارند، درخواست می‌کنم از ثبت و ضبط جزئیات این دوران غفلت نکنند و این گنجینه تمام‌نشدنی را برای آیندگان به ودیعه بگذارند."

"جنگ تحمیلی شکوه و عظمت ایمان و اسلام را در پهنای جهان منتشر نمود."

امام خمینی (ره)

"می‌خواهم بگویم که این جنگ یک گنج است. آیا ما خواهیم توانست از این گنج استفاده کنیم؟ آن هشت سال جنگ، بایستی تاریخ ما را تغذیه کند."

"دفاع مقدس مظهر حماسه است، مظهر معنویت و دینداری است، مظهر آرمان‌خواهی، مظهر ایثار و از خودگذشتگی است، مظهر ایستادگی، پایداری و مقاومت است، مظهر تدبیر و حکمت است، روایت آن جهاد نیز مقدس و جهاد است."

"یک رزمنده تا زمانی که خاطراتش را ثبت نکرده، هنوز چیزهایی به تاریخ و آینده و آرمانش بدهکار است."

مقام معظم رهبری حضرت آیت‌الله خامنه‌ای (مدظله‌العالی)

فرازهایی از پیام حضرت امام^(ع) در اسفندماه ۱۳۶۷

خطاب به روحانیت سراسر کشور (در رابطه با پذیرش قطعنامه ۵۹۸)

صحیفه امام خمینی^(ع)، جلد ۲۱، صفحه ۲۸۳

- ما هر روز در جنگ برکتی داشتیم که در همه صحنه‌ها بهره جسته‌ایم.
- ما انقلابمان را در جنگ به جهان صادر نموده‌ایم.
- ما مظلومیت خویش و ستم متجاوزان را در جنگ ثابت نموده‌ایم.
- ما در جنگ پرده از چهره تزویر جهان‌خواران کنار زدیم.
- ما در جنگ دوستان و دشمنان خود را شناخته‌ایم.
- ما در جنگ به این نتیجه رسیده‌ایم که باید روی پای خودمان بایستیم.
- ما در جنگ ابهت دو ابرقدرت شرق و غرب را شکستیم.
- ما در جنگ ریشه‌های پربار انقلاب اسلامی‌مان را محکم کردیم.
- ما در جنگ حس برادری و وطن‌دوستی را در نهاد یکایک مردمان بارور کردیم.
- ما در جنگ به مردم جهان و خصوصاً مردم منطقه نشان دادیم که علیه تمامی قدرت‌ها و ابرقدرت‌ها سالیان سال می‌توان مبارزه کرد.
- جنگ ما جنگ حق و باطل بود و تمام شدنی نیست.
- جنگ ما جنگ فقر و غنا بود.
- جنگ ما جنگ ایمان و رذالت بود و این جنگ از آدم تا ختم زندگی وجود دارد.
- جنگ ما موجب شد که تمامی سردمداران نظام‌های فاسد در مقابل اسلام احساس ذلت کنند.
- ما در جنگ برای یک لحظه هم نادم و پشیمان از عملکرد خود نیستیم. راستی مگر فراموش کرده‌ایم که ما برای ادای تکلیف جنگیده‌ایم و نتیجه، فرع آن بوده است.
- از همه اینها مهم‌تر، استمرار روح اسلام انقلابی در پرتو جنگ است، همه اینها از برکت خون‌های پاک شهدای عزیز هشت سال نبرد بود، از تلاش مادران، پدران و مردم عزیز در ده سال مبارزه با آمریکا، غرب و شوروی نشأت گرفته است.
- ملت ما تا آن روز که احساس کرد توان و تکلیف جنگ دارد، به وظیفه خود عمل نمود... آن ساعتی هم که مصلحت بقای انقلاب را در قبول قطعنامه دید و گردن نهاد، باز به وظیفه خود عمل کرد.

معارف جنگ

«معارف جنگ» مجموعه‌ای از یافته‌ها، ذخایر و دستاوردهای جبهه‌های نبرد حق علیه باطل است که خداوند متعال به پاس فداکاری‌ها، ایثارگری‌ها و برکت خون شهدای والامقام، نصیب رزمندگان اسلام نموده و از سینه‌های جوشان آنها به سینه‌های پاک و تشنه نسل جوان انقلاب اسلامی منتقل می‌گردد.

«هیئت معارف جنگ» از پاییز سال ۱۳۷۳ با همت والای امیر سرافراز ارتش اسلام «شهید سپهبد علی صیادشیرازی» شکل گرفت و در سال ۱۳۷۴ با تصویب کریمانه و حمایت‌های مادی و معنوی حضرت امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی)، مقام معظم رهبری و فرماندهی کل قوا، به صورت رسمی این رسالت مهم را با روحیه متعالی بسیجی بر عهده گرفته و مفتخر است که با الهام از کلام نورانی خداوند متعال مبنی بر «وَالَّذِينَ جَاهَدُوا فِينَا لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَا وَإِنَّ اللَّهَ لَمَعَ الْمُحْسِنِينَ»، با صداقت و تلاش دسته‌جمعی در این وادی مقدس گام نهاده و این رسالت افتخارآمیز را که با گرایش «پژوهشی - فرهنگی - عملیاتی و آموزشی» شکل گرفته است ادامه دهد و در این راه امید به لطف و یاری خداوند متعال دارد.

شیوه کار هیئت معارف جنگ در گردآوری تجارب جبهه‌های نبرد از سال ۱۳۷۳ تا سال ۱۳۷۸ بدین ترتیب بوده است که بر اساس زمان و مکان هر عملیات، جمعی از رزمندگان اسلام که در آن عملیات نقش مهمی را بر عهده داشته‌اند به منطقه عملیات عزیمت نموده و با یادآوری خاطرات خود در صحنه نبرد و برداشت‌های تحریری، صوتی و تصویری، مجموعه‌ای از حقایق و واقعیت‌های تلخ و شیرین را گردآوری نموده است. این هیئت بعد از سال ۱۳۷۸، همچنان با اجرای آموزش‌های میدانی، نسبت به تکمیل برداشت‌های میدانی عملیات تأمین الایتمه^(ع) و سایر عملیات‌ها اقدام نمود. چاپ ۱۹۰ عنوان کتاب مستند از وقایع هشت سال دفاع مقدس از سال ۱۳۷۹ تا پایان سال ۱۳۹۹ از اقدامات هیئت معارف جنگ می‌باشد.

آموزش معارف جنگ، از سال ۱۳۷۴ به صورت نظری و میدانی برای هر دوره از دانشجویان سال ۳ دانشگاه افسری امام علی^(ع) نذاجا و از سال ۱۳۸۲ نیز برای دانشجویان سال ۳ دانشگاه‌های افسری هوایی، دریایی و فارابی و از سال ۱۳۹۴ برای دانشجویان سال ۳ دانشگاه قرارگاه پدافند هوایی خاتم الانبیاء^(ص) به اجرا درآمده و تا پایان سال ۱۳۹۹ تعداد ۳۲۷۸۸ نفر از فارغ‌التحصیلان دانشگاه‌های مزبور را در دو مرحله نظری و میدانی مورد آموزش قرار گرفته‌اند.

هیئت معارف جنگ همچنین از سال ۱۳۸۷ آموزش کارکنان وظیفه در مقاطع تحصیلی فوق دیپلم، لیسانس، فوق لیسانس و دکترا در مراکز آموزش وظیفه را پی‌ریزی نمود و این عزیزان در زمان

آموزش مقدماتی و قبل از عزیمت به یگان‌های سازمانی خود به مدت شانزده ساعت آموزش معارف جنگ را برابر برنامه آموزشی طی نموده که تا پایان سال ۱۳۹۹، بیش از ۴۷۹ هزار نفر از کارکنان وظیفه که فارغ‌التحصیل دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی کشور می‌باشند، آموزش نظری معارف جنگ را فرا گرفته‌اند.

آموزش معارف جنگ برای کلیه دانش‌آموزان پایور اجا از سال ۱۳۸۷ در آموزشگاه نظامی جوادالائمه نذاجا برگزار می‌گردید و از سال ۱۳۹۸ این آموزش‌ها در ۵ مرکز آموزش اجا (جوادالائمه^(ع) نذاجا، تفنگداران دریایی نذاجا، باقرالعلوم^(ع) نذاجا، شهید خضایی نهاجا و علی‌اکبر^(ع) نپاجا) برنامه‌ریزی شد، که بر این اساس تا پایان سال ۱۳۹۹، تعداد ۱۲۳۹۲ نفر دانش‌آموز پایور به مدت ۱۶ ساعت در هر دوره، آموزش نظری معارف جنگ را فرا گرفته‌اند.

آموزش معارف جنگ برای دانشجویان دوره‌های عالی رسته‌ای با موضوع نقش رسته مربوطه در دفاع مقدس به مدت ۸ ساعت برگزار شد که از سال ۱۳۹۰ تا پایان سال ۱۳۹۹، آموزش‌ها در ۱۸ مرکز برای تعداد ۹۴۹۱ نفر دانشجوی برگزار گردیده است.

از بهمن سال ۱۳۹۳ تا پایان سال ۱۳۹۹، بیش از ۵۶۹ هزار نفر از سربازان دیپلم و زیر دیپلم نیز در هر دوره به مدت هشت ساعت تحت آموزش معارف جنگ قرار گرفته‌اند.

آموزش معارف جنگ برای دانشجویان دافوس آجا به مدت ۸ ساعت در ۴ جلسه در سال ۱۳۹۸ برای تعداد ۲۶۴ نفر برگزار شد.

آموزش معارف جنگ برای مدیران ارشد ساحفاجا به مدت ۸ ساعت برای تعداد ۲۲۰ نفر دانشجو در سال ۱۳۹۸ برگزار شد.

آموزش معارف جنگ برای مدیران ارشد عقیدتی سیاسی ارتش برای تعداد ۶۰ نفر در سال ۱۳۹۹ برگزار شد.

هیئت معارف جنگ «شهید سپهبد علی صیادشیرازی»

برای مقابله با دشمنان بلایستی ما چه ارثی، چه سپاهی و چه نبیگی یه واحد و قدرت واحد باشیم.

«شهید سپهبد علی صیادشیرازی - ۱۳۶۴/۱۱/۲۶»

پیشگفتار

این گفته که کلمه به کلمه و سطر به سطر آئین‌نامه‌های نظامی با خون نوشته شده است، جمله‌ای کاملاً درست است و درستی آن در جنگ تحمیلی به اثبات رسیده است. اینک بر آن شدیم که با بیان و یادآوری گوشه‌ای از تجربیات و عملیات‌ها و صحنه‌های مختلف هشت ساله عراق با ایران و تطبیق آن با آئین‌نامه‌ها، نسل جوان را با رویدادهای واقعی جنگ آشنا نماییم.

در این نوشتار، سعی بر آن است تا گوشه‌ای از عملکرد رسته زرهی در جنگ تحمیلی را بیان کنیم، تا آیندگان به نقش زرهی و تأثیر مثبت این رسته در پیروزی عملیات بیشتر واقف گردند؛ لذا مطالبی که در این مجلد آورده شده‌اند، بر مبنای برنامه و سرفصل‌های آموزش نظری معارف جنگ دوره عالی تدوین گردیده است.

اذعان داریم که مطالب و نکات ذکرشده در این کتاب به طور اجمالی و برای ارائه توسط استاد در کلاس می‌باشد و نمی‌تواند به عنوان مدرکی کامل محسوب شود؛ لذا ضروری است دانشجویان عزیز برای تکمیل اطلاعات خود به اسناد و مدارک معتبر دیگر مراجعه نمایند. از دانشجویان و پژوهندگان تقاضا می‌گردد هرگونه نظر اصلاحی خود را به دفتر معارف جنگ شهید سپهبد صیادشیرازی (شعبه فارس) منعکس نمایند، تا نسبت به تصحیح و تکمیل آن اقدام گردد.

سرتیپ ۲ زرهی ستاد (ب) غلامرضا برهانی حقیقی

معرفی نویسنده

سرتیپ ۲ زرهی ستاد (ب) غلامرضا برهانی حقیقی در سال ۱۳۲۹ در شیراز متولد و در سال ۱۳۴۸ و با اخذ مدرک دیپلم وارد دانشکده افسری شد. وی با طی دوره مقدماتی، از سال ۱۳۵۱ در مشاغل مختلف، از فرمانده دسته‌ای تا فرمانده گردان تانک و سوارزرهی انجام وظیفه نمود. سپس دوره‌های عالی زرهی و فرماندهی و ستاد اجا را طی و ۵۲ ماه در مناطق عملیاتی شمال غرب خدمت و سپس به عنوان استاد در دانشکده زرهی و دافوس انجام وظیفه نمود، تا سرانجام در سال ۱۳۷۸ به افتخار بازنشستگی نائل گردید. از وی مدارک آموزشی ارزنده تاکتیک در دافوس و دانشکده زرهی بجا مانده است.

فهرست

۱	تشکیل ارتش نوین
۱	سازمان نیروی زمینی ارتش
۳	تشکیل یگان‌های زرهی
۳	مرکز آموزش زرهی
۴	مشخصات یگان‌های زرهی
۴	مأموریت یگان‌های زرهی
۵	آخرین وضعیت یگان‌های زرهی قبل از انقلاب و جنگ تحمیلی
۵	سازمان برای رزم
۶	سازمان لشکر پیاده
۶	سازمان لشکر پیاده مکانیزه
۶	سازمان لشکر زرهی
۷	تیپ مستقل
۸	گروه رزمی
۱۰	آمایش سرزمینی
۱۰	آمایش سرزمینی یگان‌ها
۱۱	لشکر ۱۶ زرهی و لشکر ۲۱ پیاده
۱۱	تیپ مستقل ۳۷ زرهی شیراز
۱۲	مقایسه نیروهای ایران و عراق در آستانه جنگ
۱۲	الف) ارتش عراق
۱۳	ب) ارتش ایران
۱۴	بررسی اجمالی ارتش عراق و گسترش آن
۱۴	گسترش و استعداد یگان‌های مکانیزه و زرهی سپاه سوم عراق در جبهه جنوبی
۱۸	عملکرد زرهی در سال اول جنگ تحمیلی
۱۸	کاربرد زرهی در آغاز جنگ تحمیلی

۱۸	راهبرد نظامی ایران در جنگ تحمیلی (مراحل چهارگانه جنگ تحمیلی)
۲۰	عملکرد و دستاوردهای رسته زرهی در عملیات‌های پدافندی و آفندی در سال اول جنگ
۲۳	عملیات میمک (خوارزم) ۱۳۵۹/۱۰/۱۹
۲۶	نتایج عملیات میمک
۲۹	عملیات نصر (هویزه) ۵۹/۱۰/۱۵
۳۹	محاسن و معایب عملیات نصر
۴۲	عملکرد رسته زرهی در سال دوم جنگ تحمیلی
۴۲	عملیات آفندی سال دوم جنگ تحمیلی
۴۳	عملیات طریق القدس ۱۳۶۰/۹/۸
۶۵	دستاوردهای عملیات طریق القدس
۶۶	طرح عملیاتی کربلا ۳: عملیات بیت المقدس (فتح خرمشهر)
۸۹	نتایج حاصله از عملیات بیت المقدس
۸۹	ویژگی‌های عملیات بیت المقدس
۹۵	عملکرد زرهی در ۶ سال آخر جنگ تحمیلی
۹۵	شماری از عملیات‌های شش سال پایانی جنگ تحمیلی
۹۶	عملیات رمضان ۶۱/۴/۲۲
۱۱۳	ارزیابی مقدماتی عملیات رمضان
۱۱۶	یگان‌های سوارزرهی
۱۱۶	توانایی‌های یگان‌های سوارزرهی
۱۱۶	محدودیت یگان‌های سوارزرهی
۱۱۸	مقدورات یگان‌های سوارزرهی
۱۱۸	مأموریت یگان‌های سوارزرهی
۱۱۹	گردان‌های سوارزرهی
۱۱۹	عملکرد یگان‌های سوارزرهی در جنگ تحمیلی
۱۲۰	الف) گردان ۲۸۳ سوارزرهی لشکر ۹۲ زرهی
۱۲۱	ب) گردان ۲۳۴ سوارزرهی لشکر ۱۶ زرهی
۱۲۳	ج) گردان ۲۰۳ سوارزرهی لشکر ۲۸ سنندج
۱۲۴	د) گردان ۲۱۴ سوارزرهی لشکر ۷۷ پیاده

۱۲۵	عملکرد زرهی سپاه پاسداران در جنگ تحمیلی
۱۲۷	عملکرد رسته زرهی در عملیات تأخیری در جنگ تحمیلی
۱۳۲	بررسی ژئوپلیتیک کشور عراق
۱۳۲	ژئوپلیتیک کشور عراق
۱۳۳	جغرافیای عراق
۱۳۵	ساحل عراق در خلیج فارس
۱۳۵	دکترین نظامی عراق
۱۳۶	بررسی نقش ژئوپلیتیک عراق
۱۳۶	اهمیت ژئوپلیتیکی عراق
۱۳۷	بررسی روابط ایران و ژئوپلیتیک عراق
۱۳۸	مختصات و اهمیت اروندرود
۱۳۹	اروندرود و روابط با ایران
۱۴۰	تنگنای ژئوپلیتیکی عراق و لغو قرارداد الجزایر
۱۴۰	خلاء ژئوپلیتیکی ایران و عراق
۱۴۱	اهمیت ژئواستراتژیکی
۱۴۲	کانون‌های بحران یا لولا
۱۴۵	منابع

تشکیل ارتش نوین

پیش از کودتای سوم اسفند ۱۲۹۹، کشور ایران دارای ارتش متمرکز و نظام‌یافته‌ای نبود. شاهان اواخر دوره قاجاریه معمولاً از ارتش‌های محلی خوانین و یا ارتش‌هایی که توسط خارجی‌ان و با هزینه دولت ایران تشکیل شده بود، استفاده می‌کردند. نمونه این ارتش‌ها بریگاد قزاق (تحت امر وزیر نظر روس‌ها و بعد انگلیس‌ها)، پلیس جنوب (تحت امر وزیر نظر انگلیس‌ها) و ژاندارمری (زیر نظر افسران سوئدی و اتریشی) بودند. ارتش‌های محلی فاقد تجهیزات یک دست و سنگین بوده و اغلب توسط سلاح‌های قدیمی سبک تجهیز شده بودند.

بعد از جنگ جهانی اول، در زمان پهلوی اول، در سال ۱۳۰۰ هـ.ش کلیه قوای دیویزیون (لشکر) قزاق، بریگاد (تیپ) قزاق مرکزی، ژاندارمری (سوئد، اتریش و انگلیس) و پلیس جنوب (S.P.R. انگلیس) و پلیس ضدچریک شرق (بلوچستان) و... منحل و با ادغام آنها قشون نظامی (ارتش نوین) به شرح زیر تشکیل شد:

۱. نیروی زمینی

۲. نیروی هوایی

۳. نیروی دریایی

۴. امنیه (ژاندارمری)

سازمان نیروی زمینی ارتش

سازمان نیروی زمینی ارتش نوین شامل ۹ لشکر، ۴ تیپ مستقل، یک واحد توپخانه ۱۰۵م و یک واحد پدافند هوایی بود، که از بدو تأسیس تا سال ۱۳۴۲، چندین مرتبه از نظر تعداد لشکرها یا محل استقرار آنها تغییر و تحول یافته است. سازمان ارتش از دو قسمت ستاد (طرح و برنامه‌ریزی) و صف (واحدهای اجرایی) تشکیل می‌شود:

سازمان یگان‌ها، که بر اساس دو نوع برش می‌باشد:

(۱) برش استراتژیکی: که بر اساس منطقه است.

(۲) برش تاکتیکی: که گردان مبنای برش تاکتیکی است، یعنی واگذاری تعدادی گردان به تیپ و لشکرها.

گردان‌ها جزء سازمان نیروی زمینی هستند، نه اختصاصی تیپ و لشکرها. در طول جنگ ملاحظه شد، گردانی از یک تیپ به تیپ دیگری یا به لشکر دیگری منتسب شده است؛ مثل گردان ۲۳۸ تانک از تی ۳۷ زرهی شیراز و گردان ۲۲۵ تانک از لشکر ۲۸ سنندج، که به تیپ ۳ لشکر ۹۲ زرهی منتقل شدند.

آخرین تغییرات سازمان نیروی زمینی ارتش تا سال ۱۳۴۲ به شرح زیر بوده است:

سپاه مرکز (لشکر ۱ تهران - لشکر گرگان)

سپاه زنجان (لشکر ۲ تبریز)

سپاه مهاباد (لشکر ۴ رضائیه - لشکر خانه پیرانشهر)

سپاه شیراز (لشکر ۹ اهواز - لشکر ۱۰ فارس «هنگ ۱۹ و ۲۸ رزمی»)

سپاه باختر (لشکر ۷ کرمانشاه، لشکر کردستان، لشکر ۸ خرم‌آباد)

در سال ۱۳۴۶، قرارگاه سپاه منحل و یگان‌های فوق در سه قرارگاه به شرح زیر تشکیل شد:

ارتش یکم شمال (تبریز)

ارتش دوم مرکز (تهران)

ارتش سوم جنوب (شیراز)

در سال ۱۳۵۰، قرارگاه‌های سه‌گانه ارتش منحل و مجدداً قرارگاه‌های سپاه احیا گردید. از سال ۱۳۵۳، کلیه قرارگاه‌های سپاه منحل و لشکرها مستقیماً زیر امر نیروی زمینی قرار گرفتند.

تشکیل یگان‌های زرهی

تشکیل یگان‌های زرهی ارتش به هر شکل و اندازه که بود، به سال‌های اولیه دوره پهلوی اول برمی‌گردد، چرا که سابقه خرید و حضور تانک رولزرویس و رنو (اف‌تی‌۱۷) به سال ۱۳۰۳ و ۱۳۰۴ برمی‌گردد (تشکیل اولین دسته تانک در تیپ ۱ گارد مرکز در سال ۱۳۰۶). تجهیز ارتش به جنگ‌افزار تانک تا سال ۱۳۱۹، یعنی تا قبل از جنگ جهانی دوم ادامه داشته است (ادوات زرهی لشکر ۶ خوزستان در شهریور ۱۳۲۰ به تعداد ۸ دستگاه تانک متوسط، ۸ دستگاه تانک سبک و ۱۰ دستگاه زره‌پوش بوده است).

با روی کار آمدن پهلوی دوم و پایان جنگ جهانی دوم، سیل تجهیزات مازاد و دست دوم آمریکایی در قالب کمک نظامی کشورهای هم‌پیمان آمریکا، به ایران سرازیر گشت و تشکیل یگان‌های زرهی با تانک‌های ام‌۳۶، ام‌۲۴ و ام‌۴ شرمین سرعت بیشتری به خود گرفت. تا سال ۱۳۳۷، تعداد ۴۰۰ دستگاه تانک ام‌۴۷ دست دوم با نصف قیمت خریداری شد و لشکر اهواز نیز به لشکر ۹۲ زرهی تغییر سازمان یافت. دو سه سال بعد، تانک‌های ام‌۶۰ وارد ایران شد و همزمان کار نوسازی تانک‌های ام‌۴۷ در کارخانجات تانک‌سازی مسجد سلیمان آغاز گردید و با تعویض موتور بنزینی به گازوئیلی و تغییرات بسیاری در بر جک و جنگ‌افزار آن، به تانک ام‌۴۷ و بعضی نیز به ام‌۴۸ با توپ ۱۰۵م تغییر داده شد. از سال ۱۳۵۰، با خرید تانک‌های اسکورپین و چیفتن، یگان‌های زرهی قبلی به این نوع تانک تجهیز شدند و یگان‌های زرهی جدیدی نیز تشکیل گردید. این یگان‌ها تا زمان انقلاب و قبل از جنگ به همان شکل، سازمان داشتند.

مرکز آموزش زرهی

به منظور تربیت و آموزش فرماندهان و خدمه تانک (فرمانده، راننده، گلوله‌گذار)، در سال ۱۳۲۸ در دانشگاه نظامی تهران در پادگان سلطنت‌آباد، دانشکده زرهی به عنوان یکی از دانشکده‌های آن دانشگاه تأسیس گشت و شروع به کار نمود. در سال ۱۳۳۴،

به علت نیاز به تمرین و کار عملی و حرکت تانک‌ها، این دانشکده به پادگان جی تهران و سپس در سال ۱۳۳۷ با عنوان مرکز آموزش زرهی و سوار به شیراز منتقل گردید. این مرکز با برخورداری از عالی‌ترین و پیشرفته‌ترین وسایل مکانیکی و الکترونیکی و کمک آموزشی سازمان یافته است. علاوه بر این، تعدادی از افسران و درجه‌داران به مراکز زرهی سایر کشورها اعزام و با علم و تکنولوژی آموزشی روز دنیا آشنا شده و پس از بازگشت، به عنوان استاد و کمک استاد از وجودشان استفاده شد. به طوری که مرکز زرهی شیراز یکی از مراکز آموزشی استاندارد، مدرن و طراز اول ارتش محسوب می‌گردد.

مشخصات یگان‌های زرهی

نقاط قوت تانک	نقاط ضعف تانک
قدرت آتش	جثه بزرگ
تحرك	وزن زیاد
حفاظت زرهی	محدودیت دید
مخابرات عالی	مصرف سوخت زیاد
عمل ضربت	مشکل تدارکات
قابلیت انعطاف	سر و صدای زیاد
	عدم تحرک در زمین‌های ذوعارضه

مأموریت یگان‌های زرهی

الف) مأموریت در آفند: نزدیک شدن به دشمن با آتش و مانور، به منظور انهدام یا اسیر کردن او.

ب) مأموریت در پدافند: عقب راندن هجوم دشمن به وسیله آتش و رزم نزدیک و پاتک و حفظ زمین.

آخرین وضعیت یگان‌های زرهی قبل از انقلاب و جنگ تحمیلی/ ۵

یگان‌های زرهی با بهره‌گیری از قدرت آتش و تحرک به هدف یورش برده، سرباز پیاده هدف را تصرف می‌کند، با کمک هم تجدید سازمان و تحکیم هدف نموده، تا هدف کاملاً تأمین گردد. یگان زرهی در آفند، باید برای تک هماهنگ‌شده، استفاده از موفقیت و تعاقب و در پدافند منطقه‌ای از یگان‌های زرهی باید در احتیاط جهت پاتک استفاده گردد و همچنین، پدافند متحرک با بکارگیری یگان‌های زرهی امکان‌پذیر می‌باشد.

مزیت و برتری زرهی نسبت به پیاده

قدرت آتش و تحرک، مخابرات عالی و حفاظت خدمه در برابر گلوله.

مزیت و برتری زرهی نسبت به توپخانه

تحرک و قدرت آتش (اجرای آتش در حین حرکت) و حفاظت خدمه زرهی در برابر گلوله و...

آخرین وضعیت یگان‌های زرهی قبل از انقلاب و جنگ تحمیلی

۱. لشکر ۱۶ زرهی قزوین
۲. لشکر ۸۱ زرهی کرمانشاه
۳. لشکر ۹۲ زرهی اهواز
۴. تیپ ۸۸ زرهی زاهدان (که در جنگ به لشکر توسعه یافت)
۵. تیپ مستقل ۳۷ زرهی شیراز

سازمان برای رزم

- سازمان برای رزم، گروه‌بندی مناسب عناصر لشکر و قرار دادن آنها زیر امر تیپ‌ها می‌باشد. لازم است ابتدا سازمان لشکر بررسی شده و سپس به سازمان رزمی پرداخته شود.
- لشکر دارای استخوان‌بندی ثابت از نظر تعداد یگان‌های رزمی و پشتیبانی رزمی و پشتیبانی خدمات رزمی می‌باشد.

- برش استراتژیک: تعیین نوع و تعداد گردان‌های رزمی در یک لشکر مشخص را برش استراتژیکی می‌گویند، که این سازمان قبل از گسترش در منطقه عملیات می‌باشد.
- برش تاکتیکی: انتقال یگان‌ها از یک لشکر به لشکر دیگر (یا از منابع دیگر) می‌باشد و برای رفع احتیاج جهت انجام یک عملیات بخصوص انجام می‌شود.

سازمان لشکر پیاده

- معمولاً در یک لشکر پیاده، بایستی ۸ گردان پیاده و ۱ گردان تانک و ۱ گردان سوارزرهی وجود داشته باشد (بعضی از لشکرهای پیاده، مثل لشکر گارد سابق دو گردان تانک داشتند).

سازمان لشکر پیاده مکانیزه

- معمولاً در یک لشکر پیاده مکانیزه بایستی تعداد ۶ گردان پیاده مکانیزه و ۴ گردان تانک و ۱ گردان سوارزرهی سازمان داشته باشد.

سازمان لشکر زرهی

- در لشکر زرهی، تعداد ۵ گردان پیاده مکانیزه و ۶ گردان تانک و ۱ گردان سوارزرهی سازمان دارد.
- توجه: قبل از جنگ، لشکر ۱۶ زرهی و لشکر ۹۲ زرهی دارای دو گردان سوارزرهی بودند، که گردان سوارزرهی اضافی لشکر ۱۶ زرهی به لشکر ۲۸ پیاده واگذار و گردان سوارزرهی اضافی لشکر ۹۲ زرهی به لشکر ۸۸ منتقل شد.
- یگان‌های رزمی هر لشکر در قالب سه تیپ سازمان داده می‌شود و توسط قرارگاه لشکر (ستاد لشکر) اداره خواهد شد.

آخرین وضعیت یگان‌های زرهی قبل از انقلاب و جنگ تحمیلی/ ۷

- نیروی زمینی در طول جنگ، اقدام به تشکیل گردان چهارم در هر تیپ و تیپ چهارم در هر لشکر نموده است. مثل تیپ چهارم لشکر ۲۱ پیاده که از ترکیب گردان‌های تانک و سوارزرهی تشکیل شده بود.

این تیپ‌های چهارم، بعداً از پیکره لشکر اصلی جدا و خود مستقل شده‌اند. تیپ چهارم لشکر ۲۱ پیاده با عنوان تیپ ۳۶ مستقر در میانه، تیپ چهارم لشکر ۹۲ زرهی با عنوان تیپ ۷۲ مستقل زرهی در دوکوهه (اندیمشک)، تیپ چهارم لشکر ۸۱ زرهی با عنوان تیپ ۷۱ مستقل زرهی در سرپل ذهاب، تیپ چهارم لشکر ۶۴ پیاده با عنوان تیپ ۴۱ مستقل در قوشچی، و تیپ چهارم لشکر ۷۷ پیاده با عنوان تیپ ۳۸ مستقل زرهی در تربت جام مستقر شده‌اند.

- یگان‌های توپخانه لشکر هریک با توجه به نوع آتش و کالیبر در کمک مستقیم، تقویت، عمل کلی یا عمل کلی تقویت قرار می‌گیرند.
- گردان پدافند هوایی لشکر و گردان مهندسی لشکر در پشتیبانی مستقیم یا پشتیبانی عمومی قرار می‌گیرند.
- تیپ‌های لشکر هیچ‌گونه یگان سازمانی به غیر از قرارگاه و گروهان قرارگاه ندارند. تیپ لشکر هیچ‌گونه مسئولیت آمادی ندارد.

تیپ مستقل

تیپ مستقل دارای یک مبنای تیپی (یگان‌های سازمانی) می‌باشد. هر تیپ مستقل زرهی از ۲ تا ۵ گردان رزمی تشکیل می‌گردد، که حداقل دو گردان آن از نوع گردان‌های تانک می‌باشد. گردان‌های تیپ مستقل، سازمانی تیپ هستند؛ لیکن ممکن است بر حسب ضرورت، در کنترل عملیاتی قرار بگیرند.

گروه رزمی

همانطور که قبلاً گفته شد، هر تیپ زرهی با توجه به شرایط موجود، از ۲ تا ۵ گردان رزمی پیاده، مکانیزه و تانک تشکیل شده است. فرمانده تیپ معمولاً گردان‌های تانک و مکانیزه را به صورت گروه‌های رزمی سازمان می‌دهد، یا می‌تواند با توجه به عوامل مجعد (مأموریت، جو زمین، عده‌های خودی و دشمن) گردان‌های پیاده، مکانیزه یا تانک را تنها بدون آنکه با یگان‌های دیگری ترکیب کند، به کار گیرد (یا آن‌ها را تقویت کند).

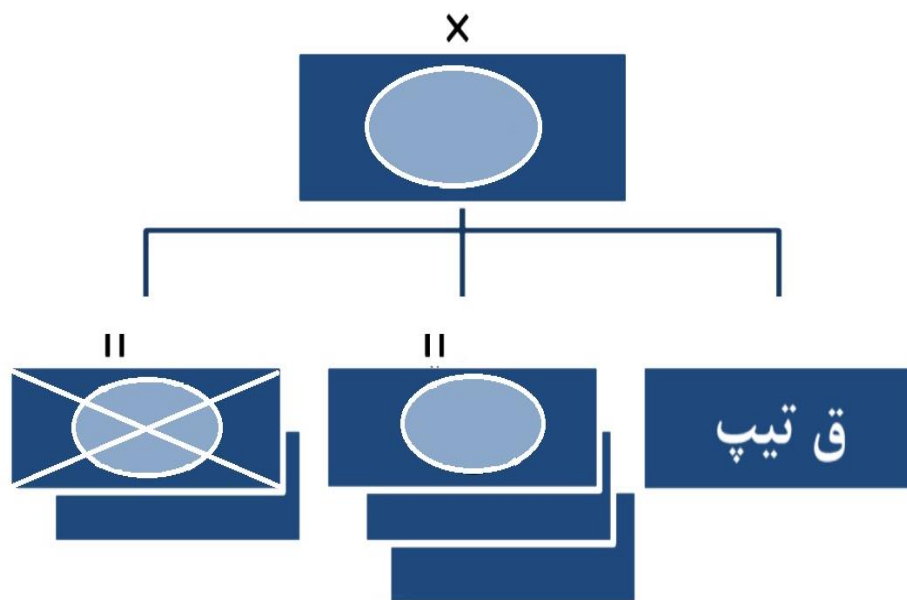
گروه رزمی ترکیبی از گروهان‌های تانک، پیاده و مکانیزه (یگان‌های تحت کنترل قرارگاه) می‌باشد، که تحت کنترل فرمانده گردان تانک یا پیاده مکانیزه قرار می‌گیرند و یک سازمان عملیاتی موقت را تشکیل می‌دهند، که پس از اجرای عملیات، یگان‌های زیر امر به یگان اصلی خود ملحق می‌گردند.

اصطلاح «تاسک فورس» به معنای گروه رزمی است، که ممکن است یگان‌های تشکیل‌دهنده آن در حد یک گردان یا یک تیپ باشد، ولی همان تاسک فورس یا گروه رزمی نامیده می‌شود؛ مانند گروه رزمی ۳۷ زرهی که در ابتدای جنگ تحمیلی در غرب دزفول و فکه تشکیل شد، یا گروه رزمی ۳۸ زرهی که در غرب اهواز تشکیل شد و در عملیات‌ها شرکت داشت.

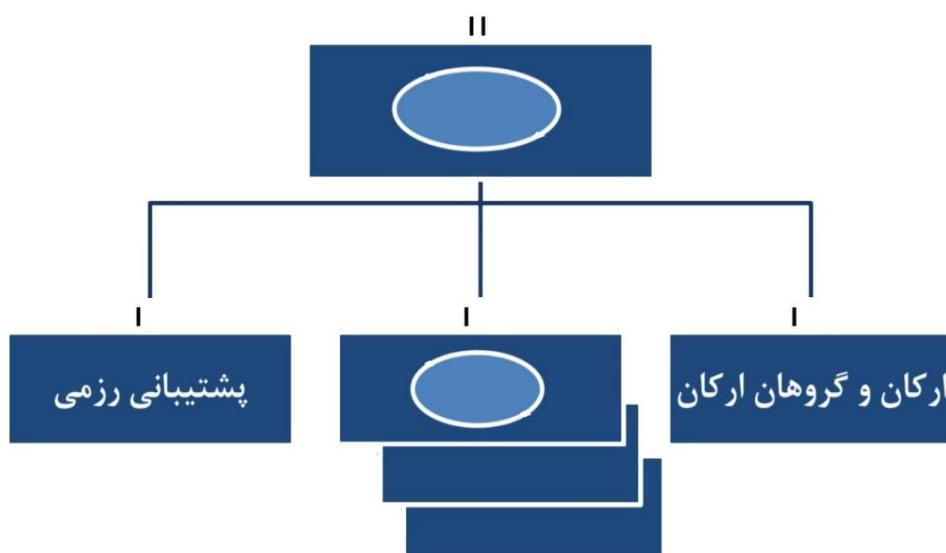
گروه رزمی را به نام رسته یا همان گردان تشکیل‌دهنده گروه رزمی می‌خوانند.

آخرین وضعیت یگان‌های زرهی قبل از انقلاب و جنگ تحمیلی / ۹

شمای سازمانی تیپ زرهی (قبل از انقلاب)

شمای سازمانی گردان تانک

آمایش سرزمینی

آمایش از مصدر آمودن به معنای آراستن و نظم دادن است، که به صورت علمی، به سازماندهی سرزمین می‌پردازد.

آمایش سرزمینی یعنی تنظیم و برنامه‌ریزی کمی و کیفی یک محل با در نظر گرفتن شرایط و عوامل سیاسی، نظامی، اقتصادی، اجتماعی و تعلیمی در سطح کلان و گسترده، که از ویژگی‌های آن نگرش همه‌جانبه به مسائل آینده و دوراندیشی و نتیجه‌گیری‌های مکانی از محتویات استراتژی توسعه ملی می‌باشد.

آمایش سرزمینی برای تعیین توانایی‌های یک سرزمین است، که معلوم گردد بهترین نوع کاربرد آن و مطلوب‌ترین توزیع امکانات ممکن چگونه باشد.

آمایش دفاعی سرزمین بر اساس جغرافیای نواحی و تهدیدات احتمالی برای دفاع از تمامیت ارضی کشور با توزیع مناسب نیرو در همه مرزها برنامه‌ریزی می‌شود.

آمایش سرزمینی یگان‌ها

گسترش یگان‌های نیروی زمینی ارتش با توجه به جغرافیای طبیعی، وضعیت، شکل زمین، مقدرات و محدودیت رسته‌ها صورت گرفته و یگان‌های پیاده را به مناطق کوهستانی و یگان‌های زرهی را به مناطق باز اختصاص داده است. با توجه به اصل فوق، یگان‌های زرهی نیروی زمینی به شکل زیر در مناطق ذیل مستقر شده‌اند:

الف) لشکر ۹۲ زرهی به منطقه جنوب غربی کشور (خوزستان) که منطقه‌ای باز و فاقد هرگونه مانع و عارضه‌ای است اختصاص یافته است، تا بتوان به خوبی از قدرت آتش و تحرک آن استفاده کرد.

ب) لشکر ۸۱ زرهی در غرب و منطقه‌ای که دارای دشت‌های باز است (دشت ذهاب و قصرشیرین)، جهت جلوگیری از ورود دشمن به معابر نفوذی که به سمت کرمانشاه - همدان ختم می‌شود، مستقر شده است.

ج) لشکر ۸۸ زرهی در منطقه جنوب شرق کشور، که مانند خوزستان دارای دشت‌های باز و فاقد عارضه می باشد، مستقر گردیده است.

لشکر ۲۸ پیاده سنج و لشکر ۶۴ پیاده ارومیه نیز در منطقه کوهستانی ذوعارضه شمال غرب و لشکر ۷۷ پیاده خراسان در منطقه نیمه کوهستانی شمال شرق کشور مستقر گردیده است.

اکنون که علت استقرار یگان‌های پیاده و زرهی به طور اجمال بیان شد، بد نیست علت استقرار لشکر ۱۶ زرهی قزوین و لشکر ۲۱ پیاده در منطقه مرکزی ایران نیز بیان گردد.

لشکر ۱۶ زرهی و لشکر ۲۱ پیاده

لشکر ۱۶ زرهی و لشکر ۲۱ پیاده یگان‌های احتیاط استراتژیک (راهبردی) نیروی زمینی می باشند، که فرمانده نیرو در هنگام ضرورت، بتواند از احتیاط استراتژیک (راهبردی) خود در هرکجا که ضرورت داشته باشد، استفاده کند.

باید توجه کرد که لشکر ۲۱ حمزه که بعد از پیروزی انقلاب و انحلال گارد شاهنشاهی از ترکیب دو لشکر پیاده (لشکر ۱ و لشکر ۲ مرکز) به وجود آمد، در ابتدا همان حالت یگان احتیاط استراتژیک (راهبردی) نیروی زمینی را به خود گرفت و در تهران استقرار یافت. با وقوع جنگ تحمیلی، لشکر ۲۱ به منطقه عملیاتی جنوب اعزام گردید و در پایان جنگ، یگان مذکور بنا به ضرورت، از حالت استراتژیک (راهبردی) خارج و به یگان منطقه‌ای تبدیل شد و در مناطق حساس شمال غرب (آذربایجان شرقی و اردبیل) مستقر گردید.

تیپ مستقل ۳۷ زرهی شیراز

این تیپ در سال ۱۳۵۶ از ترکیب گردان‌های ۲۳۷، ۲۳۸ و ۲۳۹ تانک مرکز زرهی، که مأموریت پشتیبانی آموزش دانشکده زرهی را بر عهده داشتند، سازمان یافت و با شروع جنگ تحمیلی با تشکیل گروه رزمی ۳۷ تانک، سپس گروه رزمی ۳۸ تانک به منطقه

عملیاتی جنوب اعزام گردید. این تیپ نیز احتیاط استراتژیک (راهبردی) نیرو محسوب شده، به طوری که در طول جنگ تحمیلی، به طور مستقل یا زیر امر لشکر در مناطق عملیاتی جنوب و غرب در عملیات‌های آفندی - پدافندی شرکت فعال داشته است.

مقایسه نیروهای ایران و عراق در آستانه جنگ

الف) ارتش عراق

۱. وضعیت ارتش عراق در زمان هجوم به ایران (از نظر کیفی)

- دارای وحدت فرماندهی عالی
- توان رزمی و قدرت جنگی عالی
- روحیه عالی
- انسجام و یکپارچگی عالی یگان‌ها
- تجهیزات و جنگ افزار کامل و ۱۰۰ درصد

۲. استعداد نیروی زمینی عراق در زمان حمله به ایران (از نظر کمی)

- حدود ۱۲ لشکر (شامل ۵ لشکر زرهی، ۲ لشکر مکانیزه، ۵ لشکر پیاده) و ۴۵ تیپ مستقل.
- تانک و نفربر حدود ۵۵۰۰ دستگاه (تعداد ۲۷۵۰ دستگاه تانک و به همین تعداد نفربر زرهی).

۳. نیروی زمینی عراق

- زمانی که عراق قرارداد ۱۹۷۵ الجزایر را امضا کرد، تعداد ۴ لشکر پیاده و ۱ لشکر زرهی داشت.
- زمان حمله به ایران در ۳۱ شهریور ۱۳۵۹، تعداد ۱۲ لشکر و ۴۵ تیپ مستقل در قالب سه سپاه داشت.
- در پایان جنگ در سال ۱۳۶۷، این تعداد به ۴۲ لشکر در قالب ۹ سپاه رسیده بود.

نکته حائز اهمیت این است که ارتش عراق پرسنل وظیفه خود را تا پایان جنگ رها نکرد.

ب) ارتش ایران

۱. وضعیت ارتش جمهوری اسلامی ایران در زمان حمله عراق به ایران (از نظر کیفی)

- ضعف و عدم وحدت فرماندهی و تعدد مراکز تصمیم‌گیری.
- عدم وجود انضباط.
- درگیری درون‌سازمانی.
- اخراج فرماندهان رده بالا.
- کاهش مدت خدمت سربازی و تقلیل تعداد نفرات ارتش.

۲. وضعیت نیروی زمینی ایران (از نظر کمی)

استعداد نیروی زمینی ارتش جمهوری اسلامی ایران (در شروع جنگ) شامل ۷ لشکر (۳ لشکر ۹۲، ۸۱ و ۱۶ زرهی و ۴ لشکر ۷۷، ۶۴، ۲۸ و ۲۱ پیاده) و ۶ تیپ (۲ تیپ ۳۷ و ۸۸ زرهی و ۲ تیپ ۵۸ و ۸۴ پیاده و ۲ تیپ ۲۳ نیروی مخصوص و ۵۵ هوابرد) بوده است، که حدود ۴۵ گردان رزمی از یگان‌های فوق در مناطق کردستان و آذربایجان غربی پراکنده و زمین‌گیر بودند. استعداد و آمادگی رزمی بیشتر یگان‌ها، بویژه لشکرهای زرهی به کمتر از ۵۰ درصد رسیده بود، که نمونه بارز آن لشکر ۹۲ زرهی قبل از شروع جنگ تحمیلی می‌باشد.

۳. گزارش لشکر ۹۲ زرهی به نیروی زمینی (۱۵ روز قبل از شروع جنگ)

۱. خودروهای شنی‌دار	۴۰ درصد تعمیر
۲. خودروهای چرخ‌دار	۵۰ درصد تعمیر
۳. کمبود افسر کادر	۳۸۲ نفر
۴. کمبود افسر وظیفه	۲۵۳ نفر
۵. کمبود درجه‌دار کادر	۳۰۰۸ نفر
۶. کمبود درجه‌دار وظیفه	۲۳۸۲ نفر

۴۸۹۴ نفر

۷. کمبود سرباز وظیفه

۱۰۹۱۹ نفر

جمع کسورات پرسنلی

در کل، از ارتش ۴۲۰ هزار نفری قبل از انقلاب، استعداد پرسنلی به ۱۹۵ هزار نفر و قدرت رزمی آن به ۵۰٪ کاهش یافته بود (هرگونه تلاش در جهت حاضر بکار کردن تجهیزات و آموزش و بالا بردن توان رزمی به علت از هم گسیختگی فرماندهی و نقل و انتقالات بی‌رویه پرسنل میسر نبود)

مقایسه توان رزمی ایران با عراق ۸ به ۱ و به روایتی ۱۵ به ۱ برآورد شده است. در پایان جنگ، تعداد تانک‌های ارتش عراق به ۴۰۰۰ دستگاه افزایش یافته بود، در صورتی که تعداد تانک‌های ارتش ایران به ۱۰۰۰ دستگاه کاهش یافته بود.

بررسی اجمالی ارتش عراق و گسترش آن

ارتش عراق متشکل از ۳ سپاه بود که:

سپاه یکم در شمال؛

سپاه دوم در جبهه میانی؛

و سپاه سوم که زبده‌ترین و قوی‌ترین یگان‌ها را داشت، با ۳ لشکر زرهی و ۲ لشکر مکانیزه و چند تیپ پیاده در جبهه جنوبی از چنگوله تا دهانه فاو گسترش یافته بود. سپاه سوم در جبهه جنوبی در ۵ محور از جنوب مهران تا شلمچه به ایران حمله کرد و هدف آنها تصرف اهواز و جداسازی خوزستان از خاک مقدس ایران بود.

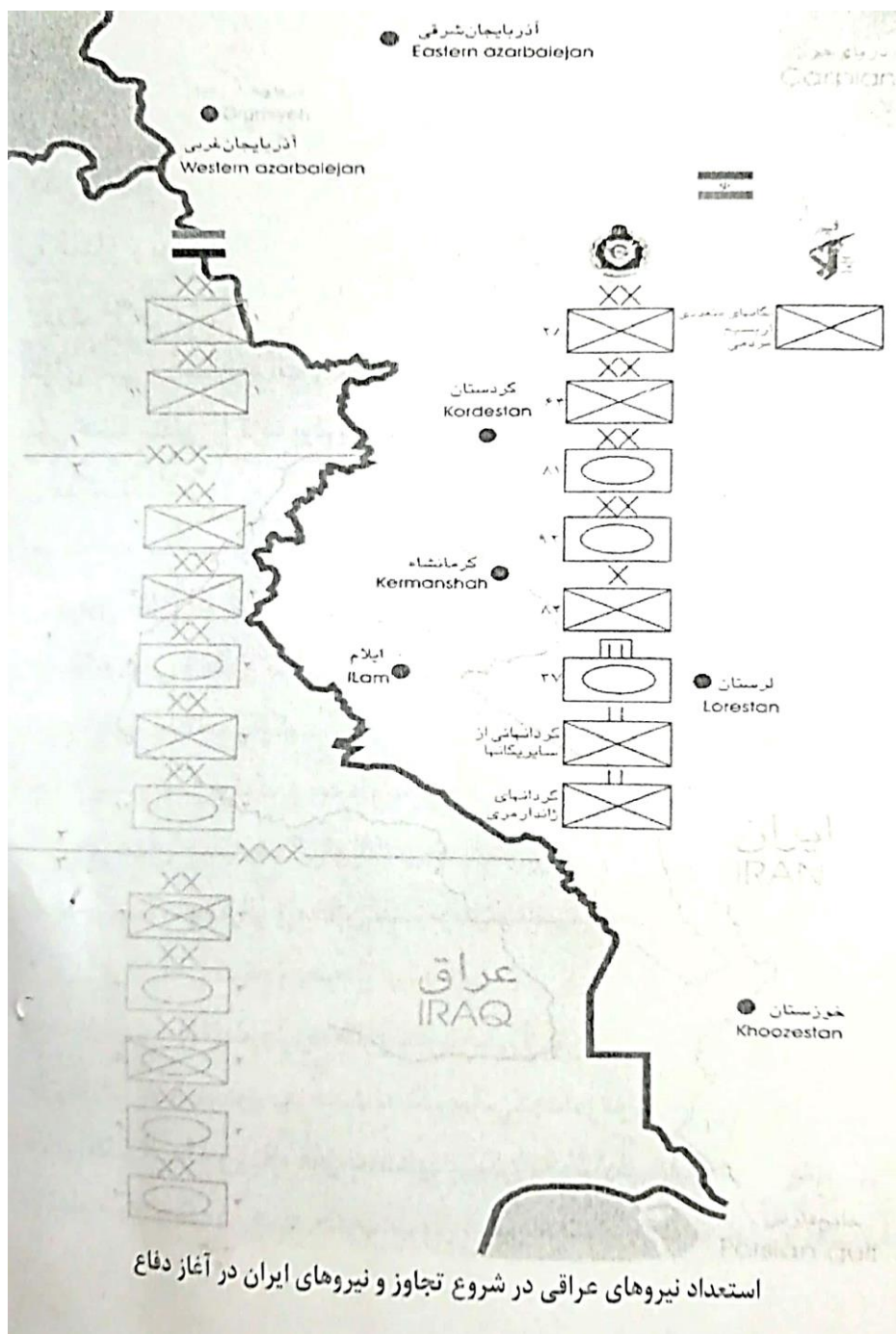
گسترش و استعداد یگان‌های مکانیزه و زرهی سپاه سوم عراق در جبهه جنوبی

- لشکر ۱۰ زرهی با تیپ‌های ۲۴ مکانیزه و ۱۷ و ۴۲ زرهی در منطقه عمومی عین‌خوش.

- لشکر ۱ مکانیزه با تیپ ۱ و ۲۷ مکانیزه و ۴۳ زرهی در منطقه عمومی فکه.

بررسی اجمالی ارتش عراق و گسترش آن/ ۱۵

- لشکر ۹ زرهی با تیپ‌های ۳۵ و ۴۳ زرهی در منطقه عمومی چزابه و طلائیه.
- لشکر ۵ مکانیزه با تیپ‌های ۱۵ و ۲۰ مکانیزه و ۲۶ زرهی در منطقه عمومی زید و کوشک.
- لشکر ۳ زرهی با تیپ‌های ۸ مکانیزه و ۶ و ۱۲ زرهی در منطقه عمومی شلمچه.
- تیپ مکانیزه گارد جمهوری با دو گردان مکانیزه و یک گردان تانک.
- تعدادی تیپ پیاده، یگان‌های توپخانه و سایر یگان‌های پشتیبانی رزمی.

مقایسه نیروهای ایران و عراق در آستانه جنگ

محورهای نفوذی عراق از شمال غرب تا جنوب ایران در جنگ تحمیلی

عملکرد زرهی در سال اول جنگ تحمیلی

کاربرد زرهی در آغاز جنگ تحمیلی

قبل از جنگ، یگان‌های زرهی در مرز جهت تقویت پاسگاه‌های ژاندارمری به صورت جزء به جزء، حتی به صورت تک‌تانکی به کار گرفته شد، که با شروع جنگ، جمع‌آوری و سازماندهی مجدد آنها با مشکل مواجه شده بود. مثلاً تیپ ۳ لشکر ۹۲ که جهت پیشگیری از نفوذ دشمن از محور تنگ چزابه پیش‌بینی شده بود، جهت تقویت پاسگاه‌های مرزی از مهران تا هورالعظیم تقسیم شده بود. در لشکرهای پیاده هم متأسفانه از یگان‌های زرهی خود به صورت تمرکزی استفاده نکردند؛ مثلاً در لشکر ۶۴ و لشکر ۲۸ هم تانک‌ها را به صورت دو سه تانکی در پایگاه‌ها استفاده نمودند، یا حداکثر و بهترین استفاده‌ای که از یگان‌های زرهی داشتند، جهت تقویت و پشتیبانی از یگان‌های پیاده بود. از همه بدتر، از یگان‌های زرهی مثل یگان پیاده در پدافند در خطوط جلویی برای مدت طولانی استفاده کردند. شاید بتوان گفت در تاریخ ۱۳۵۹/۱۰/۱۹، تیپ ۱ لشکر ۸۱ توسط سرهنگ اسماعیل سهرابی در عملیات آفندی خوارزم در منطقه ارتفاعات میمک و لشکر ۱۶ زرهی در تاریخ ۱۳۵۹/۱۰/۱۵ در عملیات نصر بود، که از تیپ زرهی به صورت یگانی و صحیح استفاده شد. خوشبختانه در مرحله دفع تجاوز، از یگان‌های زرهی به صورت گروه رزمی و تیپ و لشکر در عملیات‌های ثامن الائمه (ع)، طریق القدس، فتح‌المبین و بیت‌المقدس استفاده شده است.

راهبرد نظامی ایران در جنگ تحمیلی (مراحل چهارگانه جنگ تحمیلی)

۱. راهبرد مقاومت: این راهبرد در یک ماه اول جنگ با هدف جلوگیری از پیشروی

هرچه بیشتر دشمن انجام شد.

عملکرد زرهی در سال اول جنگ تحمیلی/ ۱۹

۲. راهبرد تثبیت و پدافند: این راهبرد در ۱۲ ماه اول جنگ با هدف آماده‌سازی نیروها و جمع‌آوری اطلاعات انجام گرفت.

۳. راهبرد آفندی: این راهبرد در سال دوم جنگ با هدف آزادسازی سرزمین‌های تحت اشغال به مرحله اجرا درآمد (دفع تجاوز، آزادسازی سرزمین‌های اشغالی).

۴. راهبرد تعقیب متجاوز در داخل خاک عراق: این راهبرد پس از آزادسازی خرمشهر، در ماه‌های پایانی سال دوم تا قبول قطعنامه دنبال شد و اهداف متعددی را شامل گردید (تنبیه متجاوز و انهدام ماشین جنگی دشمن).

عملیات‌های مهم در مراحل چهارگانه جنگ تحمیلی

سال اول	تثبیت دشمن	سال دوم	دفع متجاوز	تنبیه متجاوز	سال پایانی جنگ
۵۹/۷/۲۳	عملیات جسر نادری	۶۰/۷/۵	ثامن‌الائمه	۶۱/۴/۲۲ رمضان	۶۷/۴/۲۷ پذیرش قطعنامه
۵۹/۸/۲۶	آزادسازی سوسنگرد	۶۰/۹/۸	طریق‌القدس	۶۱/۷/۹ مسلم‌ابن عقیل	۶۷/۴/۳۱ عملیات منافقین
۵۹/۹/۱۵	نصر	۶۱/۱/۲	فتح‌المبین	۶۱/۸/۱۰ محرم	۶۷/۵/۳ عملیات مرصاد
۵۹/۱۰/۱۹	میمک	۶۱/۲/۱۰	بیت‌المقدس	والفجر ۱ و ۲ و ۳	۶۷/۵/۲۹ اجرای آتش‌بس
۵۹/۱۰/۲۰	توکل			۶۲/۷/۲۷ والفجر ۴	
۶۰/۲/۳۱	الله اکبر			۶۴/۱۱/۲۰ والفجر ۸	
				۶۵/۱۰/۳ کربلا ۴	

عملکرد و دستاوردهای رسته زرهی در عملیات‌های پدافندی و آفندی و حرکات به عقب در سال اول جنگ

شماری از عملیات‌های انجام شده در سال اول جنگ (با کاربرد زرهی بیشتر)

عملیات نصر (هویزه)	۵۹/۱۰/۱۵	توسط ل ۱۶ زرهی
عملیات خوارزم (میمک)	۵۹/۱۰/۱۹	توسط تی ۱ ل ۸۱ زرهی کرمانشاه
عملیات توکل	۵۹/۱۰/۲۰	توسط تی ۳۷ ل ۷۷
عملیات الله اکبر	۶۰/۲/۳۰	توسط تی ۳ ل ۹۲
عملیات طراح	۶۰/۵/۵	توسط تی ۳ ل ۱۶

توجه: به علت محدودیت زمان و کمبود ساعات آموزش معارف جنگ، فقط عملیات میمک و نصر در کلاس تشریح خواهد شد.

عملیات آفندی بزرگ در سال اول جنگ تحمیلی

ردیف	نام عملیات / تاریخ/ یگان عمل کننده	پیاده مکانیزه (گردان)				گردان مانوری دشمن	نسبت توان رزمی	اهداف عملیات
		نوع	ارتش	مردمی	جمع			
۱*	۵۹/۷/۲۳ ل ۲۱ پیاده	پیاده	۴	-	۴	۱۷	دشمن حدود سه برابر خودی	آزادسازی غرب دزفول، خارج کردن شهرهای دزفول، اندیمشک، شوش از برد توپخانه دشمن و تأمین گذرگاه‌های واقع بر روی ارتفاعات تینه به وسعت تقریبی ۲۴۰۰ کیلومتر مربع
		زرهی	۳	-	۳			
		جمع	۷	-	۷			
۲	عملیات نصر ۵۹/۹/۱۵ لشکر ۱۶ زرهی	پیاده	۳	۲	۵	۱۹	دشمن حدود دو برابر خودی	آزادسازی منطقه جنوب اهواز، آزادسازی پادگان حمید و تأمین خط مرز در کوشک و طلائییه و در مرحله دوم آزادسازی تمامی جنوب خوزستان و خرمشهر به وسعت تقریبی ۵۶۰۰ کیلومتر مربع
		زرهی	۷	-	۷			
		جمع	۱۰	۲	۱۲			
۳	عملیات توکل ۵۹/۹/۲۰	پیاده	۲	-	۲	۱۸	دشمن سه	آزادسازی شرق کارون و خارج
		زرهی	۴	-	۴			

کردن آبادان از محاصره در مرحله اول و در مرحله دوم با کمک تی ۲ پیاده ل ۷۷، آزاد کردن خرمشهر و تأمین مرز در منطقه شلمچه به وسعت تقریبی ۱۷۰۰ کیلومتر مربع	برابر خودی						تی ۳۷ زرهی	
			۶	-	۶	جمع		

* توضیح آنکه در عملیات ۲۳ مهر ۱۳۵۹ از چهار گردان لشکر ۲۱ پیاده، سه گردان به علت ناآشنایی با منطقه نتوانستند حتی به مواضع تانک برسند؛ لذا لشکر ۲۱ عملاً با یک گردان پیاده و سه گردان تانک با استعداد ۵۰٪ اقدام به عملیات نمود و لذا نتیجه مطلوبی به دست نیامد.

عملیات میمک (خوارزم) ۱۳۵۹/۱۰/۱۹

دلایل اهمیت ارتفاعات میمک

۱. وسعت منطقه عملیات شامل ۱۵ کیلومتر طول و ۸ کیلومتر عرض با شیب تند به طرف شرق (ایران) و شیب ملایم به طرف عراق (غرب)
۲. وجود پاسگاه‌های هلاله و نی خزر در منتهی‌الیه دامنه غربی
۳. با تصرف یا در اختیار داشتن آن:

از طرف غرب، جاده‌های مواصلاتی منطقه تحت کنترل دید و تیر قرار می‌گیرد (تا بغداد حدود ۱۴۰ کیلومتر فاصله دارد) و از طرف شرق، به دشت لیک مسلط است، که کلیه معابر وصولی و جاده‌های مواصلاتی مهران و ایلام را کنترل و در دید و تیر قرار خواهد داد.

چگونگی تصرف میمک توسط عراق

در تاریخ ۵۹/۶/۱۸، عراق با یک تیپ کامل به منطقه بی‌دفاع میمک حمله و آنجا را تصرف کرد. تنها یک گروهان مکانیزه، یک دسته تانک و یک آتشبار ۱۵۵م در منطقه میمک بوده، که بیشتر نفرات و تجهیزات و تانک‌ها جهت تقویت پاسگاه‌های مرزی اعزام شده بود.

پس از تصرف ارتفاعات میمک، صدام حسین طی یک نطق رادیویی، منطقه میمک را سیف‌السعد (شمشیر پیروزی) و تصرف آن را کشته شدن رستم ایران نامید.

در تاریخ ۵۹/۷/۲، تیپ ۱ لشکر ۸۱ (تنها دو روز پس از تجاوز سراسری عراق) موفق شد طی عملیاتی پاسگاه سنگی (که در شمال غربی میمک و مشرف به دشت لیک می‌باشد) را از چنگ عراقی‌ها خارج نماید.

اولین نیروهای عراقی در منطقه میمک (پاسگاه سنگی) در تاریخ ۵۹/۷/۲ توسط رزمندگان به اسارت درآمدند.

نیروهای متجاوز در منطقه (از سومار تا مهران)

- تیپ ۲ پیاده لشکر ۲ پیاده (دو گروه رزمی در ارتفاعات میمک، یک گروه رزمی در احتیاط مابین هلاله و نی خزر).
- گردان ۷ تانک لشکر ۳ پیاده به عنوان احتیاط در ترساق.
- یک آتشبار ضدتانک در میمک.
- یک گردان توپخانه صحرایی در پشتیبانی تیپ ۲ لشکر ۲.
- تیپ ۴ پیاده کوهستانی (شامل سه گردان پیاده و یک گروهان کماندو) در منطقه سد کنجان چم.

یگان‌های خودی در عملیات میمک

گردان‌های ۱۳۲ و ۱۹۵ مکانیزه، گردان‌های ۲۱۷ و ۲۲۲ تانک (-)، گردان ۷ سماجا (داوطلبان ستاد مشترک به فرماندهی سرهنگ علیپور از اداره دوم)، گروهان ژاندارمری، عناصری از عشایر محلی ایل خزل (ایل خزنل)، گردان ۳۹۶ توپخانه ۱۵۵ مم خودکشی، دو قبضه توپ ۱۳۳ مم، یک آتشبار ۱۳۰ مم، یک آتشبار کاتیوشا، یک آتشبار ۱۷۵ مم.

طرح عملیاتی تیپ ۱ لشکر ۸۱ زرهی

مأموریت

تیپ ۱ لشکر ۸۱ زرهی در ساعت «س» روز «ر» به منظور انهدام دشمن در محور کنجان چم دشمن را درگیر و در محور سرنی - تنگ بینا، تک و ارتفاعات میمک را تصرف نموده و بنا به دستور، تک را به سمت غرب و ترمیم مرز ادامه می‌دهد.

تیپ ۱ لشکر ۸۱ زرهی در ساعت ۰۶۲۰ روز ۱۹ دی ۱۳۵۹ و گروه رزمی ۱۹۵ مکانیزه در شمال منطقه در مسیر عمومی تنگ بینا - میمک و گروه رزمی ۲۱۷ تانک در جنوب در مسیر عمومی سرنی - میمک (تک اصلی) و همزمان در محور دیگر، گروه رزمی ۱۲۳

عملکرد زرهی در سال اول جنگ تحمیلی/ ۲۵

مکانیزه و گروه رزمی ۲۲۲ تانک به سمت جنوب به طرف ارتفاعات غربی سد کنجان چم تک می نمایند.

هدایت عملیات

ساعت ۰۶۰۰ اجرای آتش تهیه روی مواضع دشمن، که با اعلام رمز «یا الله» یگان های تک و تیپ، تک خود را آغاز کردند.

ساعت ۰۶۲۰ گروه رزمی ۱۹۵ مکانیزه در شمال منطقه در مسیر تنگ بینا به طرف میمک حرکت نمودند.

ساعت ۰۶۳۰ گروه رزمی ۲۱۷ تانک در جنوب منطقه در مسیر عمومی سرنی، میمک تک نمودند.

ساعت ۰۶۴۰ گروه رزمی ۱۲۳ مکانیزه و گروه رزمی ۲۲۲ تانک همزمان به طرف ارتفاعات سد کنجان چم پیشروی کردند.

ساعت ۰۷۱۵ یگان های تک و محور شمالی پس از عبور از عناصر تأمینی دشمن در پشت لیک به سوی ارتفاعات میمک در حرکت بودند.

ساعت ۰۸۰۰ یگان های محور شمالی (گروه رزمی ۱۹۵ مکانیزه و گروه رزمی ۲۱۷ تانک) تعداد ۲۶ نفر از عناصر تأمینی را به اسارت گرفته و پیشروی خود را به سوی مواضع اصلی دشمن در ارتفاعات میمک ادامه دادند.

ساعت ۰۹۰۰ گروه رزمی ۱۹۵ و ۱۲۳ مکانیزه، دشمن را غافلگیر نموده و در محدوده هدف های خود در منطقه میمک و سد کنجان چم، مواضع دشمن را به تسخیر خود درآوردند.

ساعت ۱۱۳۰ گروه رزمی ۲۱۷ تانک که در جنوب میمک تک نموده بود، با پاتک دشمن که از تپه شینو و پایگاه نی خزر آغاز شده، مواجه گردید و با مقابله با آن پاتک دشمن را خنثی نمود.

ساعت ۱۲۰۰ یگان‌های تیپ ۱ موفق شدند اهداف خود را تصرف نمایند و از این لحظه به بعد، به تحکیم هدف و تجدید سازمان پرداختند.

حملات هوایی و بمباران مواضع، توسط هواپیماها و هلیکوپترها و توپخانه دشمن از بعدازظهر همین روز شدت یافت، که با مقاومت رزمندگان، فعالیت دشمن خنثی گردید. در طول روز دوم عملیات، علاوه بر پاتک‌های دشمن در هر دو محور شمالی (در ارتفاعات میمک) و محور جنوبی (ارتفاعات سد کنجان‌چم) برای اولین بار در جنگ تحمیلی، دشمن در منطقه سد کنجان‌چم، اقدام به تک شیمیایی نمود. در روز سوم، پاتک‌های دشمن برای بازپس‌گیری ارتفاعات میمک همچنان ادامه داشت.

ساعت ۱۷۳۰ روز چهارم عملیات (۵۹/۱۰/۲۲) دشمن در محور مهران (منطقه سد کنجان‌چم) با هلی‌برن اقدام به پیاده کردن نیرو روی ارتفاع کله‌قندی نمود، که با مقابله و عکس‌العمل گروه رزمی ۱۲۳ مکانیزه و گروه رزمی ۲۱۷ تانک این اقدام دشمن در هم شکسته شد.

در روز پنجم (۵۹/۱۰/۲۳)، مواضع خودی تثبیت و تیپ ۱ موفق شد مواضع پدافندی خود را مستحکم و اجازه هر نوع فعالیت را از دشمن سلب نماید.

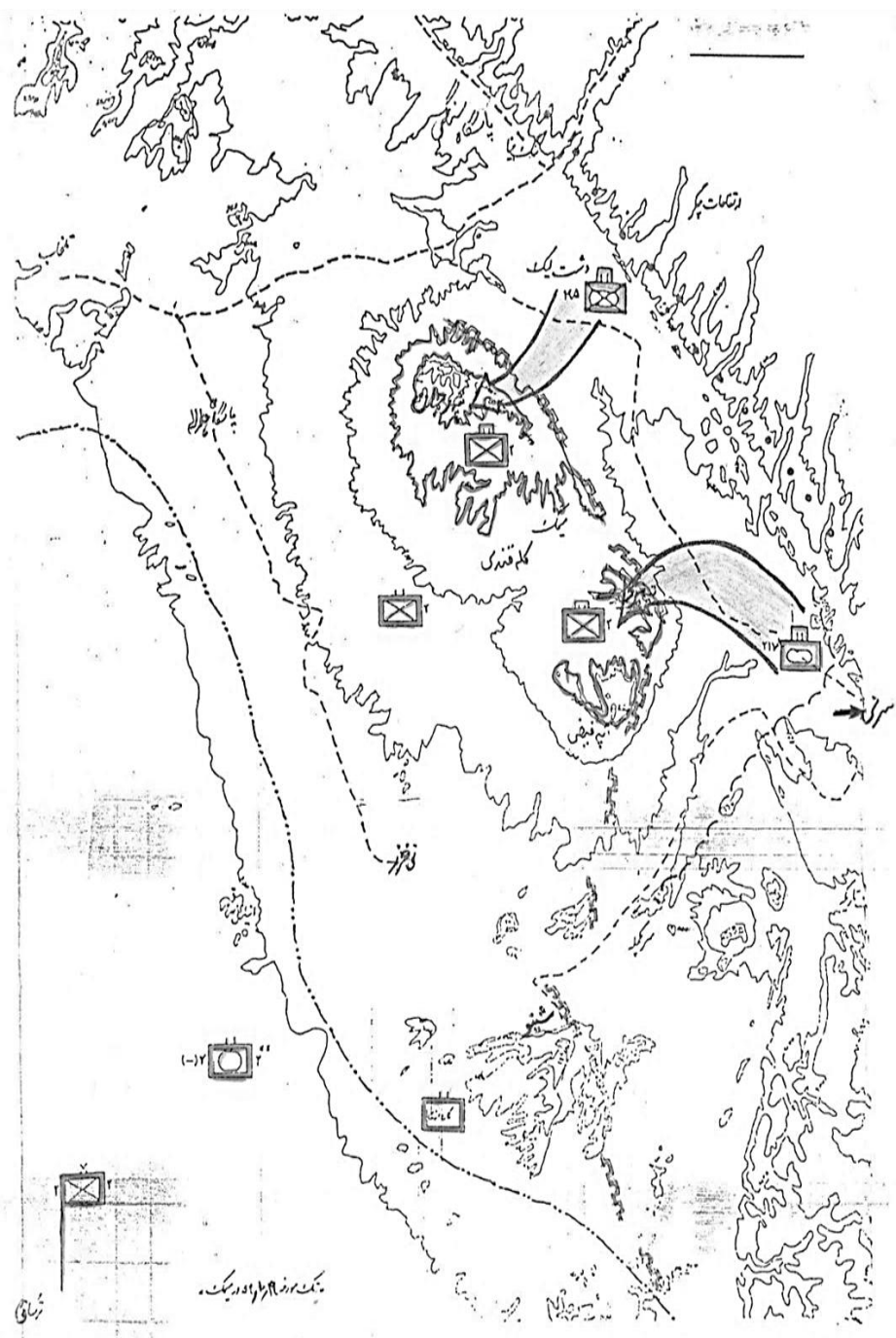
نتایج عملیات میمک

علاوه بر آزادسازی حدود ۲۰۰ کیلومتر از اراضی اشغالی و هلاکت صدها نفر از عناصر دشمن، تعداد ۲۶۰ نفر اسیر گرفته شد و وسایل و تجهیزات زیر به غنیمت درآمد:

- ۲۱ دستگاه تانک و نفربر.
- ۴ دستگاه بولدوزر.
- ۵ قبضه تفنگ ۱۰۶ م.م.
- چندین قبضه توپ ضدهوایی ۲۳ و ۴۵ و ۵۷ م.م.

دلایل موفقیت تیپ ۱ لشکر ۸۱ زرهی در عملیات میمک

۱. طرح‌ریزی دقیق و ماهرانه و فرماندهی صحیح فرماندهی تیپ (سرهنگ اسماعیل سهرابی).
۲. شجاعت و غیرت رزمندگان تیپ.
۳. شناسایی و اطلاعات کافی از زمین و دشمن.
۴. آموزش پرسنل (سربازان احضار به خدمت ۵۶) و عشایر محلی.
۵. تمرین در زمین مشابه (منطقه آبادی گنجوان).

منطقه عملیات و اجرای عملیات میمک (خوارزم)

عملیات نصر (هویزه) ۵۹/۱۰/۱۵

بعد از محاصره سوسنگرد توسط دشمن در آبان ماه ۵۹، در بین مردم شایعه شد که نیروهای ارتش (بخصوص توپخانه) در مقابل دشمن خوب عمل نکرده است. به همین علت، گروهی در نظر داشتند در مراسم تاسوعا و عاشورا (اواخر آبان ماه) علیه ارتش راهپیمایی کرده و شعار دهند.

طبق طرح ریزی انجام شده، ارتش موفق شد در ۲۶ آبان ۵۹، سوسنگرد را آزاد کند. بعد از آزادسازی سوسنگرد، این اعتقاد در بین مردم به وجود آمد که اگر ارتش روش تهاجمی بگیرد، می تواند با همین توان رزمی که دارد، دشمن را از خاک ایران بیرون کند. رئیس جمهور وقت که فرماندهی کل قوا هم به او تفویض شده بود، در تاریخ ۵۹/۹/۲۶ در قرارگاه مقدم نزاچا به فرماندهان عالیرتبه اعلام داشت به هر ترتیبی که هست، بایستی آفند کرد. فرمانده نیروی زمینی (سرتیپ ظهیرنژاد) اظهار داشت من یک فرد نظامی و تابع دستور هستم. شما فرمانده کل قوا به ارتش دستور دهید، من بدون چون و چرا اجرا می کنم. در همین جلسه، رئیس جمهور کتباً به نیروی زمینی دستور داد:

در منطقه عمومی کرخه کور- دب حردان، عملیات تعرضی را طرح ریزی و اجرا نمایید. برای این مأموریت (از طرح ریزی تا اجرا) حداکثر یک هفته به نیروی زمینی وقت داده شد.

از طریق شورای عالی دفاع توسط نماینده حضرت امام در شورا (حضرت آیت اله خامنه ای) تصمیم به اجرای عملیات تعرضی به استحضار حضرت امام (ره) رسید و مورد تصویب قرار گرفت. امام (ره) فرمودند: شما تعرض کنید، امت مسلمان ایران پشتیبان شماست و من هم پشتیبان ارتش هستم.

بلافاصله فعالیت های ستادی به منظور تهیه برآوردها و طرح های عملیاتی در قرارگاه مقدم نزاچا آغاز و به لشکر ۱۶ زرهی که تازه از درگیری های کردستان رها شده بود و هنوز

تعدادی از گردان‌های آن به منطقه جنوب نرسیده بودند، ابلاغ شد که از منطقه دزفول به منطقه غرب اهواز تغییر مکان دهد.

در اواخر آذرماه ۵۹، طرح آفندی به نام نصر تهیه و از طریق نیروی زمینی به لشکر ۱۶ زرهی ابلاغ شد. بر مبنای طرح مذکور، لشکر ۱۶ زرهی طرح خود را به نام طرح فاتح تهیه کرد، که در ابتدا قرار شد در دو مرحله اجرا شود و در صورت موفقیت، دو مرحله دیگر تا آزادی خرمشهر و پیشروی به سوی اروندرود ادامه یابد.

در مرحله اول در ساعت «س» روز «ر» تیپ سوم لشکر ۱۶ زرهی در منطقه شمال کرخه کور تک نموده، دشمن را منهدم می‌نماید. همزمان، تیپ یکم از منطقه هویزه تک نموده و کرانه جنوبی رودخانه کرخه کور را تأمین می‌نماید. سپس در مرحله دوم، همزمان با تیپ سوم به سمت پادگان حمید پیشروی نموده و هدف مزبور را تصرف می‌کند.

بر مبنای طرح مذکور، دستور عملیاتی تهیه و به یگان‌های تابع صادر شد. در مورد تعیین ساعت «س» و روز «ر» پیشنهاد شد ساعت ۱۰ صبح روز ۱۵ دی‌ماه، تک انجام شود.

دشمن در منطقه حداکثر تا ساعت ۸ صبح انتظار هرگونه حملاتی را از ایران دارد، اما بعد از این ساعت از آمادگی خارج شده و به استراحت و صرف صبحانه می‌پردازد. ضمناً روز ۱۵ دی‌ماه، مصادف با ۲۸ صفر روز رحلت پیامبر اکرم (ص) است و دشمن تصور حمله در چنین روزی را ندارد.

برای دستور عملیاتی نیروی زمینی، تیپ ۲ لشکر ۱۶ زرهی به عنوان احتیاط نیرو در منطقه غرب اهواز قرار می‌گرفت و تیپ ۲ لشکر ۹۲ که در مواضع شمال کرخه مستقر بودند، زیر امر لشکر ۱۶ قرار می‌گرفتند و به عبور از خط لشکر ۱۶ زرهی کمک می‌کردند.

طرح عملیاتی فاتح

مدرک: طرح عملیاتی نصر نزا جا.

نقشه ۱: ۲۵۰۰۰۰ سوسنگرد - اهواز

سازمان رزمی

نیروهای خودی شامل:

* تیپ ۱ زرهی لشکر ۱۶ (سرهنگ جمشیدی)

گردان ۱۸۵ مکانیزه، گردان ۲۱۰ تانک (سرگرد سلیمی)، گردان ۲۲۰ تانک (سرگرد فردوسی)، گردان ۳۲۱ توپخانه ۱۵۵م - خ ک (ک.م)، آتشبار گردان ۳۷۵ پدافند هوایی ۵۷م، گروهان ۱ گردان ۴۴۶ مهندسی.

* تیپ ۲ زرهی لشکر ۹۲ زرهی (سرهنگ شهبازی)

گردان ۱۰۵ مکانیزه (سرگرد کامرانیان)، گردان ۲۰۷ تانک (سرگرد روزی طلب)، گردان ۲۵۶ تانک (سرگرد لهراسبی)، گردان ۳۲۰ توپخانه ۱۵۵م - خ ک (ک.م)

* تیپ ۳ زرهی لشکر ۱۶ (سرهنگ جوادی)

گردان ۱۲۴ مکانیزه، گردان ۲۲۴ تانک (سرگرد رضایی)، گردان ۲۲۷ تانک (سرگرد اسکوئی)، گردان ۳۸۲ توپخانه ۱۵۵م - خ ک (ک.م)

* پشتیبانی لشکر

۱. وضعیت

۲. مأموریت

لشکر ۱۶ زرهی در ساعت «س» روز «ر» در محور شیرا و شیر ۲ تک نموده، کرانه شمالی رودخانه کرخه کور را تصرف و بنا به دستور تک را به سمت هدف های ۱ و ۲ ادامه داده و آن را تصرف و تأمین می نماید.

۳. اجرا

الف) تدبیر عملیات

(۱) مانور: این عملیات در دو مرحله به شرح زیر اجرا می‌شود:

مرحله یکم: لشکر با دو تیپ در خط، تیپ ۱ به راست (مغرب) تلاش اصلی و تیپ ۳ به چپ (مشرق) پس از عبور از خط یگان‌های تیپ ۲ لشکر ۹۲ تک نموده و نیروهای دشمن را منهدم و کرانه شمالی رودخانه کرخه کور را تصرف و تأمین می‌نماید.

مرحله دوم: لشکر بنا به دستور، از رودخانه کرخه کور عبور نموده، تک را به منظور انهدام دشمن و تصرف پادگان حمید ادامه داده، خط کرکس را تصرف و تأمین می‌نماید.

(۲) آتش: *****

خلاصه بررسی منطقه عملیات

الف) حدود کلی منطقه:

به طور کلی، منطقه غرب اهواز و جنوب سوسنگرد را شامل می‌شود. این منطقه از شمال به شاخه‌های شرقی غربی رودخانه کرخه، در شرق به رودخانه کارون بین کوت عبدالله تا فارسیات، از غرب به جاده هویزه - یزدنو، از جنوب به پادگان حمید و جفیر محدود می‌شود.

ب) وضعیت جوئی:

به طور کلی، هوا در پاییز و زمستان معتدل بوده، بارندگی فصلی پیش‌بینی نمی‌شود (فقط در ۱۱ دی ماه بارندگی جزئی وجود داشت که پس از آفتابی شدن، زمین نمناک شد).

ج) وضعیت زمین:

(۱) وضعیت طبیعی: زمین به طور کلی، عاری از هرگونه برجستگی می‌باشد.

(۲) رودخانه کارون غیرقابل عبور بوده و برای عبور نیاز به احداث پل نظامی می‌باشد. نهر کرخه کور نیز برای خودروها غیرقابل عبور است؛ ولیکن به علت احداث

عملکرد زرهی در سال اول جنگ تحمیلی/۳۳

سد خاکی در جنوب حمیدیه به منظور هدایت آب به دشت، غرب کارون نسبتاً خشک شده. به هر حال، برای عبور از آن باید پل نصب شود.

(د) جنبه‌های نظامی زمین:

(۱) عوارض حساس: مهم‌ترین عوارض حساس در منطقه عملیات، خاکریزهای منطقه دشمن، پادگان حمید، پاسگاه ژاندارمری جفیر می‌باشد.

(۲) معابر وصولی: از شرق به غرب معابر زیر وجود دارد:

(الف) آبادی فارسیات (شرق کارون)، عبور از رودخانه کارون به طرف پادگان حمید.

(ب) باریکه خشک کرانه غرب کارون، حوالی ملیحان، چرخش به طرف غرب و

پادگان حمید.

(ج) آبادی جلالیه سعدون حمادی، مواضع مقدم دشمن، کرخه کور چرخش به

طرف شرق پادگان حمید.

(د) هویزه، جنوب کرخه کور به طرف پادگان حمید.

بهترین معبر وصولی: معبر (ج) و (د) می‌باشد.

(۳) اختفاء و پوشش: به علت باز بودن منطقه عملیات، هیچ‌گونه اختفاء و پوشش

قابل ملاحظه‌ای در منطقه وجود ندارد.

(۴) میدان دید: به علت صاف بودن منطقه، میدان دید و تیر برای کلیه جنگ‌افزارها

عالی بوده و در برد مفید جنگ‌افزارهای تیر مستقیم محدودیت دید و تیر وجود ندارد.

(۵) موانع: موانع عمده در منطقه رودخانه کارون تا حدودی نهر کرخه کور و

مهم‌ترین مانع مصنوعی باتلاق‌های احداث‌شده می‌باشد.

سازمان و گسترش نیروهای دشمن

۱. لشکر ۹ زرهی، شامل:

(الف) تیپ ۳۵ زرهی: گردان تانک البدر، گردان تانک الکندی، گردان تانک دیر

یاسین، گردان ۱۳ مکانیزه.

عملکرد زرهی در سال اول جنگ تحمیلی/۳۵

تیپ ۲ لشکر ۹۲ زرهی (سرهنگ امراله شهبازی): گردان ۱۰۵ مکانیزه، گردان ۲۰۷ مکانیزه، گردان ۲۵۶ تانک (سرگرد لهراسبی)، یک گروهان سپاه پاسداران. گروه جنگ‌های نامنظم (دکتر چمران)
تعداد پرسنل: سرباز ۱۰۰٪، درجه‌دار ۷۵٪، افسر حدود ۵۰٪.
لجستیک: تانک ۵۵٪، نفربر ۷۰٪، خودرو چرخ‌دار ۵۰٪.

اجرا و هدایت عملیات روز ۵۹/۱۰/۱۵

ساعت ۰۹۳۰: آتشباری توپخانه‌های لشکر ۱۶ و اجرای آتش پر حجم به مدت ۱۵ الی ۲۰ دقیقه آتش تهیه.

ساعت ۱۰۰۰: شروع حرکت و تک به مواضع دشمن.

تیپ ۳ با عبور از خط تیپ ۲ لشکر ۹۲ در جنوب جاده سوسنگرد - حمیدیه (سوسنگرد - ابوحمیظه) گسترش و به سوی کرخه کور پیشروی نمودند.

ساعت ۱۰۰۰: تیپ ۱ از هویزه حرکت و علیرغم آتشباری دشمن، به تک خود ادامه دادند.

ساعت ۱۰۲۰: تیپ ۱ پس از عبور از ابوسعید به قیصره رسیده و در خط تیپ ۳ قرار گرفت.

ساعت ۱۰۲۵: درگیری تیپ ۳ با دشمن، غافلگیری و انهدام و اسارت دشمن یا عقب‌نشینی آنها.

ساعت ۱۲۲۷: تیپ ۳ با نصب پل روی کرخه کور با عبور از آن به سمت جنوب حرکت کرد.

ساعت ۱۳۰۰: گروه رزمی ۲۸۳ سوارزرهی با نصب پل پی‌ام‌پی در فارسیات از کارون عبور و در ساحل غربی کارون پیشروی کرد.

ساعت ۱۳۰۰: گروه رزمی ۲۹۱ لشکر مشهد با نصب پل در ملیحان از کارون عبور کرد.

ساعت ۱۳۱۵: گروه رزمی ۲۹۱ به میدان مین برخورد. سه دستگاه تانک روی مین رفته و گروه رزمی زمین‌گیر شد.

ساعت ۱۳۱۵: گروه رزمی ۲۸۳ سوارزرهی در تیررس موشک‌های مالیوتکا قرار گرفت و متوقف شد.

ساعت ۱۴۰۰: تیپ ۳، عناصر تیپ ۴۳ لشکر ۹ زرهی عراق را تار و مار کرده و حدود ۷۰۰ نفر به اسارت گرفته شدند. مقدار زیادی تانک، نفربر، خودرو، توپ و... نیز به غنیمت گرفته شد.

ساعت ۱۶۰۰: تیپ ۱ و تیپ ۳ به مواضع توپخانه دشمن رسیده و آنها را به غنیمت گرفتند.

ساعت ۱۶۰۰: لشکر ۱۶ زرهی به گروهان ۳ گردان ۲۵۲ لشکر ۱۶ سوارزرهی و یک گروه رزمی لشکر ۹۲ دستور تأمین جناح غربی (منطقه عقب لشکر در سمت رودخانه نیسان و مالکیه) را صادر کرد.

عناصر گروه جنگ‌های نامنظم دکتر چمران که در محور طراح - فرسیه عمل می‌کردند، پس از عبور از کرخه کور به سمت جنوب به پیشروی خود ادامه دادند، که زیر آتش شدید توپخانه و تیر مستقیم دشمن قرار گرفتند و تعدادی از رزمندگان، شهید و مجروح شدند. به آنها دستور عقب‌نشینی داده شد و برای جلوگیری از تعقیب آنها توسط دشمن، گروهان مکانیزه تأمین جاده حمیدیه - طراح تقویت گردید.

روز دوم عملیات نصر ۱۶/۱۰/۵۹

ساعت ۰۰۰۸: لشکر آماده پیشروی به سمت شرق بود، که برابر گزارش خلبانانی که بر فراز منطقه پرواز شناسایی داشتند، اطلاع داده شد که نیروهای دشمن در جناح جنوبی لشکر متمرکز شده است. این وضعیت در حالی است که لشکر در زمین کاملاً باز قرار داشت و از عقبه و جناح راست خود آسیب‌پذیر بود.

ساعت ۰۹۳۰: پاتک دشمن علیه لشکر ۱۶ زرهی آغاز شد (با تانک‌های تی ۷۲). ساعت ۰۹۵۰: دشمن از جنوب و شرق به یگان‌های لشکر که در دشت کاملاً باز بدون جان‌پناه عمل می‌کردند، حمله نمود.

تیپ ۱ که در جناح راست لشکر عمل می‌کرد، مورد فشار شدید قرار گرفت. پیشروی تیپ متوقف گردید و یگان‌ها حالت پدافندی گرفتند.

عملکرد زرهی در سال اول جنگ تحمیلی/۳۷

عقبه لشکر از غرب سوسنگرد تهیه شد، که توسط گردان ۱۴۸ پیاده و عناصری از سپاه پاسداران، دشمن در ساحل نیسان متوقف شد.

ساعت ۱۳۰۰: تک دشمن به تیپ ۱ از سه طرف شرق، جنوب و غرب آغاز شد. علیرغم تلاش لشکر ۱۶ و هوانیروز و نیروی هوایی، دشمن در ساعت ۱۴۰۰ به یک کیلومتری محل استقرار تیپ ۱ رسید و درگیری شروع شد.

لشکر، ۱۳۰ دستگاه تانک و یک نفربر خود را از دست داد، که ۷۸ تانک چيفتن بود. دشمن با استفاده از موشک‌های مالیوتکای نفربرهای پی‌ام‌پی و مالیوتکای چمدانی، تانک‌های تیپ را مورد اصابت قرار می‌داد.

ساعت ۱۵۰۰: دشمن به عقبه تیپ ۱ حمله کرد، که این تک توسط هوانیروز خنثی شد و یگان تک‌ور دشمن به عقب رانده شد.

لشکر به تیپ ۱ دستور عقب‌نشینی داد و عناصری از تیپ ۳ و تیپ ۲ لشکر ۹۲ به کمک تیپ ۱ فرستاده شد که به علت درگیری قطعی، تیپ ۱ نتوانست یک خیز به عقب حرکت کند. ساعت ۱۶۰۰: آتشباری دشمن فروکش کرد و یگان‌های لشکر با تجدید سازمان عناصر باقیمانده و تجدید سوخت و تجدید مهمات، خود را برای مقابله با دشمن مهیا کردند.

روز سوم عملیات نصر ۱۷/۱۰/۵۹

ساعت ۰۹۰۰: تک دشمن از جنوب و شرق روی تیپ ۳ آغاز شد. ساعت ۱۰۰۰: یک واحد زرهی دشمن از غرب نیسان به آبادی مشرفه رسید، که با تلاش گردان ۱۴۸ پیاده و عناصری از رزمندگان سپاه، عبور آنها متوقف شد. ساعت ۱۳۰۰: فشار دشمن از طرف جنوب تیپ ۳ زیاد شد و قرارگاه لشکر بمباران شد.

واحدهای دشمن به ۹ کیلومتری هوپزه رسیدند و در حال پیشروی به طرف شهر بودند. ۴ فروند هواپیما و ۶ فروند هلیکوپتر به کمک لشکر ۱۶ زرهی آمدند و به لشکر ۱۶ زرهی دستور عقب‌نشینی به شمال کرخه کور داده شد.

روز چهارم عملیات نصر ۵۹/۱۰/۱۸

ساعت ۰۷۳۰: تانک‌های دشمن به سوی کرخه کور پیشروی کرده و به فاصله ۱۵۰ متری مواضع تیپ ۳ رسیدند. لشکر دستور اجرای آتش‌های نزدیک منطقه نبرد را صادر کرد و آماده اجرای آخرین آتش‌های استحقاظی شدند.

نیروی هوایی و هوانیروز، تانک‌های دشمن را مورد اصابت قرار دادند. جناح شرقی این تیپ که به گروهان سوارزرهی و رزمندگان سپاه واگذار شده بود، در هم شکست و رخنه از سمت جنوب شرقی متصور بود.

ساعت ۱۰۳۰ لشکر دستور عملیات تأخیری به کرانه شمالی کرخه کور را صادر کرد. در پایان روز ۵۹/۱۰/۱۸، یعنی بعد از چهار روز عملیات نفس‌گیر، لشکر مجبور به عقب‌نشینی به مواضع پدافندی اولیه خود قبل از عملیات نصر گردید.

روز پنجم عملیات نصر ۵۹/۱۰/۱۹

در این روز، دشمن از انجام هرگونه عمل آفندی خودداری نمود و لشکر ۱۶ زرهی از این فرصت به تحکیم مواضع خود در جنوب جاده حمیدیه - سوسنگرد پرداخت. برابر شناسایی هلیکوپترها، دشمن در مواضع خود قبل از عملیات نصر مستقر شده بود و شهر هویزه که قبل از عملیات توسط رزمندگان سپاه و بسیج حفظ و نگهداری شده بود و دشمن در آن حضور نداشت، اینک با توجه به شرایط پیش‌آمده توسط دشمن اشغال شد. یعنی عملاً فاصله بین سپاه ۲ و ۳ عراق به هم متصل شد.

روزهای ۲۰ و ۲۱ و ۲۲ دی‌ماه دشمن در جناح راست لشکر جهت تصرف مجدد سوسنگرد، فشارهایی وارد می‌نمود، که با تلاش باقیمانده لشکر ۱۶ و توپخانه و نیروی هوایی و هوانیروز، اقدام او ناکام ماند.

محاسن و معایب عملیات نصر

الف) محاسن

۱. انتخاب ساعت «س» روز «ر» خوب بود و همین مسئله باعث غافلگیری دشمن شد.
۲. سکوت رادیویی قبل از عملیات خوب بود و همین مسئله باعث غافلگیری دشمن شد.
۳. مانور احاطه تیپ ۱ باعث محاصره تیپ ۴۳ و توپخانه دشمن و به اسارت درآمدن حدود ۸۰۰ نفر عراقی شد. آنقدر خیالشان راحت بود که جلو مواضع سبزی خوردن کاشته بودند.
۴. تلفات خودی در مرحله یکم ناچیز بود و هدف‌های اولیه به صورت برق‌آسا تصرف شد.
۵. تعداد بسیار زیادی تانک ایرانی و عراقی در این عملیات شرکت داشتند، که عملیات زرهی با این گستردگی سابقه نداشت. به تعبیری، بزرگترین جنگ تانک به تانک خاورمیانه بوده است.
۶. برای اولین بار رزمندگان ما عقبه و آرایش دشمن را در عمق دیدند.

ب) معایب

۱. اکثر فرماندهان و نفرات برای اولین بار در جنگ واقعی شرکت می‌نمودند.
۲. پیروزی اولیه باعث غرور پرسنل و کوچک شمردن دشمن شد و همین مسئله آمادگی یگان را در روزهای بعد کاهش داد (رها کردن تانک‌ها و متفرق شدن خدمه در ۱۵/۱۰ از سر شوق؛ رها کردن تانک‌ها و حرکت به سوی حمیدیه در ۱۶/۱۰ از سر ترس).
۳. نداشتن احتیاط قوی و متحرک (یا معادل) جهت ادامه تک یا مقابله با پاتک‌های دشمن.

۴. تأخیر سه ساعته در نصب پل و عبور از رودخانه کارون عامل مهم عدم پیروزی بوده است.

۵. عدم استفاده از پیاده نظام در همکاری تانک و پیاده و عدم استفاده از موشک‌های ضدتانک.

۶. ضعف پدافند هوایی.

۷. عدم حفاظت ارتباط و مخابرات در کلیه رده‌ها، عدم ارتباط با عناصر سپاه پاسداران (۵۹/۱۰/۱۶).

۸. کمبود لودر و بولدوزر و سایر ارقام مهندسی جهت ساخت خاکریز و پناهگاه.

۹. پس از رسیدن روی هدف، اعمال تحکیم هدف و تجدید سازمان صورت نگرفت.

۱۰. ساعت سه بعدازظهر ۵۹/۱۰/۱۶ هواپیماهای خودی مواضع خودی را به اشتباه بمباران کردند، که باعث درهم ریختگی بیشتر نیروها شد.

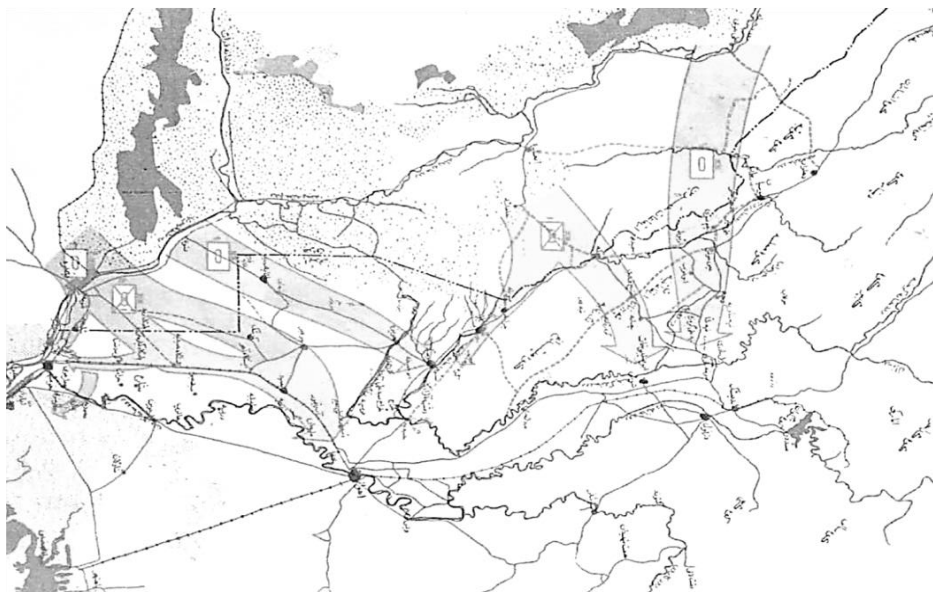
۱۱. به نفربرها گفته شد جهت بارگیری مهمات، یک خیز عقب بیایند، سپس به جلو برگردند، که به اشتباه تانک‌ها هم به عقب آمدند.

از فرمانده لشکر سوال شد چرا به پیشروی خود ادامه ندادید؟

پاسخ: وقتی که لشکر ۹۲ موفق به پیشروی در ساحل غربی کارون نشد، ما لقمه چربی برای عراقی‌ها بودیم و هرچقدر جلوتر می‌رفتیم، بیشتر در دهان و گلوی او فرو می‌رفتیم و راحت‌تر می‌توانستند ما را قورت بدهند. علاوه بر این، وقتی هواپیماهای عراق بالای سر ما ظاهر شدند و شروع به بمباران کردند، خودم شنیدم که خلبان‌های روسی صحبت می‌کنند و هدایت هواپیماها را روس‌ها به عهده داشتند، نه افسران عراقی.

فرمانده عناصر گروه شهید چمران گفت ما خودمان مستقل عمل می‌کنیم. عناصر سپاه توان مستقل عمل کردن را نداشتند. ۱۵۰ نفر به تیپ ۱ و ۱۵۰ نفر به تیپ ۳ واگذار شد، ولی آنها هم تقریباً مستقل عمل کردند.

عملکرد زرهی در سال اول جنگ تحمیلی ۴۱

عملیات نصر (هویزه) ۵۹/۱۰/۱۵

عملکرد رسته زرهی در سال دوم جنگ تحمیلی

عملیات آفندی سال دوم جنگ تحمیلی

در سال دوم جنگ، با به دست آوردن اطلاعات کامل از توانایی‌های دشمن، شناسایی منطقه عملیات توسط کلیه رده‌ها، احراز آمادگی، بالا بردن توان رزمی یگان‌ها و انسجام ستاد عملیاتی در کلیه قرارگاه‌ها و رده‌های عمل‌کننده، چهار عملیات آفندی بزرگ در جنوب با توانایی و اهداف مندرج در جدول زیر اجرا شده، که با دقت به نوع گردان‌های مانوری خودی، تعداد یگان‌های زرهی شرکت‌کننده در هر عملیات مشخص و نقش عملکرد رسته زرهی در متن هریک از عملیات‌ها مورد بررسی قرار می‌گیرد.

عملیات آفندی بزرگ در سال دوم جنگ

ردیف	نام عملیات / تاریخ اجرا	گردان مانوری خودی				گردان مانوری دشمن	نسبت توان رزمی	اهداف عملیات
		نوع	ارتش	سپاه	جمع			
۱	ثامن‌الائمه(ع) ۱۳۶۰/۷/۵	پیاده	۱۱	۱۰	۲۱	۱۷	خونددی سه برابر دشمن	آزادسازی شرق کارون به وسعت ۱۵۰ کیلومتر مربع و خارج کردن آبادان از محاصره
		زرهی	۶	-	۶			
		جمع	۱۷	۱۰	۲۷			
۲	طریق القدس ۱۳۶۰/۹/۸	پیاده	۱۲	۳۰	۴۲	۱۹	خوددی دو برابر دشمن	آزادسازی دشت آزادگان و شهرها و روستاهای آن به وسعت ۶۰۰ کیلومتر مربع
		زرهی	۱۰	-	۱۰			
		جمع	۲۲	۳۰	۵۲			
۳	فتح‌المبین ۱۳۶۱/۱/۲	پیاده	۵۳	۷۰	۱۲۳	۱۸	خوددی دو برابر دشمن	آزادسازی مناطق غرب دزفول به وسعت ۲۴۰۰ کیلومتر مربع
		زرهی	۱۳	۲	۱۵			
		جمع	۶۶	۷۲	۱۳۸			

عملکرد رسته زرهی در سال دوم جنگ تحمیلی/۴۳

آزادسازی مناطق غرب و جنوب اهواز به وسعت ۵۶۰۰ کیلومتر مربع و آزادسازی خرمشهر	خودی ۱/۵ برابر دشمن	۱۸	۱۸۰	۱۳۱	۴۹	پیاده	بیت المقدس ۱۳۶۱/۲/۱۰	۴
			۱۵	۳	۱۲	زرهی		
			۱۹۵	۱۳۴	۶۱	جمع		

※ استعداد گردان‌های پیاده سپاه هرکدام بطور میانگین ۲۰۰ نفر و مجهز به جنگ‌افزار انفرادی بوده است.

مقایسه تعداد یگان‌های تانک به یگان‌های پیاده در عملیات ثامن‌الائمه (ع) ۱ به ۲ در عملیات طریق القدس مساوی در عملیات فتح‌المبین و بیت‌المقدس ۱ به ۴ بوده است.

طرح عملیات کربلا ۱

عملیات طریق القدس ۱۳۶۰/۹/۸

پس از اجرای موفقیت‌آمیز عملیات ثامن‌الائمه (ع)، که فقط دو روز به طول انجامید، گروهی از فرماندهان عالیرتبه نظامی، از جمله سرتیپ فلاحی (جانشین رئیس ستاد مشترک)، سرهنگ فکوری (فرمانده نیروی هوایی)، سرهنگ نامجو (وزیر دفاع)، سروان کلاهدوز (قائم مقام عملیاتی سپاه پاسداران) و برادر پاسدار جهان‌آرا (فرمانده سپاه خرمشهر) با یک فروند هواپیمای سی ۱۳۰ از خوزستان به تهران پرواز می‌کردند، تا برای عرض تبریک پیروزی خدمت حضرت امام (ره) بروند، در نزدیکی کهریزک تهران، هواپیما دچار سانحه شده و سقوط کرد و بیشتر سرنشینان، از جمله شخصیت‌های مذکور به شهادت رسیدند.

با شهادت فرماندهان عالیرتبه نظامی، تغییراتی در کادر بالای فرماندهی ارتش جمهوری اسلامی ایران به وجود آمد و سرتیپ ظهیرنژاد (فرمانده وقت نیروی زمینی) به

ریاست ستاد مشترک و سرهنگ توپخانه علی صیادشیرازی به فرماندهی نیروی زمینی منصوب شدند.

فرمانده جدید نیروی زمینی (سرهنگ صیادشیرازی) اعلام کرد از این به بعد، تمام عملیات‌ها از مرحله طرح‌ریزی تا اجرا، با مشارکت سپاه پاسداران انجام خواهد شد. ستاد نیروی زمینی ارتش در جنوب (قرارگاه عملیاتی جنوب) بنا به دستور فرمانده نیرو، کار طرح‌ریزی عملیات آفندی در جنوب را با استفاده از استادان دافوس (دانشکده فرماندهی و ستاد) آغاز نمود.

مناطق سه‌گانه عملیاتی در خوزستان

افسران عملیات (استادان دافوس) منطقه عمده جنوب را به سه منطقه شمالی، میانی و جنوبی به شرح زیر تقسیم نمودند:

۱. جبهه شمالی مشتمل بر منطقه عمومی غرب دزفول - شوش با گره مواصلاتی اندیمشک.

۲. جبهه میانی (دشت آزادگان) شامل مناطق شمالی و جنوبی کرخه از حمیدیه تا مرز در محدوده ارتفاعات میشداغ در شمال تا کرخه کور در جنوب.

۳. جبهه جنوبی از جنوب غربی اهواز، حد فاصل غرب کارون تا خط مرزی. با تجزیه و تحلیل و برشماری مزایا و معایب اجرای عملیات در هریک از مناطق سه‌گانه مذکور، سرانجام تقدم عمل در منطقه میانی (غرب سوسنگرد - بستان) مورد توافق قرار گرفت.

قرارگاه عملیاتی کربلا (قرارگاه مشترک ارتش و سپاه) جهت بیرون راندن دشمن و تنبیه متجاوز، تعداد ۱۲ طرح آفندی تهیه نمود و به نام طرح عملیاتی کربلا ۱۱ الی ۱۲ شماره‌گذاری نمود. طرح عملیاتی که در این منطقه میانی (غرب سوسنگرد - بستان) بایستی اجرا می‌شد، طرح عملیاتی یک بود، که پس از اجرا، به نام عملیات طریق‌القدس نامیده شد.

عراق قبل از عملیات طریق القدس، با توجه به مدرک بدست آمده از دشمن، چنین برآورد نموده بود که:

«دشمن (ایران) با حمله در جنوب کرخه و پیشروی به سوی بستان قصد دارد به سمت جنوب تغییر سمت داده و با استفاده از محور هویزه - جفیر عملیات خود را برای تصرف و آزادسازی خرمشهر ادامه دهد.»

در صورتی که هدف در طریق القدس تک به سمت غرب و رسیدن به ساحل شرقی هورالعظیم بود.

در جلسات مشترک ستادی که با حضور فرماندهی نیروی زمینی تشکیل شد، افسران قرارگاه مقدم نزاجا نتیجه بررسی خود را به اطلاع فرمانده نیرو رسانده و راهکار خود را برای این عملیات به شرح زیر پیشنهاد نمودند:

اولاً تقدم اجرای عملیات در منطقه جنوب به جبهه میانی (غرب سوسنگرد - بستان) داده شود؛ ثانیاً لشکر ۱۶ زرهی با در اختیار گرفتن تیپ ۳ زرهی لشکر ۹۲ خوزستان و یگان های سپاه پاسداران، در منطقه شمال و جنوب کرخه تک نموده، بستان و مناطق غربی سوسنگرد را آزاد نماید و سپس با اتکاء به موانع طبیعی منطقه، مانند نهر نیسان و کرانه شرقی هورالعظیم و زمین های رملی شمال بستان در منطقه پدافند نماید.

با واگذاری این مأموریت به لشکر ۱۶ زرهی، مسئولیت طرح ریزی، اجرا و هدایت عملیات با لشکر مزبور بود و قرارگاه مقدم نزاجا به عنوان قرارگاه کربلا نقش نظارت و کنترل کلی یگان های ارتش و سپاه را به عهده داشت.

در این طرح، لشکر ۱۶ زرهی، که با تیپ ۳ لشکر ۹۲ زرهی (زیر امر) و عناصر سپاه پاسداران تقویت شده بود، در شمال و جنوب کرخه به منظور انهدام دشمن و تصرف و تأمین شهر و منطقه بستان دست به حمله می زدند. به این ترتیب که در شمال کرخه، تیپ ۳ لشکر ۹۲ زرهی و یگان های سپاه به صورت مشترک، منطقه شمال غربی بستان را

عملکرد رسته زرهی در سال دوم جنگ تحمیلی/ ۴۷

که به نام دهانه بستان معروف است، تأمین نموده و در جنوب کرخه، تیپ‌های یکم و دوم زرهی لشکر ۱۶ و یگان‌های سپاهی، شهر بستان و ساحل شرقی هورالعظیم و کرانه شمالی نیسان را تصرف و تأمین می‌نمایند. در این طرح، تیپ ۲ لشکر ۱۶ زرهی به عنوان احتیاط این عملیات در اختیار خواهد بود.

لازم به ذکر است تیپ ۳ لشکر ۱۶ زرهی در جنوب حمیدیه، شمال کرخه کور با اجرای آتش تهیه تظاهر به تک نموده، تا دشمن را از محل تک اصلی منحرف و آتش‌های خود را به آن سمت هدایت نماید.

۱. بررسی وضعیت جغرافیای طبیعی منطقه عملیات

دشت آزادگان شامل منطقه شمالی و جنوبی رودخانه کرخه در حد فاصل دامنه‌های رملی غیرقابل عبور ارتفاعات میشداغ در شمال و کرانه‌های رودخانه کرخه کور در جنوب و از شهر حمیدیه به طرف غرب تا حوالی نوار مرزی ایران و عراق در محدوده فوق می‌باشد.

رودخانه کرخه با یک مسیر شرقی غربی، تمام طول این منطقه را پیموده و به هورالعظیم می‌پیوندد. رودخانه‌های متعدد دیگری نیز که تماماً از کرخه منشعب می‌شوند، در این منطقه جاری بوده که به هورالعظیم می‌ریزند و عبارتند از: کرخه کور: اصلی‌ترین و جنوبی‌ترین شاخه کرخه، که در نهایت به هورالعظیم می‌ریزد. نیسان: که در ابتدا و در حوالی سوسنگرد، مالکیه نامیده می‌شود و در نهایت به هورالعظیم می‌ریزد.

سابله: که در ابتدای انشعاب از کرخه، نهر عبید نام دارد و در نهایت به هورالعظیم می‌ریزد.

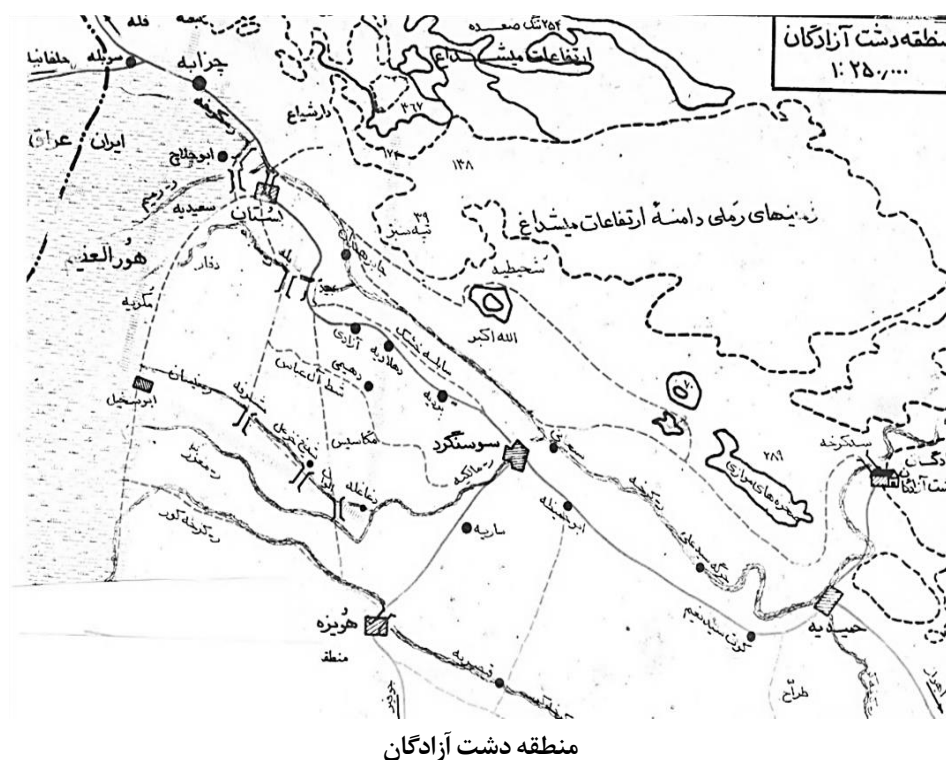
شط آل عباس و معزز: که از نهرهای انشعابی نیسان هستند.

رمیم: شاخه انشعابی از کرخه است که در انتهای مسیر اصلی کرخه واقع شده و به هورالعظیم می‌ریزد.

منطقه از نظر کشاورزی حاصلخیز و پرارزش می‌باشد، که منطقه عرب‌زبان بستان و سوسنگرد و حمیدیه در آن واقع شده و از نظر نظامی، دارای نقاط حساس مانند تنگ چزابه، ارتفاعات الله اکبر و محور عماره - حلفائیه عراق، بستان، سوسنگرد و حمیدیه اهواز می‌باشد، که این محور در تنگ چزابه به بهترین وجه قابل کنترل و پدافند می‌باشد.

تنگ چزابه در فاصله ۷ کیلومتری شمال غربی بستان واقع شده و از شمال به تپه‌های رملی غیرقابل عبور و از جنوب به ساحل مردابی هورالعظیم محدود شده است و با درجه پربابی و کم‌آبی هورالعظیم، عرض متغیری بین ۱۰۰۰ تا ۳۰۰۰ متر دارد.

منطقه دشت آزادگان دارای تأسیسات مهم و پرارزشی، مانند پادگان دشت آزادگان (پادگان تیپ ۳ لشکر ۹۲ زرهی) و سد کرخه بوده و به علت مسیر شرقی و غربی رودخانه کرخه، به دو قسمت شمالی و جنوبی تقسیم گردیده و تنها پل ارتباطی بین محور شمالی و جنوبی پل بستان می‌باشد، که در روزهای اولیه هجوم عراق توسط نیروهای خودی تخریب شد. به این ترتیب، الزاماً حرکات نیروهای مانوری در شمال و جنوب کرخه تا حمیدیه، از هم مجزا می‌گردد، ولی در حمیدیه، این دو معبر به هم مرتبط شده و از طریق محور حمیدیه - اهواز، شهر اهواز را از غرب مورد تهدید قرار می‌دهد.

۲. بررسی وضعیت منطقه عملیات از نظر جاده و قابلیت عبور و مرور

همانطور که قبلاً تشریح شد، رودخانه کرخه منطقه عملیات را به دو قسمت شمالی و جنوبی تقسیم کرده است. قسمت جنوبی از نظر تردد جاده‌ای مشکلی ندارد، ولی قسمت شمالی به علت رملی بودن منطقه و تپه ماهورهای رملی دامنه کوه میشداغ، از نظر نظامی غیرقابل عبور می‌نمود. متجاوز به همین دلیل، جناح شمالی خود را به این مانع متکی کرده بود. از حوالی غرب ارتفاعات الله اکبر تا محدوده بستان، که در امتداد جناح شمالی دشمن قرار می‌گیرد، به استثنای چند کیلومتر اولیه، تپه ماهورهای کوتاه و بلند رملی، پیوسته و مداومند. بعد از آن، تپه ماهورها در فواصل دور و نزدیک از هم گسسته گردیده و بین آنها دشت‌های باریک، با زمینی محکم و قابل عبور برای وسایل

نقلیه وجود دارد. همچنین، در این مسیر، چندین تپه رملی وجود دارد، که بر مواضع دشمن دید عالی دارد.

با کمک برادران پاسدار، ابتدا سه دیدگاه مناسب روی تپه‌های بلند رملی مشرف بر مواضع دشمن انتخاب شد و از این دیدگاه‌ها، اطلاعات دقیق و باارزشی از وضعیت نیروها و مواضع پدافندی و فعالیت‌های دشمن از خط مقدم تا بستان و عقبه دشمن کسب شد.

دیدگاه اول به فاصله ۷ کیلومتری شمال غربی تپه سبز و مسلط به خطوط پدافندی مقدم دشمن، دیدگاه دوم به فاصله ۴-۵ کیلومتری از دیدگاه اول و با دیدبانی و تسلط کافی بر منطقه، دیدگاه سوم به فاصله ۶-۷ کیلومتری از دیدگاه دوم که به شهر بستان و عقبه دشمن و حتی تنگ چزابه دارای دید کافی بود. این دیدگاه‌ها از جناح عراقی‌ها بین ۴ تا ۹ کیلومتر فاصله داشت.

در معبر جنوبی کرخه، امکان احاطه و دستیابی به عقب دشمن با توجه به وضعیت زمین و حضور نیروهای متجاز وجود نداشت. در معبر شمالی هم، در نظر اول، اجرای چنین مانوری، به دلیل تپه ماهورهای رملی و غیرقابل عبور بودن منطقه، امکان‌پذیر به نظر نمی‌رسید.

بهر حال، در معبر شمالی، جهت استقرار، تجمع، تدارکات و تخلیه مجروحین و اعزام سریع یگان‌های تقویتی در آغاز و در حین عملیات و یا بروز هر واقعه پیش‌بینی نشده‌ای، حداقل به یک جاده برای رفت و آمد خودروهای سبک نیاز بود. این نیاز جاده‌ای، طراحان را برای احداث جاده محکم‌تر و مطمئن‌تر جهت رفت و آمد وسایل سنگین و تانک به فکر انداخت، که پس از شکستن خط توسط یگان‌های پیاده ارتش و بسیجیان سپاه پاسداران، بتوان یگان‌های تانک را هم وارد عمل نمود. بالاخره در جستجوی راه حل مشکل، پشتیبانی جنگ جهاد سازندگی اعلام نمود که با بهره‌گیری از امکانات موجود، با حداکثر سرعت، جاده مورد نظر را احداث خواهد کرد، تا در حرکت خودروها

عملکرد رسته زرهی در سال دوم جنگ تحمیلی/ ۵۱

و تانک‌ها مشکلی نباشد. کار احداث جاده با حمل بدون وقفه خاک از تپه شحیطیه توسط بیش از ۸۰ کمپرسی آغاز شد. خاک‌ها روی رمل‌ها ریخته می‌شد و توسط غلطک‌ها و ماشین‌های جاده‌سازی کوبیده می‌شد. جهت جلوگیری از حرکت و ریزش تپه‌های شنی، دو طرف جاده با کیسه گونی پر از شن و حصیر کنارسازی شد و برای سهولت حرکت در شب، دو طرف جاده به فاصله هر ۱۰۰ متر دستک‌هایی نصب شد، که روی آنها چراغ‌های بادی (فانوس) آویخته شد.

احداث این جاده کاری بزرگ، شگفت‌آور، خطرناک و پرتلاش بود، که به عنوان یک اقدام برجسته تاکتیکی، در احاطه دشمن در تاریخ جنگ ثبت شده است. اگر این جاده، که بعدها به عنوان جاده پیروزی نامیده شد، احداث نمی‌شد، پیروزی در این عملیات غیرممکن بود.

۳. بررسی منطقه عملیات از نظر موانع و استحکامات مصنوعی دشمن

متجاوز مواضع پدافندی خود در محور شمالی و جنوبی کرخه را با احداث موانع عریض و طویل، از میادین مین و سیم خاردار گرفته، تا کانال‌ها و خاکریزهای مختلف و متنوع، کاملاً مستحکم نموده بود.

استحکامات دشمن در محور شمالی کرخه

متجاوز کار احداث مواضع و موانع را قبل از عملیات طریق القدس (از عملیات الله اکبر ۶۰/۲/۳۱) شروع کرده بود. در شمال کرخه، از کنار رودخانه در حوالی دهکده جابر حمدان، تا تپه ماهورهای رملی و غیرقابل عبور دامنه میشداغ، که ۶ کیلومتر طول دارد، یک خاکریز پیوسته به عرض و ارتفاع تقریبی سه متر، که کاملاً کوبیده و محکم شده بود، به وجود آورده بود و در آن، سنگ‌های انفرادی و اجتماعی برای نفرات، تیربار و جنگ‌افزارهای سبک و سنگین که از طریق کانال به هم ارتباط داشتند، و همچنین، با کیسه‌های شن، الوار و تیرآهن، سطحه‌های فلزی ضخیم و مستحکم ایجاد کرده بود و

در پشت خاکریز و به فواصل نزدیک، برای تانک‌ها و نفربرهای زرهی، سکوهای آتش احداث نموده بود. خاکریز مذکور (شش کیلومتری) پس از رسیدن به زمین‌های کاملاً رملی و غیرقابل عبور، با یک زاویه تقریباً ۷۵ درجه‌ای به سمت غرب پیچیده و ۲/۵ تا ۳ کیلومتر دیگر نیز چسبیده به تپه‌های رملی امتداد می‌یافت. به این ترتیب، جناح شمالی مواضع مقدم پدافندی را کاملاً محفوظ نموده و می‌پوشاند.

جلو این خاکریز، میدان مین پیوسته‌ای از انواع مین و تله‌های انفجاری به عمق ۳۰۰ متر احداث شده و بین این میدان مین و خاکریز، چندین رشته متوالی سیم‌های خاردار حلقوی، افقی و عمودی کشیده بود که با آتش سلاح‌های سبک و سنگین، بویژه از داخل پناهگاه‌ها پوشش می‌گردید (دیدبانی را با آتش تکمیل می‌کردند). این میدان مین (موانع) در جناح شمالی تا حوالی بستان (منطقه مواضع توپخانه دشمن) حدود ۱۸ کیلومتر ادامه داشت.

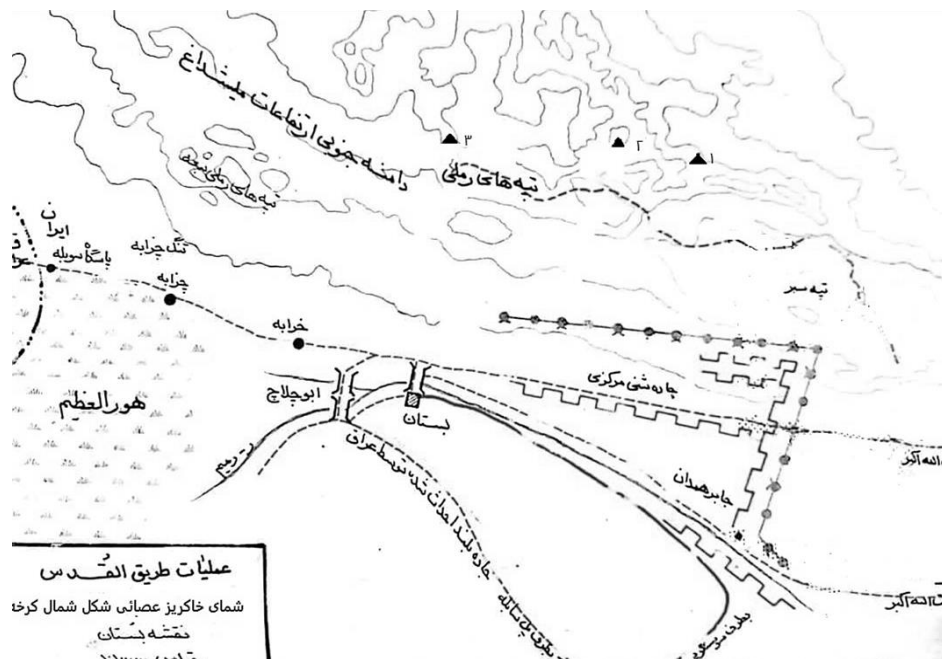
متجاوز بعد از این خاکریز تا شهرهای بستان و تنگ چزابه خاکریز و مواضع دیگری در طول و عرض به وجود آورده و به این ترتیب، با رعایت اصل «پدافند در عمق» منطقه را به صورتی سهمگین سازمان داده بود.

این مواضع از یک سو به رودخانه کرخه و از سوی دیگر به زمین‌های غیرقابل عبور رملی متکی بود و با این وصف، کاملاً مسطح شده بود و با سه تیپ (پیاده و زرهی و نیروهای مخصوص) پدافند می‌شد و با آتش سه گردان توپخانه پشتیبانی می‌گردید. خاکریز مذکور که در شمال کرخه خاکریز اصلی و مقدم متجاوز بود، به خاطر چرخش ۷۵ درجه‌ای به شکل عصا درآمد و به نام خاکریز عصا معروف بود.

استحکامات دشمن در ساحل جنوبی کرخه در امتداد خاکریز عسائی و با همان ویژگی‌ها و مشخصات و حتی مستحکم‌تر از آن احداث گردیده بود. این خاکریز ابتدا به یکی از انشعابات کرخه به نام نهر عبید متکی گردیده، که به این ترتیب، با استفاده از مانع طبیعی رودخانه، پدافند از آن را مستحکم‌تر می‌نمود و بعد طول ۱۵-۱۴ کیلومتر

عملکرد رسته زرهی در سال دوم جنگ تحمیلی/ ۵۳

رو به جنوب تا رودخانه نیسان امتداد می‌یافت و در پشت آن، باز هم خاکریزها و مواضع دیگری را برای پدافند در عمق سازمان داده بود. مواضع جنوب کرخه توسط چهار تیپ (پیاده مکانیزه و زرهی دشمن) و آتش چهار گردان توپخانه پدافند می‌گردید.

شمای خاکریز عصبانی شکل شمال کرخه

طرح عملیاتی کربلا ۱

مأموریت

نیروی زمینی در ساعت «س» روز «ر» در منطقه جنوب تک نموده، بستان و غرب سوسنگرد و شمال رود نیسان را تأمین، سپس در منطقه پدافند نموده و بنا به دستور، تک را به منظور خط مرز ادامه می‌دهد.

تدبیر عملیات (مانور)

اجرای مانور احاطه‌ای در شمال کرخه با یک تیپ ارتش و دو تیپ سپاه به عنوان تلاش اصلی، تأمین تنگ چزابه و قطع راه فکه - سوبله (تأمین بستان).
اجرای مانور جبهه‌ای در جنوب کرخه با دو تیپ ارتش و دو تیپ سپاه به عنوان تلاش پشتیبانی، دستیابی به کرانه شمالی نیسان و سواحل شرقی هورالعظیم.

یگان‌های عمده متجاوز در منطقه

الف) در شمال کرخه، سه تیپ (زرهی، پیاده، نیروی مخصوص) با سه گردان توپخانه.

ب) در جنوب کرخه، جمعاً پنج تیپ (دو تیپ پیاده، دو تیپ زرهی، یک تیپ مختلط) با چهار گردان توپخانه.

ج) دو تیپ مکانیزه و زرهی در احتیاط منطقه شمال کرخه و دو تیپ مکانیزه و زرهی در احتیاط منطقه جنوب کرخه آماده وارد عمل شدن بودند.

یگان‌های شرکت‌کننده خودی در عملیات

الف) یگان‌های نیروی زمینی ارتش؛ فرمانده: سرهنگ صیادشیرازی.

(۱) در شمال کرخه: تیپ ۳ لشکر ۹۲ زرهی، فرمانده تیپ: سرهنگ هوشنگ

بهرامی (با دو گردان تانک، دو گردان مکانیزه، یک گردان سوارزرهی).

عملکرد رسته زرهی در سال دوم جنگ تحمیلی/ ۵۵

(۲) در جنوب کرخه: لشکر ۱۶ زرهی (با دو تیپ)، فرمانده: سرهنگ سیروس لطفی.
تیپ ۱ زرهی، فرمانده: سرهنگ ایرج جمشیدی (با دو گردان تانک و دو گردان مکانیزه).

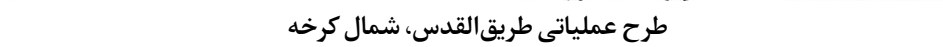
تیپ ۲ زرهی، فرمانده: سرهنگ جعفر زمانفر (با دو گردان تانک، دو گردان مکانیزه).
ب) یگان‌های سپاه پاسداران؛ فرمانده برادر محسن رضایی.

(۱) در شمال کرخه: تیپ ۳ امام حسین (ع)، فرمانده: برادر حسین خرازی (با چهار گردان پیاده).

(۲) تیپ ۴ امام سجاد (ع)، فرمانده: برادر رحیم صفوی (با نه گردان پیاده).
(۳) در جنوب کرخه: تیپ ۱ عاشورا، فرمانده: برادر عزیز جعفری (با هشت گردان پیاده).

(۴) تیپ ۲ کربلا، فرمانده: برادر مرتضی قربانی (با هشت گردان پیاده).

(۵) احتیاط: چهار گردان پیاده.

مات طريق القدس، ٨/٩/٢٠٢٠

✓ ساعت ۰۰۳۰ با رمز یا حسین (ع) فرماندهی ت

توپخانه تیپ ۳ لشکر ۱۶ در منطقه طراح کرخه کور جهت گمراه کردن دشمن شروع شد.

مواضع احتیاط زرهی و توپخانه حمله کرده و در ساعت ۰۲۰۰ بارش باران قطع شد.

گرفته شد).

عملکرد رسته زرهی در سال دوم جنگ تحمیلی/ ۵۷

- ✓ ساعت ۰۶۰۰ گردان ۱۰۰ مکانیزه و عناصر تیپ امام حسین (ع) تنگ چزابه را تصرف و تأمین نمودند.
- ✓ در جنوب کرخه: تیپ ۲ کربلا نتوانست خاکریز دشمن را بشکند و نتوانست از نهر عبید (با غواص) بگذرد.
- ✓ گردان ۱۲۵ مکانیزه (سرگرد مخبری) نتوانست روی نهر پل بزند؛ لذا به سمت پل روی نهر سابله پیشروی کرد، ولی متوقف نشد.
- * تیپ ۱ عاشورا خاکریز اول دشمن را متصرف کرد، ولی پیشروی متوقف نشد.

۶۰/۹/۹

- ✓ در جنوب، گردان‌های ۱۲۵ و ۱۳۴ تا حدودی پیشروی داشتند.
- ✓ در شمال، پاتک‌های دشمن دفع گردید.
- ✓ عناصر سپاه وارد منطقه ابوچلاچ شده و از پل‌های سالم روی کرخه و رمیم وارد بستان شدند. بستان بعد از ۴۳۰ روز آزاد شد.

۱۰ الی ۶۰/۹/۱۲

- ✓ تبادل آتش توپخانه.
- ✓ دفع پاتک‌ها.
- ✓ دشمن مواضع خود را از نهر عبید تخلیه کرد.
- ✓ شب ۶۰/۹/۱۳ حمله متجاوز به شمال سابله دفع شد.

بعد از ظهر ۶۰/۹/۱۲

- ✓ استراق سمع شد که برای ایرانی‌ها برنامه جالبی داریم.
- ✓ تیپ ۱۲ زرهی عراق آماده باش و آماده اجرای مأموریت می‌باشد.
- ✓ حرکت تیپ ۱۲ به سوی هدف.
- ✓ ۳۰۰ متری هدف هستیم.
- ✓ یک گردان عبور کرده، ما هم در حال عبور هستیم.
- ✓ صدام به شما سلام رسانده و آفرین می‌گوید (ساعت ۲۴۰۰).

نبرد سابله

حمله متجاوز به شمال سابله در شب ۶۰/۹/۱۳

از بعدازظهر روز ۶۰/۹/۱۲، پست شنود قرارگاه کربلا ۱ (ایستگاه رادیویی برای استراق سمع پیام‌های ارسالی و مکالمات رادیویی دشمن) پیامی را از یک پست فرستنده نیروی عراقی استراق سمع نمود، مبنی بر اینکه امروز برای دشمن (ایرانی‌ها) برنامه جالبی داریم و پیام دیگری که حدود ساعت ۷ بعدازظهر شنیده شده، حاکی از این بود که تیپ ۱۲ زرهی عراق به حالت آماده‌باش کامل درآمده و آماده اجرای مأموریت است.

در ابتدا، این پیام‌ها با توجه به سوابق و تجربه‌های قبلی جدی گرفته نشد و تصور این بود که دشمن عمدتاً و به قصد اغفال و گمراه نمودن نیروهای ما، مبادرت به پخش پیام‌های دروغین می‌نماید (جنگ الکترونیکی). اما مسئولین پست شنود بر دقت و مراقبت خود افزوده و مبادله پیام‌ها را، که بین قرارگاه فرماندهی و واحدهای تابعه در جریان بود، هوشیارانه پیگیری نمودند و تا ساعت ۲۳۳۰ توانستند بیش از ده‌ها پیام مبادله‌شده را استراق سمع و کشف نمایند، که به طور کلی، حکایت از آمادگی تیپ ۱۲ زرهی برای انجام مأموریت محوله و سپس اعلام حرکت یگان‌ها به طرف هدف می‌کرد. مطالعه و بررسی دقیق پیام‌ها نشان می‌داد که احتمالاً پیام‌ها واقعی و نیروهای عراقی در یکی از جبهه‌ها درصدد اجرای مأموریتی می‌باشند؛ بویژه افسر اطلاعات در قرارگاه کربلا با دقت و حوصله ارتباط پیام‌ها را با یکدیگر دنبال می‌نمود.

در ساعت ۲۴۰۰، پست شنود پیامی را شنید، مبنی بر اینکه دو گردان عراقی به قرارگاه فرماندهی بالای خود اعلام می‌کردند که ۳۰۰ متر با هدف فاصله دارند و به آنها جواب داده شده که: «صدام به شما سلام رسانده و آفرین می‌گوید.» قرارگاه کربلا در تلاش بود تا از محل و هدف‌های فعالیت دشمن آگاه شود، لذا برای توسعه و تکمیل اطلاعات خود از نوع و بویژه محل فعالیت دشمن، کلیه یگان‌های مستقر در منطقه عملیات طریق‌القدس و همه یگان‌های مستقر در منطقه خوزستان را در جریان یک

حرکت احتمالاً آفندی دشمن قرار داده و از آنها خواست ضمن افزایش هوشیاری و مراقبت خود، هر نوع حرکت و فعالیتی را که از دشمن در فاصله نزدیک خود مشاهده می‌کنند، سریعاً به قرارگاه کربلا گزارش نمایند. پاسخ‌های واصله از کلیه یگان‌های مستقر در جبهه خوزستان، حاکی از آن بود که در منطقه هیچ یگانی، فعالیت غیرعادی دشمن و حرکت به جلو مشاهده نشده و گزارش نگردیده است. این احتمال مجدداً قوت گرفت که پیام‌ها واقعی نبوده و عراقی‌ها با آماده نگه داشتن ما برای مقابله با عملیات احتمالی آنها قصد فرسوده و خسته کردن ما را دارند.

در ساعت ۰۱۱۰ بامداد روز ۶۰/۹/۱۳، یک پیام استراق سمع شده نشان می‌داد که یک گردان عراقی عبور خود را از پل تمام کرده و گردان بعدی در حال عبور است. قرارگاه کربلا در بررسی چگونگی امر و راهکارهای احتمالی متجاوز، به این نتیجه رسید که دشمن متوجه شده است که هنوز مثلث سابله توسط نیروهای ما به طور قابل قبول و اطمینان بخشی اشغال نشده و پدافند نمی‌گردد. همچنین، متجاوز اکنون به خود آمده و دریافته است که با تخلیه مثلث سابله، که از امکانات طبیعی و مصنوعی عالی پدافندی، مانند رودخانه‌های کرخه، رمیم، نهر عبید و مواضع مستحکم پدافندی برخوردار است، یک خط بزرگ تاکتیکی بدون جهت را مرتکب شده و علیهذا درصدد برآمده که از تعلل نیروهای ما در استقرار یک پدافند مطمئن در این منطقه سود برده و با یک هجوم غافلگیرانه مجدداً این منطقه را پس بگیرد؛ که به این ترتیب، متجاوز نه تنها به راحتی مجدداً بر بستان دست می‌یافت، بلکه نیروهای شمال کرخه را که تا تنگ چزابه گسترش یافته بودند، در یک جناح جنوبی طولانی مورد تهدید جدی قرار می‌داد. بنابراین، محتمل‌ترین راهکار دشمن این بود که با استفاده از پل رودخانه سابله، مجدداً نیروهایش را وارد مثلث سابله کرده و این منطقه را اشغال نماید. پیام‌های دیگری که اندکی بعد استراق سمع شد، صحت این نتیجه‌گیری را اثبات نمود. بهر حال، اولین و واجب‌ترین کار این بود که عبور نیروهای بیشتر دشمن از پل متوقف و سرپل ایجادشده توسط متجاوز

در شمال سابلۀ محدود و کنترل و از توسعه آن جلوگیری و سریعاً منهدم شود. لذا از ساعت ۰۱۴۰ بامداد، اقدامات کلی زیر بلافاصله و تقریباً همزمان آغاز گردید:

✓ تلاش برای مبادله اطلاعات و اخبار و هماهنگی عملیات با قرارگاه فرماندهی سپاه پاسداران ادامه داشت.

✓ به لشکر ۱۶ زرهی دستور داده شد که با استفاده از یگان‌های تیپ ۲ زرهی و بویژه گردان ۱۲۵ مکانیزه، که نزدیکترین یگان به پل سابلۀ است، با اجرای آتش شدید و در صورت امکان، اقدام به تک در حاشیه جنوبی سابلۀ، امکان عبور هرچه بیشتر نیروهای دشمن را از پل سابلۀ متوقف نموده و یا حداقل تقلیل دهد.

✓ همچنین، به لشکر ۱۶ زرهی دستور داده شد که بلافاصله یگانی را از پل موقت نظامی روی نهر عبید عبور داده و در شمال سابلۀ به موازات رودخانه پیشروی نموده و هرگونه حرکت دشمن را به سوی مواضع نهر عبید سد کرده و از توسعه سرپل دشمن در این سمت جلوگیری نماید.

✓ به تیپ ۳ زرهی دستور داده شد بلادرنگ نسبت به اعزام گردان‌هایی که برابر طرح آن تیپ، مأموریت پدافند از شمال سابلۀ به آنها محول گردیده بود، اقدام و هرگونه تک دشمن را منهدم نمایند.

✓ به توپخانه لشکر ۹۲ زرهی مستقر در شمال کرخه و توپخانه لشکر ۱۶ زرهی مستقر در جنوب کرخه دستور داده شد با اجرای آتش انبوه و شدید و هماهنگ شده بر روی پل سابلۀ و منطقه جنوبی آن، عبور دشمن را مختل ساخته و با شلیک گلوله‌های منور، منطقه را روشن و غافلگیری دشمن را خنثی نمایند.

✓ اعزام سریع یگان‌های کمکی سپاه پاسداران به منطقه خطر، که اکثراً مجهز به جنگ افزار آرپی جی ۷ بودند.

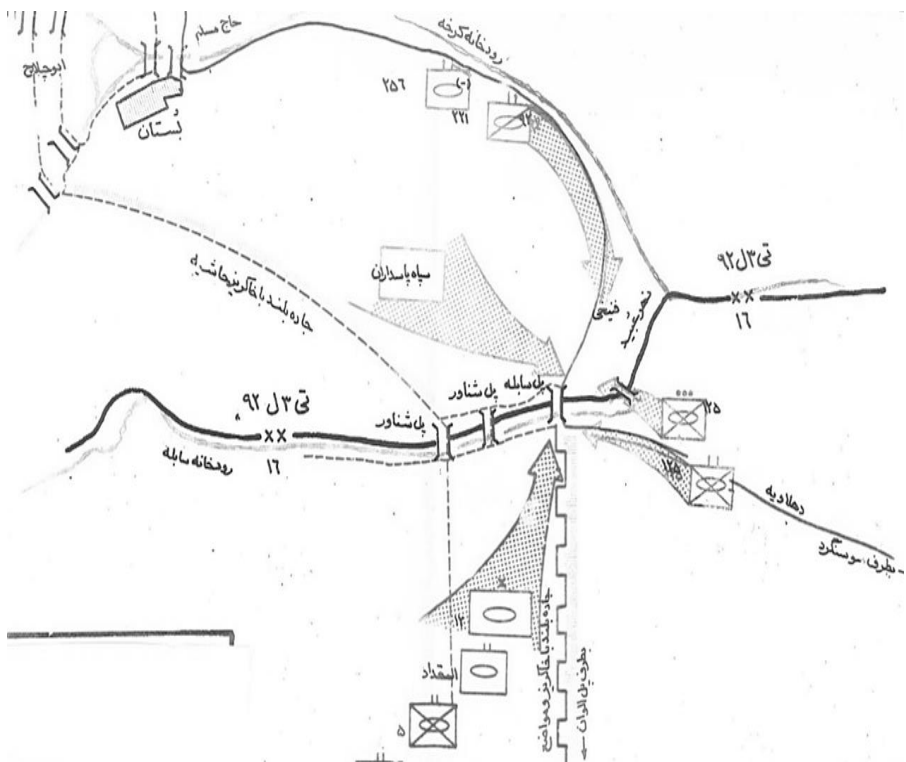
استعداد زیرین از نیروهای ما برای انهدام متجاوز، که از سابلۀ عبور کرده بود، وارد عمل شدند:

- یک گردان تانک و یک گردان سوارزرهی از تیپ ۳ لشکر ۹۲.
- عناصری از گردان ۱۲۵ مکانیزه (حدود ۲ دسته).
- نیروهای سپاه پاسداران مجهز به جنگ افزارهای سبک، بویژه آرپی جی (حدود ۲ گردان).
- برابر پیام‌های استراق‌سمع‌شده، تا ساعت ۰۳۴۰ بامداد ۶۰/۹/۱۳، گردان‌های ۲ و ۴ مکانیزه از تیپ ۱۲ زرهی عراق، موفق به عبور و ایجاد یک سرپل کوچک در ساحل شمالی سابله شده و درصدد توسعه سرپل در ساحل شمالی سابله و گسترش به چپ و راست برآمدند و در ساعت ۰۳۵۰، گردان تانک قتیبه از تیپ مزبور آماده عبور از پل سابله گردید. اما در ساعت ۰۴۰۰ صبح درگیری بین نیروهای عراقی و نیروهای ایرانی، که کم و بیش از راه رسیده و درگیر می‌شدند، شدت گرفت و گردان‌های ۲ و ۳ مکانیزه دشمن پیام دادند که قادر به پیشروی نیستند و کمک می‌خواهند و گردان تانک خالد بن ولید شروع به عبور از پل نمود.
- بنا به گزارش شنیده‌شده از دشمن، تانک‌ها و نفربرهای زیادی از آنان مورد اصابت جنگ‌افزارهای ضدتانک قرار گرفته و منهدم شده و سردرگمی در یگان‌های دشمن پیدا شده است.
- قرارگاه کربلا ۱ پیام‌های مبادله‌شده دشمن را که حاوی درخواست‌ها و دستورات بود، به یگان‌های عمل‌کننده خودی اطلاع داده و از آنها در راهنمایی یگان‌ها و هدایت و کنترل عملیات و سرکوب حمله عراق حداکثر استفاده گردید.
- ساعت ۰۵۰۰ صبح، گردان‌های زرهی تیپ ۳ به منطقه وارد و با دشمن درگیر شدند و در ساعت ۰۶۳۰، با هدف قرار گرفتن یک تانک دشمن روی پل سابله و انهدام آن، این پل بسته و عبور و مرور از روی آن غیرممکن شد.
- ساعت ۰۷۰۰ صبح نیروهای عراقی در شمال پل سابله از سه طرف کاملاً محاصره شده و تعدادی از نفرات دشمن به رودخانه سابله زده و به عقب گریختند. ساعت ۰۹۰۰

صبح نفربرهای حامل فرماندهان گردان‌های ۲ و ۳ مکانیزه از تیپ ۱۲ زرهی عراق مورد اصابت قرار گرفته و فرماندهان مزبور کشته شدند.

- بالأخره در ساعت ۰۹۴۵ بامداد روز ۶۰/۹/۱۳، درگیری با انهدام کامل دو گردان مکانیزه عراقی و تعداد زیادی تانک و نفربر متجاوز خاتمه پیدا کرده و حمله غافلگیرانه دشمن به منطقه سابله که می‌رفت مشکل بزرگی را برای نیروهای پیروزمند ما در شمال کرخه به بار آورد، با هوشیاری مسئولین پست شنود و همت و غیرت رزمندگانی که سریعاً خود را به معرکه نبرد رسانیده بودند، به طور کلی دفع گردید.

- با پایان گرفتن عملیات سابله تا ظهر روز ۶۰/۹/۱۳، نیروهای ما در سراسر ساحل شمالی و جنوبی رودخانه سابله استقرار یافته و پل‌های روی این رودخانه، اعم از سیمانی یا شناور عراقی، در کنترل کامل ما قرار گرفته و نیروهای عراقی به چندین کیلومتری ساحل جنوبی سابله عقب‌نشینی کردند.

نبرد سابله در شب ۶۰/۹/۱۳

ادامه گزارش حوادث عملیات طریق القدس ۶۰/۹/۱۳

ساعت ۰۱۴۰

- ✓ به تیپ ۳ دستور داده شد گردان ۲۹۳ تانک (سرگرد صفوی) و گردان ۲۲۱ سوارزرهی تیپ سپاه به طرف پل سابله حرکت کنند.
- ✓ به لشکر ۱۶ زرهی دستور داده شد: گردان ۱۲۵ مکانیزه (سرگرد مخبری) به سوی پل سابله حرکت و عناصری هم از روی پل عبید در امتداد سابله حرکت نمایند.
- ✓ به توپخانه لشکر ۱۶ و ۹۲ دستور آتشباری و اجرای گلوله منور روی منطقه مثلث سابله داده شد.
- ✓ به یگان‌های کمکی سپاه دستور داده شد با آرپی جی، حوالی پل سابله حرکت کنند (حدود دو گردان).

ساعت ۰۳۴۵: علاوه بر دو گردان ۲ و ۴ مکانیزه عراقی، گردان قتیبه آماده عبور از پل می باشد.

ساعت ۰۴۰۰: درگیری نیروهای ایرانی و عراقی در منطقه سابله.

ساعت ۰۵۰۰: درگیری تانک های ایران و عراق.

ساعت ۰۶۳۰: انهدام یک دستگاه تانک عراقی روی پل و مسدود شدن پل سابله.

ساعت ۰۷۰۰: محاصره نیروهای عراقی روی پل و مسدود بودن پل.

ساعت ۰۹۰۰: نفربر فرماندهی گردان های ۲ و ۳ مکانیزه از تیپ ۱۲ منهدم و فرماندهان کشته شدند.

ساعت ۰۹۴۰: انهدام کامل دو گردان مکانیزه عراقی و خاتمه عملیات پل سابله.

ساعت ۱۲۰۰: استقرار کامل نیروهای ایران در منطقه مثلث سابله و استقرار در ساحل شمالی رودخانه سابله.

بعد از حادثه نبرد سابله، یعنی از روز ۶۰/۹/۱۴ به بعد، جبهه ها حالت فعال و سیال نداشت. طرفین حالت پدافندی داشتند و درگیری فقط به صورت تبادل آتش در امتداد خطوط تماس درآمد.

۶۰/۹/۳۰ الی ۶۰/۹/۲۷

افزایش حجم آتشباری دشمن از ساعت ۰۴۰۰ صبح روز ۶۰/۹/۳۰ کاهش یافت و معلوم شد دشمن منطقه مگاسیس را تخلیه و عقب نشینی کرده است. با استقرار نیروهای خودی در ساحل شمالی رودخانه نیسان، لشکر ۱۶ زرهی به اهداف عملیات طریق القدس دست یافته بود.

به این ترتیب، عملیات طرح کربلا ۱، که به نام نبرد طریق القدس نامیده شد و به قول حضرت امام (ره) فتح الفتوح توصیف گردیده بود، با عقب نشینی متجاوز به جنوب شط نیسان پایان پذیرفت و در تاریخ ۶۰/۱۰/۷، قرارگاه موقت عملیاتی کربلا ۱ منحل گردید.

دستاوردهای عملیات طریق القدس

۱. آزادسازی شهرستان و ۷۰ روستای منطقه، ۵ پاسگاه مرزی و تنگ چزابه.
۲. قطع ارتباط بین نیروهای شمال و جنوب دشمن.
۳. رسیدن به مرز بین المللی در شرق هورالعظیم.
۴. تصرف و تأمین منطقه سوسنگرد - تنگ چزابه.
۵. وسعت مناطق آزادشده بیش از ۵۴۰۰ کیلومتر مربع.

انهدام تجهیزات

تانک و نفربر	۱۸۰ دستگاه
خودروهای مختلف	۲۰۰ دستگاه
هواپیما	۱۸ فروند
هلیکوپتر	۵ فروند
ماشین آلات	۳۰ دستگاه
اسیر	حدود ۶۰۰ نفر

غنائم حاصله در عملیات طریق القدس

تانک	۱۰۰ دستگاه
نفربر	۷۰ دستگاه
خودرو	۲۵۰ دستگاه
ماشین آلات راه سازی	۱۲۸ دستگاه
جنگ افزار ضد هوایی	۷۵ قبضه
توپ ۱۵۲ و ۱۳۰م	۱۹ قبضه
موشک انداز کاتیوشا	۱ قبضه
توپ شلیکا ضد هوایی	۲ قبضه
انواع مختلف تفنگ	هزاران قبضه
خمپاره انداز ۸۱ و ۱۲۰م	۳۰ قبضه

طرح عملیاتی کربلا ۳: عملیات بیت المقدس (فتح خرمشهر)

راهکارهای مقابله با حمله عراق

از پاسگاه مرزی حدود تا پاسگاه مرزی کوشک، ۶۰ کیلومتر کلاً زمین صاف است. در صورت حمله عراق، سه طرح پیشنهاد شده بود:

۱. پیش دستی در حمله و پدافند در ساحل اروند در خاک عراق.
 ۲. عملیات تأخیری تا کرخه و کارون و آفند از محور قصر شیرین، خانقین.
 ۳. استقرار نیروی تأمینی در مواضع و استحکامات در مرز به منظور کند کردن
 ۴. حرکات دشمن و آماده شدن برای آفند متقابل و انهدام دشمن.
- با تجزیه و تحلیل، طرح سوم پذیرفته شد و برای اجرا، از شلمچه تا طلائیه، در سه خط، تأسیسات و استحکامات دژ در نظر گرفته شده بود:

- خط اول به تعداد ۲۹ دژ و در فاصله سه کیلومتری مرز.
 - خط دوم به تعداد ۱۸ دژ و در فاصله شش کیلومتری مرز.
 - خط سوم به تعداد ۱۲ دژ و در فاصله نه کیلومتری مرز.
- تا سال ۱۳۵۳، تعداد ۱۹ دژ تهیه گردید، ولی بقیه ساخته نشد. هر دژ شامل دو سکوی جنگ افزار، یک موضع تیربار سنگین و یک پناهگاه برای نفرات گردان دژ به استعداد ۱۳۰۰ نفر با ۱۲۰ دستگاه جیپ تفنگ ۱۰۶مم سازمانی بود.
- در تاریخ ۵۹/۶/۲۰، به گردان دژ دستور داده شد مواضع را اشغال کند. گردان دژ به علت کسری پرسنل با دارا بودن ۲۶ دستگاه جیپ موشک ۱۰۶، فقط ۱۹ دژ را اشغال نمود.

عملیات بیت المقدس (فتح خرمشهر)

عملیات بیت المقدس با شرکت نیروی زمینی ارتش، سپاه پاسداران، بسیج، نیروی هوایی، پدافند و نیروی دریایی و جهاد سازندگی به مدت ۲۵ روز در قسمت جنوب غربی

با تلاش باقیمانده لشکر ۹۲، گروه رزمی ۳۷ و چند گردان اعزامی از سایر نقاط و نیروهای مردمی، تا ۱۵ مهر پیشروی دشمن در ۱۰ تا ۱۵ کیلومتری اهواز در دُبِ حردان - طراح، سد و تثبیت گردید. اما تلاش دشمن برای تصرف سوسنگرد و خرمشهر ادامه یافت.

تا ۱۹ مهر، تلاش عراق برای تصرف خرمشهر ناکام بود (به علت مقاومت سرسختانه باقیمانده گردان دژ، تکاوران دریایی، گردان ۱۶۵ مکانیزه، گروهان ۲۳۲ تانک، دانشجویان دانشکده افسری و پاسداران شهید جهان آرا و...)، ولی پس از ۳۴ روز مقاومت سرسختانه، بالأخره در ۱۴ آبان ۵۹، خرمشهر سقوط کرد.

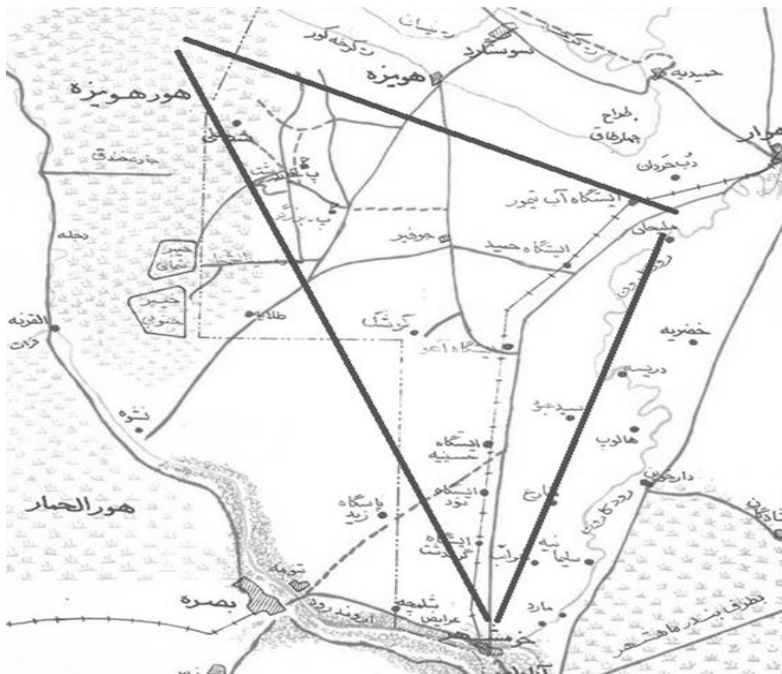
روز ۱۹ مهر در ساعت ۰۹۳۰، عراق با احداث ۳-۲ پل شناور در حوالی مادر و بر روی کارون، سرپلی به مساحت ۱۵۰ کیلومتر در شمال آبادان را تصرف و جاده‌های مهم اهواز - آبادان - ماهشهر را قطع کرد و علاوه بر خرمشهر و آبادان، ماهشهر را نیز در خطر جدی قرار داد.

در ۲۷ مهر، دشمن با عبور از بهمنشیر در حوالی ذوالفقاری، وارد آبادان شد، ولی گردان ۱۵۳ تیپ پیاده لشکر ۷۷ پیروز خراسان دشمن را از آبادان بیرون راند.

آشنایی با منطقه عملیات بیت المقدس

این منطقه به شکل مثلثی است، که:

۱. ضلع شرقی آن در امتداد کارون، از خرمشهر تا ملیحان ۱۰۰ کیلومتر.
۲. ضلع شمالی آن از ملیحان در امتداد کرخه کور، هویزه، نیسان تا هورالعظیم به طول ۶۰ کیلومتر.
۳. ضلع دیگر یا وتر این مثلث مرز دو کشور از محل تلاقی نیسان هورالعظیم تا پاسگاه ژاندامری حدود، در کرانه نهر خَین به طول ۱۵۰ کیلومتر.

منطقه عمومی جنوب غربی اهواز - خرمشهر

شرحی از طرح پدافند آب (آب گرفتگی) در منطقه خوزستان

- انتقال آب کرخه از جرگه سیدعلی به مناطق شمال جاده حمیدیه - سوسنگرد؛ و بعد توسط کانال هایی به جنوب منطقه تا شمال کرخه کور و شمال هویزه.
- بلندی های زمین های طراح و فرسیه را آب نگرفت.
- پمپاژ آب کارون از دغاغله توسط کانال مصنوعی به اهواز - خرمشهر.
- اضافه کردن آب کرخه کور با سد خاکی در چارطاق به کمک کانال مصنوعی.

طرح آب گرفتگی مناطق

به منظور جلوگیری از قطع جاده سوسنگرد - حمیدیه و تهدید اهواز (از سمت غرب) در دو منطقه، طرح آب انداختن انجام شده است. با ایجاد سد خاکی روی کرخه کور در محلی به نام جرگه سیدعلی، آب رودخانه بالا آمده و از طریق کانال مصنوعی، به منطقه

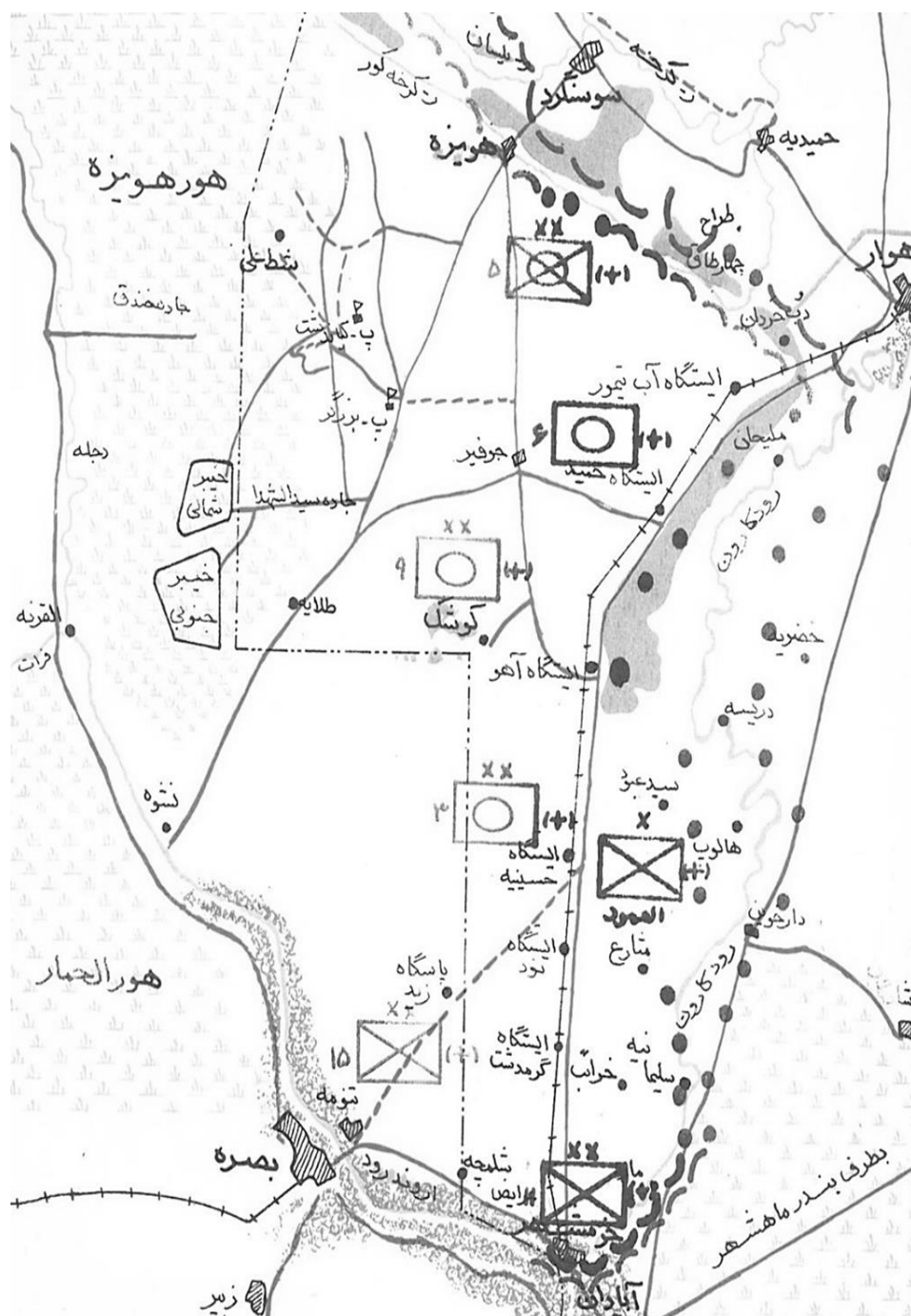
هدایت شد. متجاوز مستقر در این منطقه، به ناچار به کرانه جنوبی کرخه کور تغییر موضع داد (در مناطقی، به علت بلندی، زمین این منطقه آب نگرفت؛ مثل طراح که دشمن همان جا باقی ماند). با این طرح، مواضع پدافندی لشکر ۱۶ زرهی، و آن لشکر در کاربرد نیروهایش صرفه جویی کرد.

طرح دوم آب انداختن در منطقه جنوبی اهواز با استفاده از آب کارون انجام و آب به داخل کانال مصنوعی دغاغله پمپاژ شد و از این طریق، آب منطقه غرب به جاده اهواز - خرمشهر در مواضع دشمن جاری گردید.

سد خاکی در انحنای کرخه کور در محلی به نام چارطاق ایجاد و آب رودخانه کرخه کور هم به آن اضافه گردید و هدف از این کار دور کردن توپخانه دشمن از آتشباری اهواز بوده است.

عراقی ها با زدن سیل بند جلو مواضع خود، فقط کمی عقب نشستند و با ایجاد شکاف در جاده اهواز - خرمشهر، آب را به کارون هدایت کردند. گرچه در بعضی مناطق، این کار به نفع عراقی ها بود، ولی در مجموع، به نفع نیروهای خودی بوده است.

در اوایل سال ۶۰، که یگان های ما برای آفند آماده می شدند به سازمان آب خوزستان، که مجری طرح آب بود، دستور داده شد نسبت به خشک کردن مناطق اقدام نمایند. منطقه عملیاتی اهواز - خرمشهر قبل از بیت المقدس به شکل مثلثی درآمد بود، که ضلع شرقی آن در امتداد کارون از خرمشهر تا ملیحان حدود ۱۰۰ کیلومتر، ضلع شمالی آن از ملیحان در امتداد کرخه، هویزه، رودخانه نیسان ۶۰ کیلومتر و وتر این مثلث از رودخانه نیسان، هورالعظیم تا پاسگاه حدود (کرانه خین) ۱۵۰ کیلومتر وسعت داشت.

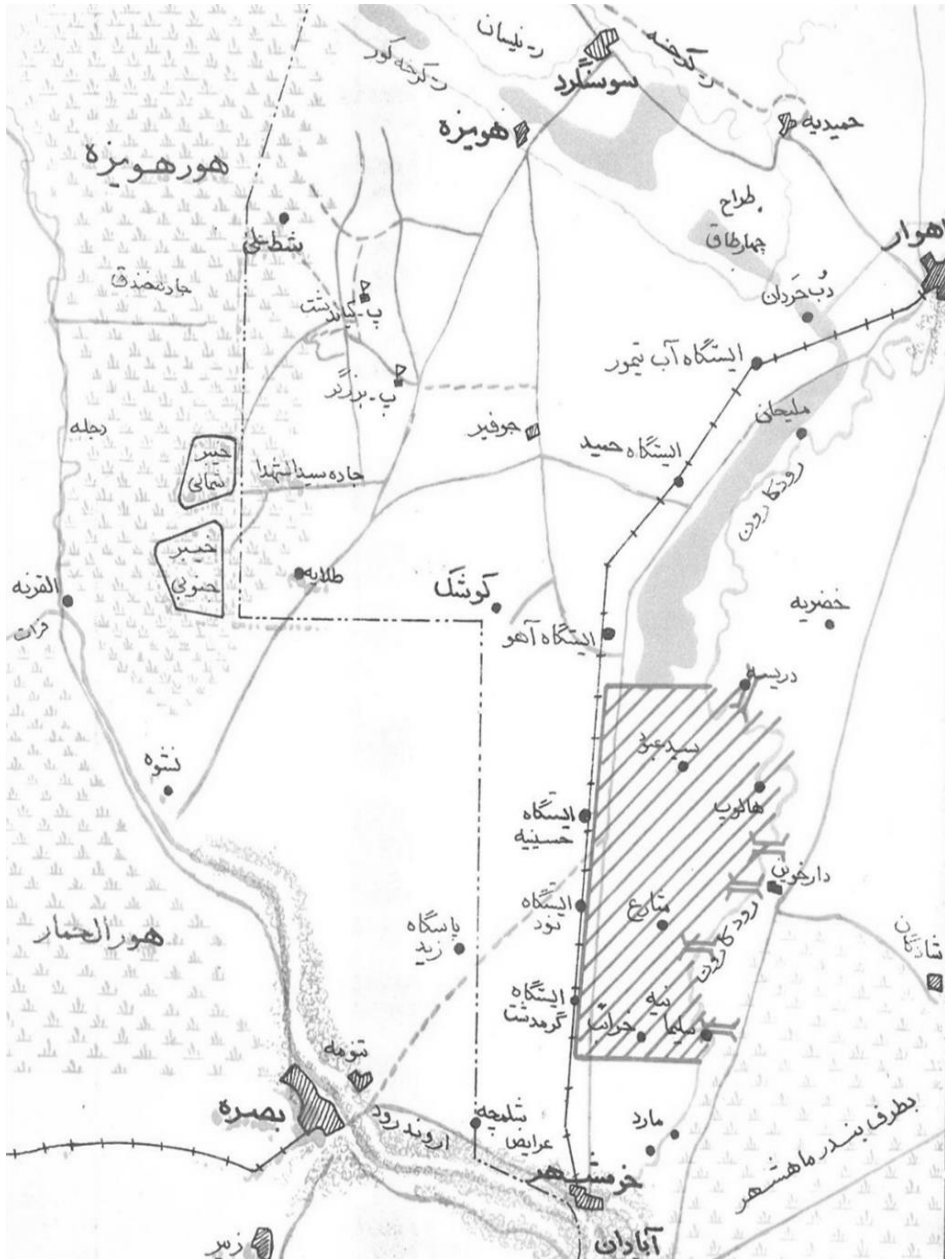
آخرین وضعیت یگان‌های خودی و دشمن قبل از بیت المقدس

عبور از رودخانه کارون

مشخصات منطقه سرپل انتخابی در ساحل غربی کارون

منطقه‌ای به وسعت ۷۰۰ کیلومترمربع (۴۰ کیلومتر عرض بین ۱۴ تا ۲۱ کیلومتر عمق داشته، که جاده آسفalte اهواز - خرمشهر مشخص گردیده).

- از شمال: در امتداد آبادی دریسه، ایستگاه آهو.
 - از شرق: در امتداد کارون، از شمال دریسه تا جنوب سلمانیه.
 - از غرب: در امتداد جاده اهواز - خرمشهر، از ایستگاه آهو تا جنوب گرمداشت.
 - از جنوب: در امتداد جنوب سلمانیه، خرائب، ایستگاه گرمداشت.
- توجه: سرپل انتخابی برای عبور چهار لشکر تک اصلی در مرحله یکم منطقه به وسعت ۷۰۰ کیلومتری در غرب کارون انتخاب شده بود، که به جاده آسفalte اهواز - خرمشهر منتهی می‌شد. برای عبور از کارون، ۵ دستگاه پل شناور، ۳۰۰ فروند قایق جبینی ۱۰ نفره از نیرو و ده‌ها دستگاه قایق و طراده مهندسی مورد استفاده قرار گرفت.

سرپل و محل نصب پل‌های شناور عملیات بیت المقدس

ترکیب نیروها

فرماندهی نیروی زمینی ارتش: سرهنگ صیادشیرازی

فرماندهی کل سپاه پاسداران: برادر محسن رضایی

با تشکیل یک قرارگاه مشترک، به نام کربلا، با استفاده از:

لشکر ۱۶ زرهی قزوین به فرماندهی سرهنگ لطفی و لشکر قدس سپاه (تیپ ۲۱ امام رضا(ع)، تیپ ۲۷ نور، تیپ ۴۱ ثاراله) به فرماندهی برادر غلامپور با تشکیل قرارگاه قدس مأمور تلاش فرعی بودند.

لشکر ۲۱ حمزه به فرماندهی سرهنگ حسنی سعدی با لشکر نصر سپاه (تیپ ۷ دزفول، تیپ ۲۷ محمد رسول‌اله(ص)، تیپ ۴۶ فجر، تیپ ۲۲ خرمشهر) به فرماندهی برادر باقری تشکیل قرارگاه نصر را دادند.

لشکر ۹۲ زرهی سرهنگ نیاکی همراه با لشکر فتح سپاه (تیپ ۱۴ امام حسین(ع)، تیپ ۸ نجف، تیپ ۲۵ کربلا) به فرماندهی برادر رشید علی‌نور تشکیل قرارگاه فتح را داده، که همراه با قرارگاه نصر هردو مأمور تلاش اصلی بودند.

تیپ مستقل ۳۷ زرهی به فرماندهی سرهنگ مجید صارمی و تیپ ۵۵ هواورد به فرماندهی سرهنگ عبادت و تیپ ۲۳ نوهد سرهنگ محمدی و تیپ ۵۸ ذوالفقار سرهنگ علیاری، همراه با تعدادی تیپ سپاه در جای‌جای عملیات یا زیر امر قرارگاه‌های عمل‌کننده بودند و یا در احتیاط قرارگاه کربلا قرار داشتند.

مأموریت با قرارگاه‌های قدس

فرماندهی قرارگاه کربلا در جنوب با قرارگاه‌های قدس و فتح و نصر تک‌نموده، دشمن را در منطقه عمومی اهواز، غرب کارون منهدم، خرمشهر و خط مرز را تأمین و آفند خود را تا رسیدن به ساحل شرقی شط‌العرب ادامه داده و سپس در منطقه پدافند می‌نماید. به طور خلاصه، مأموریت ما «تک در منطقه غرب کارون» و شامل:

- تأمین خط مرز،

- آزادسازی خرمشهر،
- و بنا به دستور، ادامه تک تا ساحل شرقی اروند و پدافند در منطقه بود.

اجرا

مانور زیر برای این عملیات در چهار مرحله کلی در نظر گرفته شده بود:

مرحله یکم

تصرف و تأمین سرپل در غرب کارون تا امتداد جاده اهواز - خرمشهر، با دو لشکر ارتش و دو لشکر سپاه به عنوان تک اصلی، تک همزمان در جناح شمالی دشمن با یک لشکر ارتشی و یک لشکر سپاه به عنوان تلاش پشتیبانی.

مرحله دوم

پیشروی نیروها از سرپل تصرفی به سمت باختر برای تأمین مرز و آزادسازی خرمشهر.

مرحله سوم

عبور از مرز تا کرانه شرق اروندرود (القرنه، نشوه، تنومه).

مرحله چهارم

پدافند در ساحل شرقی اروندرود.

* توضیح اینکه مراحل ۳ و ۴ این عملیات به علت مقاومت سرسختانه دشمن و خستگی رزمندگان، بلافاصله انجام نشد و بعد در تاریخ ۶۱/۴/۲۲ تحت عنوان عملیات رمضان اجرا شد.

اجرای عملیات بیت المقدس

مرحله یکم

عملیات در نیمه شب دهم اردیبهشت ماه آغاز و قرارگاه های نصر و فتح با استفاده از پل های نصب شده روی کارون و قایق ها و طراده ها، طبق طرح پیش بینی شده، سریع و غافلگیرانه از رودخانه عبور نموده و نیروهای دشمن را منهدم و تا ساعت ۹ روز دهم

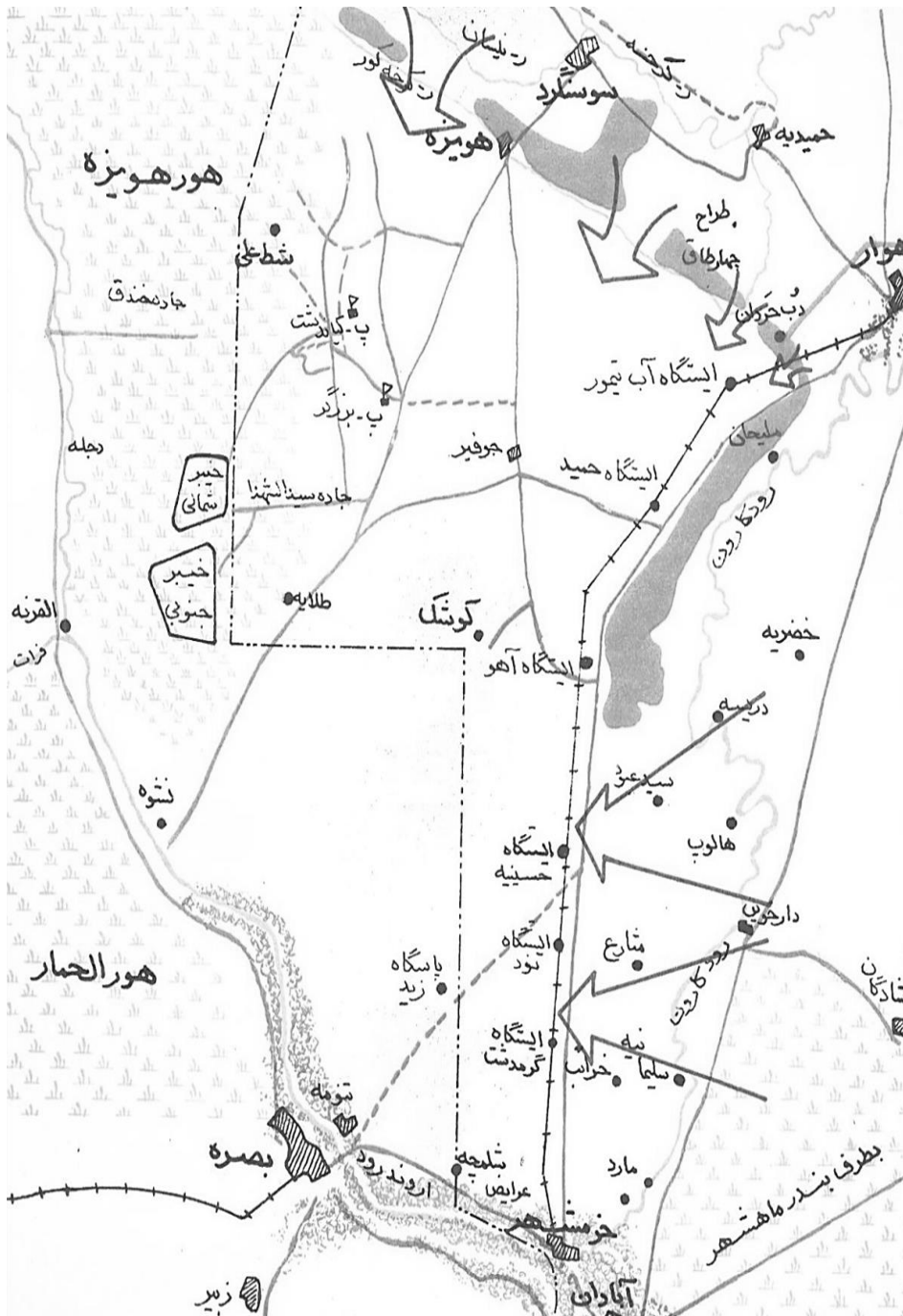
عملکرد رسته زرهی در سال دوم جنگ تحمیلی/ ۷۷

اردیبهشت ماه، یعنی حدود ۸/۵ ساعت پس از آغاز عملیات، منطقه سرپل را تصرف و ۱۳۰۰ نفر را به اسارت درآورده و خاکریزهای دشمن را نیز تصرف کردند.

قرارگاه قدس (تلاش فرعی) در جناح شمالی، همانگونه که انتظار می‌رفت، با مقاومت دشمن مواجه شد و بجز مشغول کردن دشمن و جلوگیری از جابجایی او، عملاً کاری از پیش نبرد.

به علت پاتک‌های مکرر و پر قدرت دشمن علیه سرپل و پدافند سرسختانه دشمن در جنوب کرخه کور، مرحله دوم بلافاصله امکان پذیر نشد و تا تاریخ ۱۶ اردیبهشت، یگان‌ها به دفع پاتک‌ها و تحکیم موقعیت و آماده شدن برای اجرای مرحله دوم پرداختند.

در روز دوم عملیات به منظور جلوگیری از جابجایی نیرو و تقویت منطقه جنوب توسط دشمن، به لشکر ۷۷ مستقر در منطقه چنانه (منطقه فتح‌المبین) دستور داده شد تک‌های محدودی علیه دشمن اجرا نماید. آن یگان با اجرای عملیاتی تحت عنوان «عملیات امیرالمؤمنین (ع)» تا تاریخ ۱۶/۲/۶۱، ضمن تصرف ارتفاع ۱۸۲ و چند ارتفاع دیگر، ۱۰۰۰ نفر هم اسیر گرفت.

مرحله یکم طرح عملیاتی کربلا ۳ (بیت المقدس)

سرلشکر وفیق السامرائی در کتاب ویرانی دروازه شرقی می‌نویسد:

ما زمان آغاز حمله ایران را ساعت ۰۱۰۰ نیمه‌شب پیش‌بینی کردیم. پس از نیمه‌شب، اطلاعات آشکاری از عبور نیروهای ایران و ایجاد سرپل دریافتیم، خیلی زود به سپاه سوم گفتیم، فرمانده لشکر ۳ زرهی باور نکرد. فرمانده سپاه ۳ اقدامی نکرد. یگان‌های عراقی در عوض آنکه طرح از پیش تنظیم‌شده خود را اجرا کنند، شروع به عقب‌نشینی کردند، تا ایرانی‌ها سرپل خود را مستحکم کردند. نیروهای ایرانی خود را به سد خاکی (الادامه) که وظیفه دفاع از عقبه خرمشهر را به عهده داشت، رساندند. لشکر ۱۱ پیاده وظیفه دفاع از اطراف خرمشهر را به عهده داشت. صدام خرمشهر را خاکریز بصره می‌خواند.

سرلشکر السامرائی در ادامه این‌طور بیان کرده:

ما کانون اصلی خطر را تشخیص دادیم. نیروهای ایرانی قصد داشتند عملیات عبور از کارون را از منطقه هالوب در شمال دارخوین انجام دهند، آنگاه حمله خود را به طرف غرب به سوی محور خرمشهر - اهواز گسترش دهند، سپس پیشروی خود را به سمت مرزهای بین‌المللی ادامه داده و محور دیگری در پشت نیروهای مدافع ما از شهر خرمشهر باز کنند.

مرحله دوم

طرح ما در مرحله دوم، پیشروی نیروها از سرپل غرب کارون برای تأمین مرز تعیین شده بود.

یک هفته بعد از اجرای مرحله یکم، مرحله دوم عملیات برای وصول به خط مرز شروع شد. قرارگاه‌های نصر و فتح در امتداد محور عمومی حسینی - کیلومتر ۲۵، تک خود را آغاز نمودند و موفق شدند برای اولین بار در جنگ تحمیلی قسمت‌هایی از خط مرز کشورمان را آزاد کنند.

قرارگاه قدس در جناح شمالی به درگیر نگاه داشتن و مداومت فشار روی دشمن ادامه داده، قرارگاه فجر در منطقه فکه چنانچه دشمن را تثبیت نمود. یگان‌های دشمن مستقر

در جناح شمالی، که موقعیت خود را در خطر محاصره دیدند، در روز نهم به طرف مرز کوشک و طلائیه عقب‌نشینی نمودند (قطع تماس).

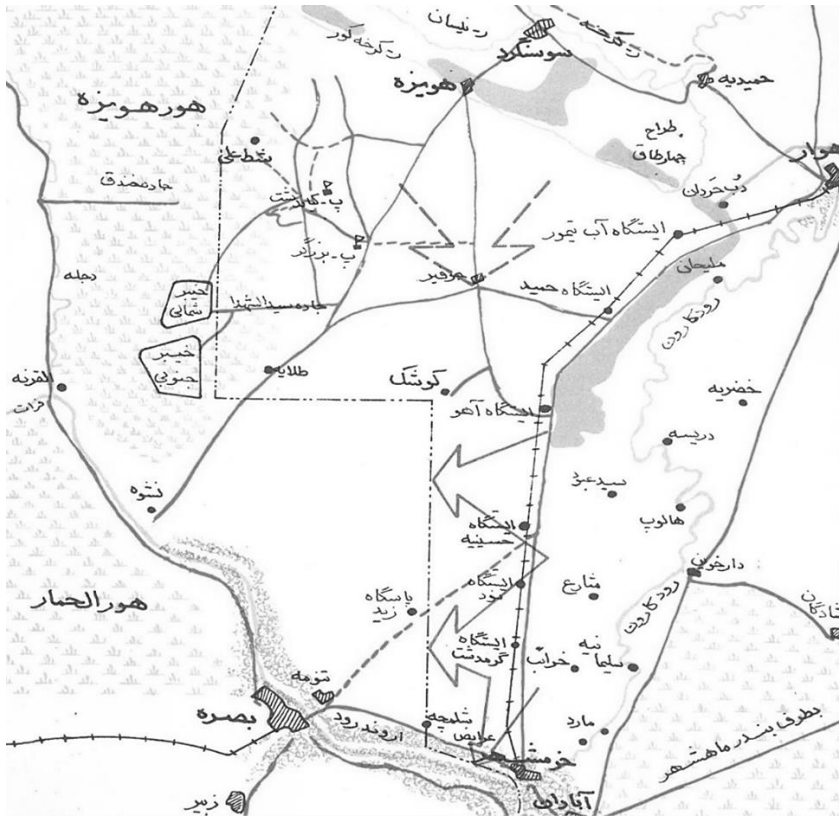
روز دهم عملیات مورخ ۶۱/۲/۹، به قرارگاه قدس دستور داده شد جهت اخذ تماس مجدد با دشمن و جلوگیری از عقب‌نشینی دشمن، تک نماید. جلودار قرارگاه قدس، گردان ۲۳۴ سوارزرهی لشکر ۱۶ و تیپ همدان سپاه پاسداران بودند.

در روز دهم عملیات، قرارگاه نصر همراه با قرارگاه قدس مأموریت یافت که در امتداد جاده اهواز - خرمشهر به سمت جنوب حرکت کرده و خرمشهر را در سمت غرب احاطه کند. این قرارگاه پس از ۳/۵ کیلومتر پیشروی در ۹ کیلومتری خرمشهر متوقف شد، و بدین ترتیب موفق به پیشروی نگردید.

در روز یازدهم، قرارگاه قدس ضمن پیشروی در منطقه مربوطه، با پاتک دشمن روبرو شد و چند روز بعد در نوار مرزی کوشک - طلائیه با مواضع پدافندی دشمن مواجه و متوقف گردید.

در روز یازدهم عملیات، قرارگاه نصر با پنج گردان اضافی مأموریت یافت تک را جهت احاطه خرمشهر ادامه دهد؛ لیکن به علت مقاومت دشمن باز هم موفق به پیشروی نشدند.

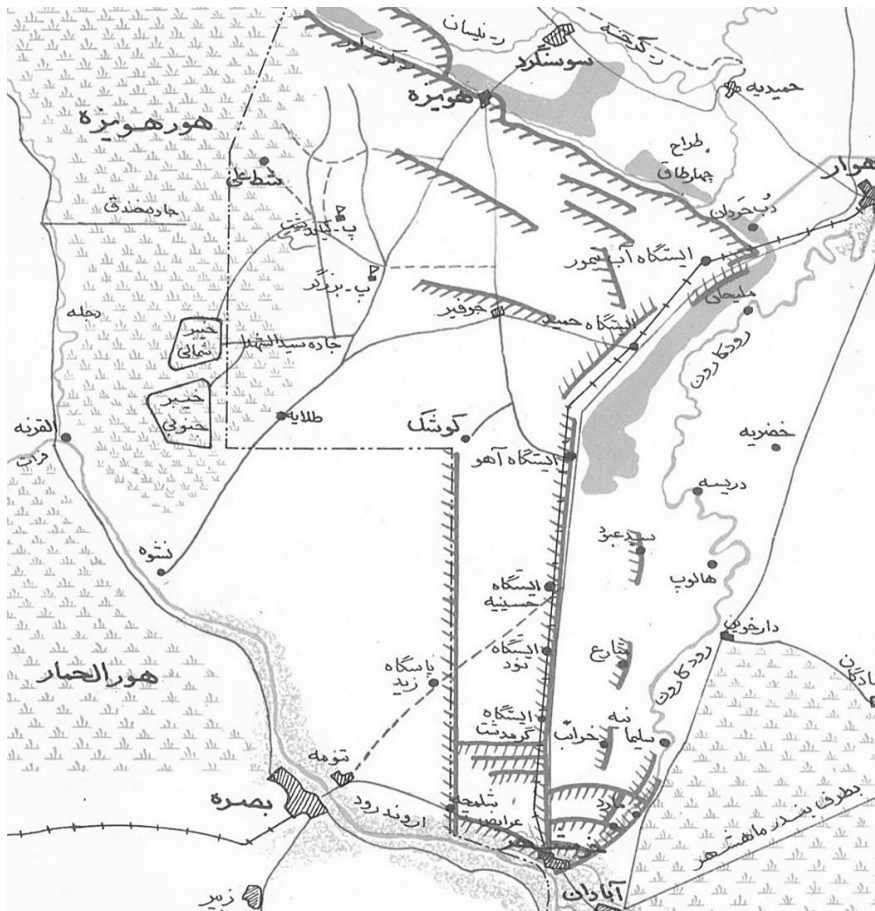
در روز دوازدهم تا بیست‌ویکم، نیروهای ما در منطقه وضعیت پدافندی داشته و پاتک‌های دشمن را دفع می‌نمودند.

مرحلہ دوم طرح عملیاتی کربلا ۳ (بیت المقدس)

در گزارش بازجویی از سرهنگ نزار عبدالکاظم، که در فتح المبین به اسارت درآمده بود، آمده:

تنها راه منحصربفرد جهت حمله به خرمشهر، استفاده از محور آسفالت‌ تنومه، شلمچه، پل نو، خرمشهر می‌ باشد، که در آن مسیر، هیچ‌ گونه موانعی ایجاد نشده، زیرا صدام فکر نمی‌ کند که از این سمت تهدیدی متوجه نیروهای عراقی بوده باشد.

مواضع پدافندی و خاکریزهای عمده دشمن

مرحله سوم

به علت مقاومت سرسختانه دشمن و عدم موفقیت نیروهای خودی در عبور از مرز و ادامه عملیات (با توجه به وضعیت زمین، دشمن و خودی)، قرارگاه کربلا تصمیم گرفت مرحله سوم طرح (عبور از مرز و پیشروی در خاک عراق تا وصول در کرانه ارون و شرق بصره) و آزادسازی خرمشهر را اجرا نماید (طرح کربلا ۴ تحت عنوان عملیات رمضان بعداً اجرا شد).

عملکرد رسته زرهی در سال دوم جنگ تحمیلی/ ۸۳

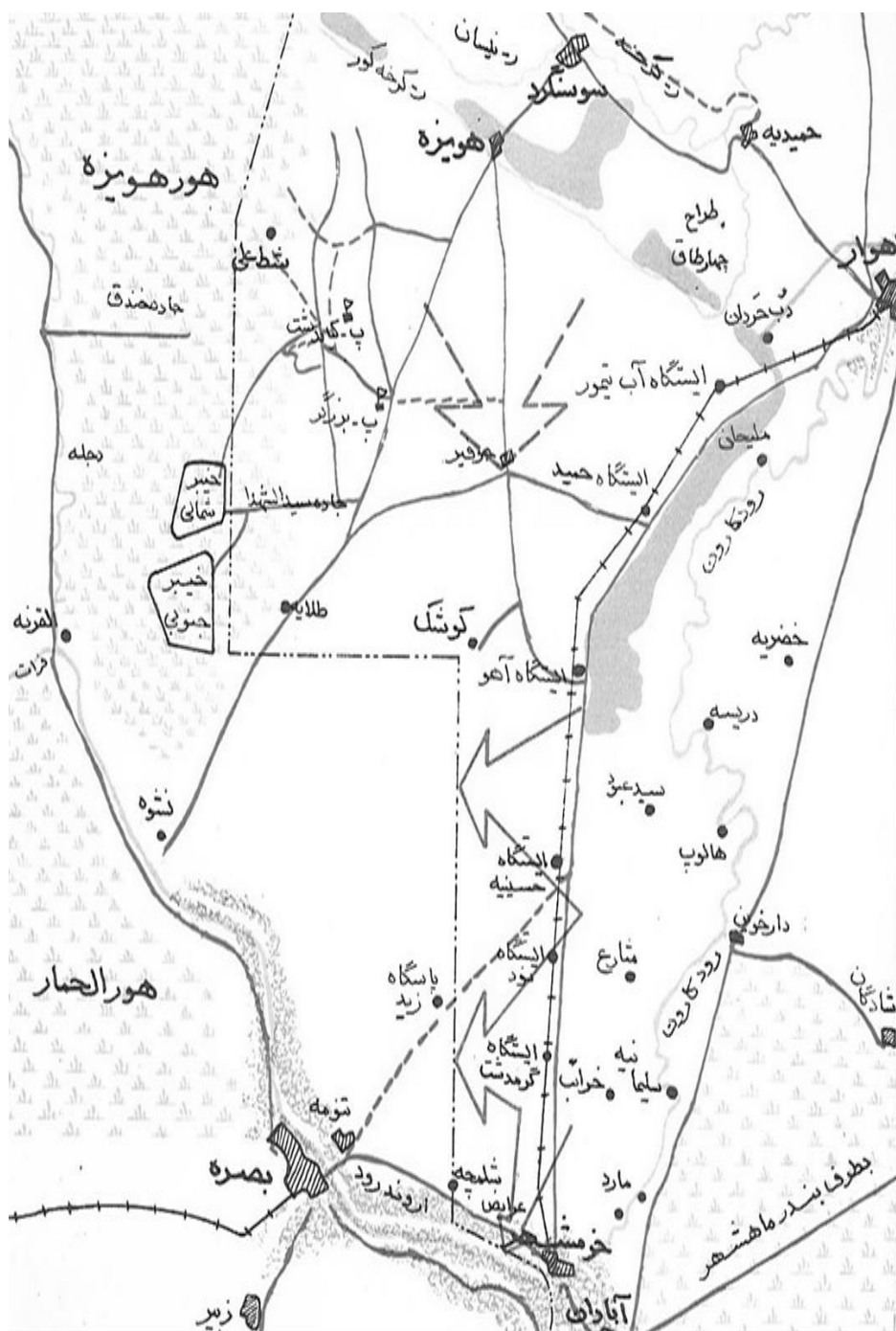
روز بیست و دوم عملیات مورخ ۶۱/۲/۳۱ قرارگاه های نصر، فتح و فجر مأموریت یافتند به سمت جنوب تک نموده و خرمشهر را از سمت غرب احاطه نمایند.

روز بیست و چهارم مورخ ۶۱/۳/۲ قرارگاه های فتح و فجر به اروند رسیدند. قرارگاه نصر که با مقاومت دشمن مواجه شده بود، تا ۱/۵ کیلومتری شلمچه پیشروی کرد و ۲۹۰۰ نفر اسیر گرفته شد.

روز بیست و پنجم عملیات مورخ ۶۱/۳/۳ متجاوز با احداث پل روی اروند، در حوالی جزیره بوارین، سعی کرد جاده مرزی خرمشهر (حدود - خین) را باز کرده و نیروی محاصره شده خود را نجات دهد، که با عکس العمل شدید رزمندگان، تلاش او ناکام ماند. در ساعت ۱۱۰۰ روز سوم خردادماه، با اولین یگانی که وارد خرمشهر شد (قرارگاه فجر ۳، تیپ ۳ لشکر ۷۷ و تیپ ۳۳ المهدی) عراقی ها دسته دسته خود را تسلیم می کردند و تا ساعت ۱۴۳۰ همان روز، خرمشهر پس از ۲۰ ماه آزاد شد.

شرح اجرای مرحله یکم عملیات بیت المقدس

ردیف	تاریخ	زمان	شرح وقایع	ملاحظات
۱	۶۱/۲/۹	یک روز قبل	تمرین نصب پل های شناور، حرکت یگان های سپاه به غرب رودخانه، انتظار شروع	
۲	۶۱/۲/۱۰	۰۰۳۰	بسم الله القاسم الجبارین - یا علی ابن ابیطالب، حرکت یگان ها به سوی خط سرپل (جاده اهواز - خرمشهر)، درگیری قرارگاه قدس با دشمن	مصادف با ۱۳ رجب
۳	۶۱/۲/۱۰	۰۹۰۰	قرارگاه فتح و نصر به خط سرپل رسیدند (قرارگاه نصر ساعت ۳ بعدازظهر)	به اسارت گرفتن حدود ۱۳۰ اسیر
۴	۶۱/۲/۱۱	روز دوم	قرارگاه فجر در منطقه فکه، ارتفاع ۱۸۲ را تصرف کرد (به منظور جلوگیری از جابجایی نیرو)	
۵	۶۱/۲/۱۲	روز سوم	عناصری از قرارگاه نصر از خط سرپل گذشتند، که دستور عقب نشینی داده شد.	
۶	۶۱/۲/۱۳ - ۶۱/۲/۱۶	از روز چهارم تا روز هفتم	تبادل آتش و پس زدن پاتک های دشمن، آماده شدن برای اجرای مرحله دوم	
۷	۶۱/۲/۱۶	روز هفتم	قرارگاه فجر در منطقه فکه با اجرای تک های محدود، موفق به تصرف ارتفاع شیخ قندی شده و جاده شیخ قندی - فکه را در اختیار گرفت.	به اسارت گرفتن ۷۹۰ اسیر

شرح مرحله دوم عمليات بيت المقدس ٦١/٢/١٧ الى ٦١/٢/١٩

شرح اجرای مرحله دوم عملیات بیت المقدس

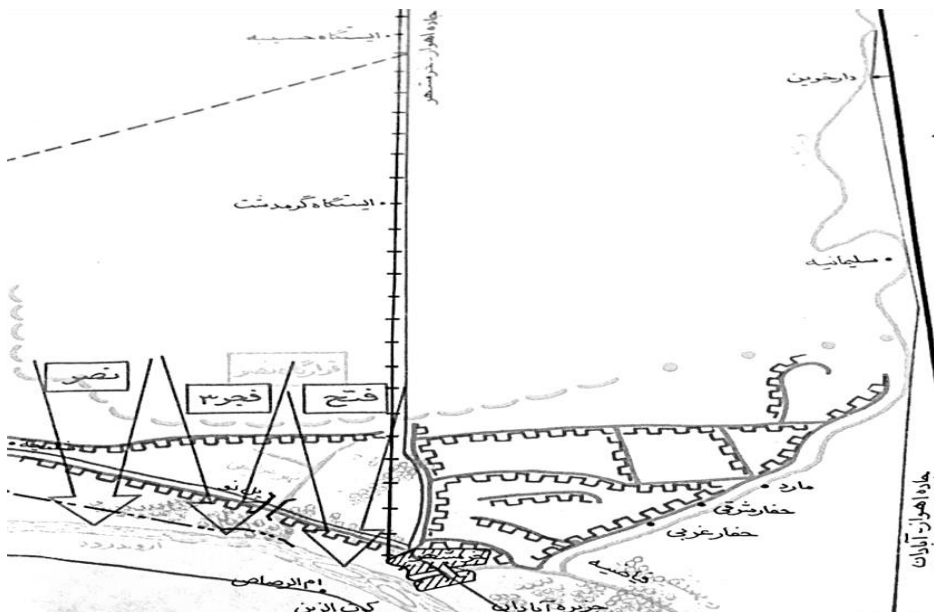
ردیف	تاریخ	زمان	شرح وقایع	ملاحظات
۱	۶۱/۲/۱۷	روز هشتم ۲۱۳۰	مرحله دوم در ساعت ۲۱۳۰ برای تصرف خط مرز آغاز گردید: قرارگاه فتح برای ترمیم خط مرز و قرارگاه نصر برای تصرف خط دژ. فرود هلیکوپتر در شیخ قندی و انهدام ۱۷ تانک عراقی روی پل اروندرود.	۱. فرود هلیکوپتر عراقی در شیخ قندی. ۲. پل عراقی اروند بمباران و تخریب شد. ۳. جاده اهواز - خرمشهر افتتاح شد. ۴. سقوط ۱۷ دستگاه تانک سالم عراقی در حال فرار، در شیار گرمداشت.
۲	۶۱/۲/۱۸	روز نهم	عقب‌نشینی لشکرهای ۵ مکانیزه و ۶ زرهی از مقابل قرارگاه قدس، جاده اهواز - خرمشهر افتتاح شد.	
۳	۶۱/۲/۱۹	روز دهم	حرکت به اخذ تماس توسط قرارگاه قدس، تک قرارگاه نصر برای احاطه خرمشهر از غرب جاده اهواز - خرمشهر، ۳/۵ کیلومتر پیشروی و سپس متوقف کردن تک سپاه بدر همراه با قرارگاه نصر برای تصرف خرمشهر.	

شرح اجرای مرحله سوم عملیات بیت المقدس

ردیف	تاریخ	زمان	شرح وقایع	ملاحظات
۱	۶۱/۲/۲۰	روز یازدهم	تک مجدد قرارگاه نصر برای خرمشهر که موفق نشد، برخورد قرارگاه قدس با عقبدار دشمن (حدود پاسگاه شهابی)، ترابری ۶ هزار نفر بسیجی از مشهد به امیدیه، تقاضای سه روز فرصت استراحت از طرف سپاه	
۲	۶۱/۲/۲۱ - ۶۱/۲/۳۰	روز دوازدهم الی بیست و یکم	وضعیت پدافندی در منطقه و پس زدن پاتک‌های متجاوز، تغییر مأموریت مرحله سوم، تیپ ۳ لشکر ۷۷ با تیپ سپاه تشکیل قرارگاه ۳ فجر داده و در خط حمله به خرمشهر قرار گرفت.	

شرح اجرای مرحله چهارم عملیات بیت المقدس

ردیف	تاریخ	زمان	شرح وقایع	ملاحظات
۱	۶۱/۲/۳۱	۲۲۳۰	اجرای تک قرارگاه‌های کربلا به سوی خرمشهر از غرب و رسیدن به ساحل اروند	
۲	۶۱/۳/۲	۱۴۰۰	قرارگاه فجر ۳ و قرارگاه نصر به حاشیه اروند رسیدند و خرمشهر محاصره شد. قرارگاه نصر در شلمچه با مقاومت دشمن نتوانست شلمچه را تصرف کند.	
۳	۶۱/۳/۳	۰۹۲۰	قرارگاه فتح و تیپ سپاه پاسداران وارد شهر شدند و با بلندگو عراقی‌ها را دعوت به تسلیم نمودند.	
۴	۶۱/۳/۳	۱۲۰۰	نصب پل ۱۲۰۰ متری دشمن روی اروند در حوالی بوارین (فرار از جاده مرزی خرمشهر - حدود - خین)	
۵		۴۱۳۰	خرمشهر پس از ۲۰ ماه با ۱۴ هزار نفر اسیر (۷۰۰ نفر افسر) آزاد شد، کل اسرای عراقی ۱۹۷۵۰ نفر.	

طرح نهایی عملیات بیت المقدس

نتایج حاصله از عملیات بیت المقدس

۱. زمین‌های آزادشده در این عملیات ۵۴۰۰ کیلومترمربع
۲. تعداد کل اسرای عملیات بیت المقدس ۱۹۴۱۴ نفر
۳. کشته و زخمی شدگان نفرات دشمن ۱۶۰۰۰ نفر
۴. خسارات و ضایعات وارده به دشمن ۶۰ فروند هواپیمای ساقطشده
۳ فروند هلیکوپتر
۴۱۸ دستگاه تانک و نفربر انهدامی
۴۹ دستگاه خودرو
یک فروند هلیکوپتر
۱۰۵ دستگاه تانک و نفربر
۵۶ دستگاه خودرو
مقادیر زیادی جنگ افزار و تجهیزات مختلف.
۵. غنائم بدست آمده

ویژگی‌های عملیات بیت المقدس

۱. زمان کوتاه طرح ریزی و آمادگی (بلافاصله بعد از فتح المبین).
۲. وسعت منطقه: حدود ۶ هزار کیلومترمربع (۴۰ برابر ثامن الائمه، ۱۰ برابر طریق القدس و ۲ برابر فتح المبین).
۳. مدت مداومت عملیات: ۲۶ روز مداوم.
۴. عملیات عبور از رودخانه (برای اولین بار، به دست آوردن سرپلی به وسعت ۷۰۰ کیلومترمربع).
۵. اسرای زیاد (۱۹ هزار نفر اسیر و ۳۰ هزار کشته از دشمن).
۶. شدت زیاد تلفات و خسارات وارده به دشمن (بیشترین آمار کشته و زخمی و انهدام تجهیزات).
۷. اهمیت و ارزش مناطق آزادشده: شهرهای خرمشهر، هویزه، جفیر و...
۸. دستاوردهای مهم سیاسی، نظامی و روانی.

یگان‌های عمده شرکت‌کننده در عملیات بیت‌المقدس

ردیف	قرارگاه	یگان‌ها	فرماندهان
۱	قرارگاه مرکزی کربلا	-	سرهنگ صیادشیرازی، برادر محسن رضایی
۲	قرارگاه قدس	لشکر ۱۶ زرهی، لشکر ۵۸ پیاده، لشکر ۱ قدس سپاه	سرهنگ سیروس لطفی، برادر احمد غلامپور
۳	قرارگاه فتح	لشکر ۹۲ زرهی، تیپ ۵۵ هوابرد، تیپ ۳۷ زرهی، لشکر ۳ فتح سپاه	سرهنگ مسعود منفردنیاکی، برادر علی نور
۴	قرارگاه نصر	لشکر ۲۱ حمزه، تیپ ۲۳ نوه‌د، لشکر ۵ سپاه	سرهنگ حسین حسینی سعدی، برادر حسن باقری
۵	قرارگاه فجر	لشکر ۷۷ پیاده مشهد	سرهنگ ازگمی
۶	احتیاط	تیپ ۳۰ زرهی سپاه	
۷	هوانیروز		

فرماندهان یگان‌های عمل‌کننده نزا‌جا در عملیات بیت‌المقدس

لشکر ۱۶ زرهی: سرهنگ سیروس لطفی

فرمانده تیپ ۱: سرهنگ جمشیدی، فرمانده تیپ ۲: سرهنگ زمانفر، فرمانده

تیپ ۳: سرهنگ جوادی

لشکر ۹۲ زرهی: سرهنگ مسعود منفردنیاکی

فرمانده تیپ ۱: سرهنگ صفوی، فرمانده تیپ ۲: سرهنگ لهراسبی، فرمانده

تیپ ۳: سرهنگ بهرامی

لشکر ۲۱ پیاده: سرهنگ حسینی سعدی

فرمانده تیپ ۱: سرهنگ رزمی، فرمانده تیپ ۲: سرهنگ شاهین‌راد، فرمانده

تیپ ۳: سرهنگ پورداراب، فرمانده تیپ ۴: سرهنگ جابری‌پور

تیپ ۵۵ هوابرد: سرهنگ عبادت

تیپ ۲۳ نوه‌د: سرهنگ محمدی

تیپ ۵۸ ذوالفقار: سرهنگ علیاری

تیپ ۳ لشکر ۷۷: سرهنگ اسلوبی

مداومت زمانی ۲۶ روزه عملیات بیت المقدس

دوره اول: ۶۱/۲/۹ الی ۶۱/۲/۱۶

تصرف سرپل و تلاش در تحکیم آن و درگیر نگاه داشتن دشمن در جبهه کرخه کور و فکه.

دوره دوم: ۶۱/۲/۱۷ الی ۶۱/۲/۱۹

عبور نیروها از سرپل و تصرف قسمتی از خط مرز همراه با انهدام نیروهایی از دشمن، عقب‌نشینی دشمن از جبهه کرخه کور، تلاش‌های ناموفق قرارگاه نصر برای احاطه خرمشهر در شلمچه.

دوره سوم: ۶۱/۲/۲۰ الی ۶۱/۲/۳۰

اتخاذ وضعیت موقت پدافندی، تجدید سازمان و تغییر گسترش نیروهای تک‌ور برای احاطه خرمشهر.

دوره چهارم: ۶۱/۲/۳۱ الی ۶۱/۳/۴

احاطه خرمشهر، آزادسازی خرمشهر و اعلام خاتمه عملیات بیت المقدس. یکی از نکات جالب و منحصر بفرد عملیات بیت المقدس این است که در مرحله دوم عملیات، یعنی از ۶۱/۲/۱۷، عملاً دشمن در سه جبهه درگیر شده است: جبهه قرارگاه قدس، جبهه غرب کارون، جبهه قرارگاه فجر. در جبهه قرارگاه فجر، با توجه به موفقیت لشکر ۷۷ در شب ۶۱/۲/۱۶، عراق که در حال جابجایی یک تیپ مکانیزه از حلفائیه به شمال خرمشهر بود، مجبور شد از نیمه راه آن یگان را به محل قبلی برگشت بدهد.

- اقداماتی که جهت انحراف توجه رزمندگان از جبهه‌های جنگ تحمیلی صورت گرفت:
- هلی‌برن نیروهای روس و افغان به گردنه حرمک در مسیر زاهدان - زابل انجام شده و چندین روستای ایرانی تحت عنوان تعقیب مبارزان افغان اشغال گردید.

- در تاریخ ۶۱/۲/۱۶، حادثه تیراندازی و سوءقصد به فرماندهان در فروردین سال ۶۱ در قرارگاه نزااجا در لویزان و کشته و زخمی شدن تعدادی از پرسنل، ازجمله معاون هماهنگ کننده نزااجا (جناب سرهنگ خرسندی) نشان دهنده فعالیت دشمن جهت انحراف فکر و فعالیت فرماندهان در هدایت عملیات در مناطق جنوب می باشد.
- حمله اسرائیل به جنوب لبنان در ۶۱/۳/۱۴
- هدف این حمله انصراف ایران در ادامه جنگ با عراق و تجزیه قدرت رزمی ایران به منظور مقابله با اسرائیل بوده است.
- به تیپ ۵۸ ذوالفقار و تیپ ۲۷ محمد رسول الله (ص) سپاه دستور آماده باش و حرکت به سوریه داده شد. از هرکدام از تیپ ها یک گردان کامل اعزام شد. سران ارتش و سپاه به سوریه رفتند، ولی دریافتند سوریه قصد درگیری با اسرائیل را ندارد؛ و لذا به وطن برگشتند. امام (ره) فرمودند: ما راهمان این است که از راه شکست عراق، دنبال لبنان برویم، نه مستقلاً؛ ان شاء الله.

سایر اقدامات و اطلاعات

- فرود اشتباهی یک فروند هلیکوپتر میل ۲۴ عراقی در ۶۱/۲/۱۸ در منطقه شیخ قندی - فکه و به اسارت گرفتن خلبان و سرنشینان آن.
- ترابری ۶ هزار نفر بسیجی در طول شب ۱۹ به ۲۰ اردیبهشت از مشهد به پایگاه امیدیه با هواپیمای بوئینگ جمبوجت ۷۴۷ نیروی هوایی و انتقال آنها با هلیکوپتر و خودرو به منطقه بیت المقدس، که این عمل از نظر حجم نفرات، سرعت و مدت زمان کوتاه چشمگیر بوده است.
- تخریب پل حادثاتی عراقی ها روی اروندرود به سمت خرمشهر، در تاریخ ۶۱/۲/۱۷ توسط خلبانان ایرانی (سرهنگ دوم خلبان محمود اسکندری و ستوان یکم خلبان اکبر زمانی) در عملیات بیت المقدس، که باعث شد عراقی ها نتوانند از خرمشهر فرار کنند.

عملکرد رسته زرهی در سال دوم جنگ تحمیلی/ ۹۳

سپاه پاسداران در عملیات ثامن الائمه به صورت گردان، در عملیات طریق القدس به صورت تیپ و در عملیات فتح المبین به صورت لشکر وارد عمل شد. در اینجا لازم است علاوه بر یگان‌های مانوری ذکر شده، از:

- برادران جهاد سازندگی،
- گروه‌های توپخانه،
- گروه مهندسی،
- گروه پدافند هوایی،
- هوانیروز،
- نیروی هوایی،
- نیروی دریایی

نیز یاد کنیم، که بدون حضور آنها عملیات بیت المقدس به سرانجام نمی‌رسید و خرمشهر آزاد نمی‌شد.

با آزادسازی خرمشهر، جمع اسرا به ۱۹۴۱۴ نفر رسید، که حدود ۷۰۰ نفر از این اسرا، افسران و فرماندهان بودند. رویای قادسیه صدام شکسته شد و به قول حضرت امام(ره): خرمشهر را خدا آزاد کرد.

عملکرد زرهی در ۶ سال آخر جنگ تحمیلی

شماری از عملیات‌های شش سال پایانی جنگ تحمیلی

۱. عملیات رمضان (طرح عملیاتی ۶۱/۴/۲۲
کربلا(۴) ۶۱/۷/۹
۲. عملیات مسلم ابن عقیل ۶۱/۸/۱۰
۳. عملیات محرم (طرح عملیاتی ۶۲/۱۲/۳
کربلا(۵) ۶۳/۱۲/۲۰
۴. عملیات خیبر ۶۴/۴/۶
۵. عملیات بدر ۶۴/۱۱/۲۰
۶. عملیات والفجر ۸ ۶۴/۱۱/۲۰
۷. عملیات حاج عمران ۶۷/۰۵/۰۳
۸. عملیات مرصاد ۶۷/۰۵/۰۳

در این بخش به شرح عملیات رمضان خواهیم پرداخت

عملیات رمضان ۶۱/۴/۲۲

موقعیت منطقه عملیاتی رمضان

منطقه عملیاتی رمضان به شکل یک مثلث به وسعت ۱۶۰۰ کیلومتر مربع است، که از شمال به منطقه کوشک - طلائیه به طول ۵۰ کیلومتر، از غرب به رودخانه اروند در حد فاصل القرنه تا شلمچه به طول حدود ۸۰ کیلومتر و از شرق به خط مرزی شمالی - جنوبی کوشک تا شلمچه به طول ۶۰ کیلومتر محصور می‌باشد.

این منطقه کاملاً هموار و عاری از هرگونه پستی و بلندی است. در آن موقع، بر روی رودخانه اروند چهار پل قرار داشت: دو پل در منطقه نشوه و دو پل در منطقه تنومه. در جنوب غربی این رودخانه، شهر صنعتی و بندری بصره قرار دارد، که دومین شهر بزرگ عراق بعد از بغداد است، که دارای اهمیت سیاسی - نظامی بالایی است. در فصل زمستان و هنگام بارندگی و طغیان رودخانه مزبور، قسمت اعظم این منطقه باتلاقی شده و هرگونه حرکات زمینی بسیار محدود می‌شود، اما در تابستان، تقریباً تمام منطقه برای عبور و مرور خودروها قابل استفاده می‌باشد.

دشمن تا قبل از فتح خرمشهر، از آنجا که این شهر را کلید بصره می‌دانست و امکان از دست دادن آن (خرمشهر) را غیرممکن می‌پنداشت، در شرق بصره مواضع مستحکمی نداشت؛ لیکن در فرصتی که بر حسب تأخیر در انجام عملیات رمضان به دست آورد، تغییرات مهمی در زمین منطقه ایجاد کرد، که قسمت اعظم آن مبتنی بر تجارب برآمده از عملیات گذشته بود.

بدین ترتیب، دشمن با احداث خاکریزهای مثلی، مواضع پدافندی مناسبی را ایجاد کرد، که گفته می‌شود طراحان و مبتکران مواضع و خطوط پدافندی با چنین شکل و قواره‌هایی در گذشته، اسراییلی‌ها بوده‌اند. علاوه بر این، دشمن کانالی به طول ۳۰ کیلومتر و عرض یک کیلومتر را، که مختص به امر پرورش ماهی بود، با پمپاژ آب و احداث

عملکرد زرهی در ۶ سال آخر جنگ تحمیلی/ ۹۷

موانع و کمینگاه و سنگرهای تیربار، به عنوان مانع اساسی و بازدارنده، در مقابل تعرض نیروهای خودی به سمت بصره، در شرق این شهر آماده نمود.

دشمن همچنین در قسمت جنوبی منطقه، که مقابل شلمچه واقع است، آب جاری نمود، تا مانع از عبور نیروهای تکاور ایران شود. از دیدگاه ارزش‌های اقتصادی، دشمن در بیابان شرق بصره چیزی بیش از آنچه ذکر شد، نداشت؛ یعنی فقط کانال پرورش ماهی را می‌شد از تأسیسات اقتصادی به حساب آورد، اما در غرب رودخانه اروند، شهر صنعتی و استراتژیکی بصره واقع است. جمعیت این شهر در حدود یک میلیون نفر است و دارای پالایشگاه، کارخانه عظیم پتروشیمی، واحد تصفیه گاز طبیعی و کارخانه‌های صنعتی دیگر می‌باشد. همچنین، بخش تنومه، که متعلق به شهر صنعتی در شرق رودخانه است، در نزدیکی بصره قرار دارد. بصره بزرگترین و مهمترین بندر عراق است، که از طریق شط العرب و رودخانه مشترک مرزی اروند به خلیج فارس مرتبط می‌شود. علاوه بر این، صحرایی که در غرب بصره واقع است و نیز سرزمین باتلاقی شمال آن، عظیم‌ترین منابع نفتی عراق را در خود نهفته دارد. ضمناً جاده مواصلاتی بغداد به کویت، به نام صفوان، که دارای اهمیت استراتژیکی است و تدارکات اصلی و تسلیحاتی دشمن از آن صورت می‌گرفت، از جنوب این شهر عبور کرده و پس از گذشتن از شهر مرزی صفوان، در کویت امتداد می‌یابد.

استعداد نیروهای شرکت‌کننده خودی در عملیات رمضان

۱- ارتش جمهوری اسلامی ایران

الف) نیروی زمینی

لشکرهای ۱۶ و ۹۲ زرهی، لشکرهای ۲۱ و ۷۷ پیاده، تیپ ۴۰ پیاده سراب، گروه‌های ۲۲ و ۳۳ توپخانه، سه تیم رزمی هوانیروز، یگان‌های مهندسی، مخابرات و پشتیبانی خدمات رزمی.

ب) نیروی هوایی

پشتیبانی هوایی شامل: پشتیبانی نزدیک هوایی، بمباران از ارتفاع بالا، عکسبرداری، گشت و پوشش هوایی، حمل آمد و نیرو و مجروحین.

۲- سپاه پاسداران انقلاب اسلامی

لشکرهای ۱ و ۳ و ۵ و ۷ پیاده و عناصری از لشکر ۳۰ زرهی، پشتیبانی مهندسی رزمی توسط جهادگران جهاد سازندگی و توپخانه‌های موجود سپاه قرارگاه عملیاتی مشترک نیروی زمینی ارتش و سپاه پاسداران به نام قرارگاه عملیاتی کربلا، هدایت عملیات را بر عهده داشت.

قرارگاه کربلا لشکرهای یادشده را در چهار قرارگاه عملیاتی مشترک به نام‌های قرارگاه قدس، قرارگاه فتح، قرارگاه نصر و قرارگاه فجر سازمان داد، که ترکیب هریک از آنها به شرح زیر بود:

- قرارگاه قدس شامل: لشکر ۱۶ زرهی، تیپ ۴۰ پیاده سراب، لشکر ۱ سپاه پاسداران با تیپ‌های ۳۷ بعثت و ۴۱ ثارالله.
- قرارگاه فتح شامل: لشکر ۹۲ زرهی، لشکر ۲ سپاه پاسداران با تیپ‌های ۸ نجف اشرف، ۱۴ امام حسین(ع)، ۱۵ کربلا و ۱۷ قم.
- قرارگاه نصر شامل: لشکر ۲۱ پیاده، لشکر ۵ سپاه پاسداران با تیپ‌های ۷ دزفول (ولی عصر ع)، ۲۱ امام رضا(ع)، ۳۱ عاشورا.
- قرارگاه فجر شامل: لشکر ۷۷ پیاده، لشکر ۷ سپاه پاسداران با تیپ‌های ۳۳ المهدی(ع)، ۳۵ امام سجاد(ع) و ۱۸ جوادالائمه(ع).

نیروهای متمرکز شده خودی برای این عملیات در مجموع عبارت می‌شدند از: ۶ لشکر پیاده و ۳ لشکر زرهی، که شامل ۲۶ تیپ بودند.

تعداد گردان‌های مانوری خودی در این عملیات بالغ بر ۹۱ گردان و تعداد گردان‌های توپخانه از انواع کالیبر ۲۸ گردان بود.

استعداد و گسترش نیروهای عراقی در عملیات رمضان

قبل از آغاز عملیات رمضان، سپاه ۳ ارتش عراق با لشکری ۵ مکانیزه، ۳ و ۶ زرهی، ۱۱ و ۱۵ پیاده و تعدادی تیپ مستقل زرهی، پیاده و مکانیزه، با عناصری از لشکری دیگر در منطقه شرق بصره گسترش داشتند. منطقه مسئولیت عمومی لشکری یادشده از شمال به جنوب بدین قرار بود:

۱. لشکر ۶ زرهی تقویت شده، شامل: ۹ گردان پیاده، ۲ گردان تانک و ۲ گردان مکانیزه از طلائییه قدیم تا پاسگاه کوشک، که در خط شمالی جبهه نبرد گسترش داشت.

۲. لشکر ۵ مکانیزه تقویت شده، شامل: ۱۰ گردان پیاده، ۴ گردان تانک، ۷ گردان مکانیزه و ۴ گردان توپخانه در منطقه، که بین پاسگاه کوشک تا پاسگاه کیلومتر ۲۵ مستقر بود.

۳. لشکر ۳ زرهی تقویت شده، شامل: ۷ گردان پیاده، ۷ گردان تانک و یک گردان مکانیزه با پشتیبانی ۷ گردان توپخانه مواضع پدافندی را از پاسگاه کیلومتر ۲۵ تا شلمچه اشغال کرده بود.

۴. لشکر ۱۱ پیاده با ۷ گردان پیاده و یک گردان تانک با پشتیبانی ۴ گردان توپخانه در کرانه نهر خین و حاشیه جنوبی منطقه نبرد پدافندی می کرد.

۵. لشکر ۱۵ پیاده در کرانه جنوبی اروندرود از بصره تا فاو گسترش داشت.

خطوط مقدم پدافندی دشمن به وسیله گردان های پیاده، که زیر امر لشکری زرهی و مکانیزه قرار داشتند، اشغال شده بود و اغلب گردان های زرهی و مکانیزه این لشکرها در خط دوم و سوم پدافندی مستقر بودند.

ارتش عراق در صورت لزوم، می توانست عناصر لشکر ۹ زرهی و تیپ ۱۰ زرهی و تیپ گارد ریاست جمهوری و همچنین، تیپ های ۱۷ و ۲۴ لشکر ۱۰ زرهی را نیز از مناطق دیگر به منطقه شرق بصره تغییر مکان دهد. گرچه شکست دشمن در عملیات بیت المقدس سبب کاهش نسبی توانایی های رزمی وی شده بود، ولی ارتش عراق برای

مقاومت در مقابل حملات نیروهای ایرانی، مواضع بسیار مستحکمی که با شبکه گسترده‌ای از موانع مصنوعی تقویت می‌شد، تهیه کرده بود. ارتش عراق نیروهای خود را در شرق بصره به گونه‌ای سازمان داده بود تا بتواند نیروهای ایرانی را به عمق منطقه نبرد بکشاند و با استفاده از نیروهای احتیاط خود، علیه آنها پاتک نماید.

مقایسه نیروهای ایرانی و عراقی در عملیات رمضان

توضیحات	تعداد		یگان
	عراق	ایران	
لشکر ۹ زرهی عراق نیز امکان وارد عمل شدن داشت.	۳	۳	قرارگاه لشکر زرهی و مکانیزه
-	۶	۶	قرارگاه لشکر پیاده
علاوه بر ۱۸ تیپ سازمانی لشکرهای عراق، حدود ۷ تیپ دیگر در منطقه بود.	۲۶	۲۶	قرارگاه تیپ
-	۲۱	۱۷	تعداد گردان زرهی
-	۱۳	۱۳	تعداد گردان مکانیزه
برای هر لشکر پیاده، به طور متوسط ۹ گردان پیاده منظور شده بود.	۲۷	۵۶	تعداد گردان پیاده
هر لشکر یک گردان	۶	۵	تعداد گردان شناسایی
-	۷۱	۹۱	مجموع گردان رزمی
-	۲۴	۲۸	گردان توپخانه

در سال ۱۳۶۱، هواپیمای جنگی عراق از نظر تعداد، بیش از ۱/۵ برابر و از نظر آمادگی رزمی، بیش از سه برابر ایران بود. در عملیات رمضان، نیروی هوایی جمهوری اسلامی ایران اعلام آمادگی کرد تا به مدت نه روز و روزانه با ۲۰ پرواز پوشش هوایی و ۵ پرواز پشتیبانی نزدیک هوایی و بیش از ۲۰ پرواز پشتیبانی لجستیکی هوایی، یگان‌های زمینی را پشتیبانی کند.

مأموریت و طرح مانور عملیات رمضان

محدوده منطقه عملیاتی رمضان از کوشک در شمال آغاز می‌شد و تا رودخانه شط‌العرب (اروند) در جنوب امتداد داشت. در این محدوده، عملیات رمضان از چهار محور یا با چهار قرارگاه عملیاتی به منظور انهدام نیروهای سپاه سوم دشمن و تأمین خط رودخانه شط‌العرب (اروند) در منطقه طراحی شد. مسئله عمده در مانور عملیات، ضرورت هماهنگی در پیشروی قرارگاه‌ها از محورهای مختلف و حفظ جناحین یکدیگر بود، که اساساً تحقق آن با اتکاء به تلاش‌های مهندسی، امکان‌پذیر می‌گشت. از آنجا که در منطقه شرق اروند، عقبه دشمن فقط متکی به چهار پل در «نشوه» و «تنومه» بود، پیش‌بینی می‌شد که در صورت سرعت عمل و رعایت غافلگیری توأم با پیشروی مناسب، نیروهای زیادی از دشمن به اسارت درآیند و در عمل، مسئله‌ای نظیر واقعه شکستن حصر آبادان تکرار شود.

قرارگاه کربلا در طرح عملیاتی کربلا ۴ برای وصول به کرانه شرق شط‌العرب، مانور رخنه‌ای را انتخاب و عملیات را به سه مرحله به شرح زیر تقسیم کرد (نقشه طرح عملیاتی کربلا ۴):

مرحله یکم

قرارگاه کربلا با قرارگاه قدس در شمال و قرارگاه فجر و فتح در مرکز منطقه تک نموده و نیروهای دشمن را منهدم و خط سرخ را تأمین می‌نمایند.

مرحله دوم

قرارگاه‌های قدس، فتح و فجر در امتداد خط سرخ مواضع خود را تثبیت کرده و قرارگاه نصر در منطقه تک نموده و نیروهای دشمن را منهدم و خط آبی را تأمین می‌نماید.

مرحله سوم

قرارگاه‌های فجر و قدس تک را به سمت غرب و جنوب‌غربی ادامه داده و پس از وصول به کرانه شرقی شط‌العرب، در منطقه پدافند می‌نمایند. قرارگاه فتح از شمال‌غربی به جنوب‌شرقی و قرارگاه نصر از جنوب‌شرقی به شمال‌غربی تک را ادامه

داده و دشمن را در منطقه منهدم و سواحل شرقی شط العرب را تأمین و پس از الحاق در خط سبز، در منطقه محوله در کرانه شمالی شط العرب، پدافند می نمایند.

برای طرح عملیاتی کربلا ۴، حدود ۴۵ روز بررسی و برآورد وضعیت شد و از نظر فرماندهی و ستاد قرارگاه کربلا، بهترین راهکار انتخاب شده بود.

شناسایی منطقه عملیاتی بر مبنای عکس های هوایی بود، که از ارتفاع بالا توسط هواپیماهای RF-4 نیروی هوایی گرفته شده بود و همانطور که قبلاً هم ذکر شد، مانور عملیات به عملیات مهندسی رزمی در احداث سریع خاکریزهای پدافندی متکی شده بود.

با وجود اینکه نه لشکر سپاهی و ارتشی در کنترل عملیاتی قرارگاه کربلا وارد عمل می شدند، اما در این عملیات هم مانند عملیات قبلی، عملاً احتیاطی برای این قرارگاه وجود نداشت و برای حل این مشکل، احتیاط قرارگاه های چهارگانه تابعه به عنوان احتیاط قرارگاه کربلا منظور و به آنها ابلاغ گردیده بود که احتیاط خود را بنا به دستور قرارگاه کربلا وارد عمل نمایند.

با وجود اینکه لشکر ۳۰ زرهی سپاه پاسداران در سازمان رزمی به صورت یک قرارگاه مستقل لشکری تعیین و نام برده شده بود، اما مأموریتی به آن لشکر واگذار نشده بود و می توان تحلیل کرد که یا عملاً این لشکر وجود نداشت و یا دارای استعداد رزمی کافی نبود، تا بتواند به صورت یک واحد مستقل، مأموریتی را به عهده بگیرد.

در طرح عملیاتی کربلا ۴، در بند مربوط به فرماندهی و مخابرات، چنین اعلام می‌گردد: «این عملیات از قرارگاه کربلا در جنوب (قرارگاه تاکتیکی مشترک نیروی زمینی ارتش و سپاه پاسداران) هدایت می‌شود:

الف) رهبری حقیقی این عملیات سرنوشت‌ساز همچنان به عهده حضرت ولی عصر (عج) می‌باشد و فرماندهی و هدایت عملیات را با توکل به خدا مشترکاً به عهده می‌گیریم.

ب) چون این جنگ و رزم در راه الله است، پیروزی آن به نام الله و رزمندگان اسلام به ثبت می‌رسد (ان شاء الله).

پ) اولین برنامه بعد از پیروزی، مراسم شکرگزاری همه رزمندگان اسلام است به درگاه خداوند متعال.»

گفتنی است که این عملیات به جای اینکه از قرارگاه مرکزی هدایت شود، از قرارگاه یکی از لشکرهای سپاه پاسداران اداره گردید، زیرا برای قرارگاه مرکزی کربلا، محل جدیدی انتخاب و تأسیسات آن احداث گردید، ولی از نظر مخابرات و امکانات لازم، هنوز تکمیل نگردیده بود و نیاز به یکی دو روز دیگر فرصت برای اتمام آن بود و بنابراین، به سبب تعجیل فرماندهان نیروی زمینی ارتش و سپاه برای ابلاغ فرمان آغاز عملیات و هدایت آن، از قرارگاه لشکر سپاه استفاده شد، که طبعاً مشکلاتی را در هدایت عملیات و آگاهی از وضعیت یگان‌های درگیر به وجود آورد. به عنوان یک واقعیت باید بگوییم که هماهنگی لازم بین یگان‌های مشترک در فرماندهی مشترک قرارگاه کربلا، که وحدت فرماندهی را علیرغم دوگانه بودن فرماندهی محقق سازد، وجود نداشت و تفاهم عقیده و رأی بین فرمانده نیروی زمینی ارتش و فرمانده کل سپاه را نمی‌توان به مفهوم عمیق و سرنوشت‌ساز وحدت فرماندهی تعمیم داد، زیرا بین ستاد فرمانده نیروی زمینی ارتش و ستاد سپاه پاسداران و اکثر یگان‌های

عملکرد زرهی در ۶ سال آخر جنگ تحمیلی/ ۱۰۵

درگیر، بی خبری از یکدیگر بیش از هماهنگی وجود داشت (به کتاب ناگفته‌های جنگ خاطرات شهید صیادشیرازی، نوشته احمد دهقان مراجعه کنید).

آماده شدن برای اجرای عملیات

طرح عملیاتی کربلا ۴ در سوم تیرماه ۱۳۶۱ منتشر شد، که هدف کلی آن وصول به کرانه شرقی شط العرب در حد فاصل منطقه تنومه در جنوب و نشوه در شمال بود. با انتشار طرح عملیاتی کربلا ۴، اقدامات عملی برای تغییر مکان و تعویض و جابجایی یگان‌ها بر اساس طرح یادشده آغاز گردید. تیپ ۵۸ پیاده تکاور در اختیار قرارگاه قائم، که مسئولیت هدایت عملیات در منطقه غرب شوش - دزفول را داشت، قرار گرفت و تیپ ۴۰ پیاده سراب به سوسنگرد اعزام گردید و زیر امر لشکر ۱۶ قرار گرفت. سرانجام طرح عملیاتی کربلا پس از تجدید نظر و تغییرات لازم، مجدداً در ۱۸ تیرماه به قرارگاه‌های تابعه ابلاغ شد و تغییر گسترش مختصری انجام گردید. از جمله تیپ ۴۰ سراب به جای تیپ ۵۸ پیاده تکاور در کوشک مستقر گردید.

اجرای عملیات رمضان

در ساعت ۲۱۳۰ روز ۱۳۶۱/۴/۲۲، با ابلاغ پیام «بسم الله القاصم الجبارین، یا صاحب الزمان ادرکنی» به قرارگاه‌های عمل کننده، رزمندگان سلحشور جمهوری اسلامی به مواضع دشمن یورش بردند و بدین ترتیب، عملیات رمضان آغاز شد. شرح هدایت عملیات (مراحل اول تا پنجم)

عملیات رمضان در عمل، در پنج مرحله به اجرا درآمد، که در ۱۳۶۱/۶/۲۲ آغاز گردید و تا ۱۳۶۱/۷/۵ به طول انجامید.

مرحله اول

در مرحله اول عملیات، سه قرارگاه از سه محور با دشمن درگیر شدند (به ترتیب از شمال به جنوب، قرارگاه‌های قدس، فجر و فتح). قرارگاه‌های قدس و فجر به علت وجود

موانع و استحکامات مثلثی شکل و میادین مین، نتوانستند با سرعت عمل به اهداف تعیین شده دست یابند و با نزدیک شدن روشنایی صبح، از ادامه پیشروی بازماندند.

در محور جنوبی (جنوب پاسگاه زید)، قرارگاه فتح شامل تیپ‌های زرهی سوم و یکم لشکر ۹۲ و تیپ‌های پیاده سپاه پاسداران، با سرعت عمل چشمگیری موفق شدند مواضع دشمن را در هم بکوبند و به عمق ۳۰ کیلومتری مواضع دشمن پیشروی نموده و خود را به نهر کتیبان در شرق شط العرب و شمال کانال ماهیگیری برسانند (نهر کتیبان نهری است که توسط آن، کانال ماهیگیری از رودخانه دجله آبیگری می‌کند). رزمندگان قرارگاه فتح توانستند خود را به قرارگاه فرماندهی لشکر ۹ زرهی عراق رسانده و قرارگاه مزبور را منهدم نمایند و از آب کانال ماهیگیری و نهر کتیبان وضو ساختند.

در این محور، نیروها به قدری به بصره نزدیک شده بودند که به راحتی چراغ‌های شهر را مشاهده می‌کردند. علیرغم موفقیت‌های بدست آمده در این محور، جناح راست قرارگاه فتح خالی ماند و پاکسازی کامل نیروها و موانع دشمن صورت نگرفت؛ لذا با روشن شدن هوا، دشمن در شکاف موجود بین قرارگاه‌های فتح ۱ و فتح ۳، با یک لشکر اقدام به پاتک نمود و ضمن به عقب راندن فتح ۱، نیروهای فتح ۳ را از دو جناح تحت فشار قرار داده و ضمن انهدام دو گردان از فتح ۳، قرارگاه مزبور را نیز به عقب راند و در شامگاه اولین روز نبرد، یگان‌های تابعه قرارگاه فتح تقریباً به مواضع اولیه خود بازگشته بودند.

در روز ۲۴ تیرماه، میدان نبرد شاهد پاتک‌های دشمن و پدافند نیروهای ایرانی بود و با وجود شرایط نامطلوبی که برای یگان‌های خودی، بویژه قرارگاه فتح به وجود آمده بود، رزمندگان ایرانی مواضع خود را حفظ و وضعیت جبهه را تثبیت نمودند.

به منظور آگاهی بیشتر از مانور قرارگاه فتح، عملیات این قرارگاه تشریح می‌گردد: تک نیروهای خودی در ساعت ۲۱۳۰ آغاز شد و دقایقی بعد از آغاز عملیات، قرارگاه‌های فتح ۱ و فتح ۳ با دشمن درگیر شدند و در کمتر از ۵ دقیقه بعد از آغاز عملیات، رزمندگان به مواضع دشمن رسیدند. ۲۵ دقیقه بعد از آغاز تک، در ساعت

عملکرد زرهی در ۶ سال آخر جنگ تحمیلی/۱۰۷

۲۲۰۰، فتح ۱ خاکریز اول دشمن را تصرف کرد و ۵ دقیقه بعد از آن، تیپ ۸ نجف از خاکریز سوم دشمن عبور نمود.

مقاومت دشمن و موانع مصنوعی که ایجاد نموده بود، در همه جا یکسان نبود. از اینرو، در همان ساعات اولیه تک، بعضی از یگان‌ها با مقاومت بیشتر و موانع دشوارتر و پیچیده‌تر دشمن مواجه شدند و از سرعت پیشروی آنها کاسته شد و بین یگان‌ها از نظر سرعت و میزان پیشروی، ناهماهنگی به وجود آمد. مقاومت نیروها و استحکامات دشمن در مرکز منطقه و در حوالی پاسگاه کیلومتر ۲۵ و پاسگاه زید ضعیف‌تر بود و تیپ ۸ نجف در هنگام پیشروی، با مقاومت کمتر دشمن مواجه شد و به سرعت پیشروی نمود، اما سایر یگان‌ها مجبور به مقابله با مقاومت دشمن شدند.

در ساعت ۲۲۵۰، قسمتی از خط دشمن در منطقه فتح ۲ در قسمت شمالی و فتح ۳ در جناح جنوبی شکسته شد. تا ساعت ۲۳۰۰، رزمندگان دلیر مقاومت‌های اولیه دشمن را درهم شکستند و یگان‌های فتح به پیشروی ادامه دادند. گردان ۱۰۰ مکانیزه به یک خاکریز مرتفع دشمن برخورد کرد و درخواست نمود تا بولدوزر و لودر به منطقه اعزام شود، تا بتواند معابری در خاکریز دشمن ایجاد نماید.

در ساعت ۲۳۲۳، قرارگاه‌های فتح ۱ و ۳ از خط خیز «علی»، که در حدود ۳ کیلومتری غرب خط تماس اولیه بود، عبور نمودند. در دو ساعت اول عملیات، رزمندگان لشکر ۹۲ زرهی و سپاه پاسداران حدود ۳ کیلومتر در خاک عراق پیشروی کردند.

به علت سرعت پیشروی فتح ۱، گردان توپخانه کمک مستقیم تیپ ۱ لشکر ۹۲ زرهی به منظور فراهم کردن آتش پشتیبانی مؤثر، تغییر موضع داد و به جلو رفت. رزمندگان فتح ۱ نیز با عبور از خاکریز دوم دشمن، خط خیز «علی» را پشت سر گذاشتند و به یک جاده شوسه که دشمن احداث کرده بود، رسیدند و از آن عبور نموده و به پیشروی خود ادامه دادند.

در حالی که یگان‌های قرارگاه فتح در تاریکی شب با سرعت به پیشروی ادامه دادند، در نخستین ساعات روز ۲۳ تیرماه، رزمندگان قرارگاه فجر در مقابل اولین کانال دشمن متوقف ماندند و فقط گروه‌های نوک حمله از کانال گذشتند. با اینکه مقاومت دشمن خیلی زیاد بود، اما رزمندگان آن قرارگاه تلاش کردند این مقاومت را درهم بشکنند. در حالی که یگان‌های قرارگاه فتح حدود ۵ کیلومتر پیشروی کرده بودند، هنوز تعدادی از یگان‌های قرارگاه فجر در جناح شمالی در خط مقدم با نیروهای دشمن درگیر بودند. یگان‌های فتح ۲ عقب‌تر از فتح ۳ در شمال منطقه پیش می‌رفتند.

در ساعت ۰۲۵۰ بامداد، قرارگاه فتح دو خاکریز مثلی دشمن را اشغال کرد. ده دقیقه بعد، رزمندگان فتح ۳ از جاده خاکی مقابل خود عبور کردند. پس از ۶ ساعت نبرد، در ساعت ۰۳۳۰، یگان‌های فتح با مقاومت جدی دشمن روبرو شدند و فرماندهی فتح ۱ اعلام کرد که نیاز مبرم به وسایل سنگین مهندسی دارد. در این ساعت، جناح شمالی فتح ۳ و جناح جنوبی فتح ۱ مورد تهدید قرار گرفت و فتح ۴ که مسئولیت پیشروی در جناح جنوبی فتح ۱ و تأمین آن را بر عهده داشت، موفق نشد هماهنگ با واحدهای زرهی پیشروی کند.

یگان‌های قرارگاه فتح ۱ در ساعت ۰۳۳۰، با رسیدن به یک کانال آب، در امتداد آن متوقف شدند و دقایقی بعد، با آغاز روشنایی روز، مقاومت نیروهای عراقی در مقابل نیروهای ایرانی بیشتر شد. سرانجام، در ساعت ۰۷۰۰، مقاومت دشمن در مقابل قرارگاه فتح درهم شکست، اما دشمن به مقاومت خود در مقابل قرارگاه فجر و قدس ادامه داد. در ساعت ۰۷۳۰، قرارگاه فتح ۱ از کانال آب عبور کرد و به پیشروی خود به سوی کرانه شرقی شط العرب ادامه داد. تعدادی از نیروهای عراقی تلاش کردند تا با عبور از کانال فرار کنند، اما به اسارت نیروهای ایرانی درآمدند. در این زمان، وضعیت فتح ۳ که در تلاش اصلی بود، مشخص نبود.

عملکرد زرهی در ۶ سال آخر جنگ تحمیلی/۱۰۹

در ساعت ۰۷۴۶، فتح ۲ از سمت شمال زیر آتش شدید دشمن قرار گرفت. در ساعت ۱۰۰۰، گردان ۲۸۳ سوارزرهی مواضع پدافندی را اشغال نمود و قرارگاه فتح ۱ بعد از عبور از کانال بزرگ، در کنار نهر کتیبان مواضع پدافندی را اشغال نمود.

در ساعت ۱۰۱۰، رزمندگانی از تیپ ۱ لشکر ۹۲ زرهی (فتح ۱) خود را به ساحل شرقی شط العرب رساندند. شهید سرهنگ صفوی سهی فرمانده تیپ ۱ لشکر ۹۲ زرهی، از قرارگاه فتح خواست که فتح ۳ خود را به خط گسترش فتح ۱ برساند. ساعتی بعد فرمانده تیپ ۳ لشکر ۹۲ زرهی اظهار داشت جناح راست وی باز مانده است.

در حدود ساعت ۱۱۰۰، وضعیت جبهه نبرد در منطقه قرارگاه فتح تغییر یافت و اولین گزارشات مبنی بر فشار شدید دشمن از یگان‌های رزمنده دریافت شد. پاتک نیروهای عراقی به جناحین تیپ‌های ۲ و ۳ زرهی لشکر ۹۲ زرهی و تیپ‌های ۸ و ۱۴ سپاه آغاز شد. از ساعت ۱۳۰۰، فشار دشمن برای قطع ارتباط و محاصره نیروهای قرارگاه فتح، بویژه تیپ ۳ زرهی لشکر ۹۲ زرهی زیادت‌ر شد. گردان‌های ۲۶۱ و ۲۹۳ تانک این تیپ تعدادی از تانک‌های خود را از دست دادند و گردان ۱۴۵ مکانیزه در محاصره دشمن قرار گرفت و ارتباط گردان ۱۰۰ مکانیزه قطع گردید.

در حدود ساعت ۱۴۴۵، دشمن سومین پاتک خود را از شمال به تیپ ۳ آغاز کرد. تحت فشار نیروهای دشمن، رزمندگان یگان‌های فتح شروع به عقب‌نشینی نمودند. تلفات وارده به یگان‌ها، بویژه تیپ ۳ لشکر ۹۲ زیاد بود و دو گردان از این تیپ متحمل خسارات سنگین شدند. تنها گردان ۱۰۰ تا حدودی سالم باقی مانده بود. سرانجام، یگان‌های تابعه قرارگاه فتح به مواضع اولیه برگشتند و در خط خیز «علی» مستقر شدند.

مرحله دوم

مرحله دوم عملیات از محور جنوب پاسگاه زید در ساعت ۲۰۳۰ روز ۶۱/۴/۲۵ آغاز شد. در این مرحله، تلاش اصلی به عهده قرارگاه نصر بود. سه تیپ از عناصر قرارگاه فتح، شامل تیپ‌های ۳ و ۱ لشکر ۹۲ زرهی و تیپ ۸ نجف سپاه که در عملیات روز ۲۳

تیرماه خسارات سنگینی را متحمل شده بودند، به منطقه عقب رفتند تا تجدید سازمان نمایند. سایر یگان‌های قرارگاه فتح، شامل تیپ ۲ زرهی لشکر ۹۲ و تیپ‌های پیاده کربلا، قم و امام حسین (ع) سپاه زیر امر قرارگاه نصر قرار گرفتند.

در این مرحله، هدف عمده استفاده از سرپل بدست آمده در داخل خاک عراق (منطقه حوالی پاسگاه زید عراق به وسعت تقریبی ۶۰ کیلومترمربع) و گسترش و توسعه آن تا کانال ماهیگیری بود، که در صورت دستیابی به آن، فاصله رزمندگان تا بصره از ۲۰ کیلومتر به ۱۲ کیلومتر تقلیل می‌یافت.

قرارگاه فجر در محور شمالی پاسگاه زید مأموریت داشت تک نموده و ضمن تأمین هدف واگذاری، جناح شمالی قرارگاه نصر را بپوشاند و مأموریت قرارگاه قدس، بنا به دستور، حفظ مواضع پدافندی موجود و اجرای آفند بود.

تلاش انجام شده طی این مرحله، با آمادگی کامل دشمن برای مقابله با تک نیروهای ایران مواجه شد. نظر به اینکه دشمن در فاصله زمانی بین مرحله یکم تا مرحله دوم عملیات (روز ۲۴ تیرماه) مجدداً میادین مین در عمق ایجاد کرده بود همچنین، به علت عدم پاکسازی کامل و الحاق جناحین، این مرحله نیز به سرانجام مطلوب و دلخواه منتهی نشد، اما در مجموع، بنا به گزارش و اعلام سپاه پاسداران، در این روز، ۱۱۶ تانک و نفربر و ۵۱ دستگاه خودروی دشمن منهدم و ۱۵ دستگاه تانک و نفربر به غنیمت گرفته شده بود. علاوه بر آن، ۷۰۰ تن از نیروهای دشمن کشته و زخمی شدند.

گفتنی است که طی مرحله اول عملیات رمضان (روز ۲۳ تیر)، ۸۵ دستگاه تانک و نفربر و ۱۲ قبضه توپ دشمن منهدم گردید و ۷۱ دستگاه تانک و نفربر به غنیمت گرفته شد. علاوه بر این، ۲۷۰۰ تن از عناصر دشمن کشته شده و ۸۵۰ نفر نیز به اسارت درآمده بودند.

عملکرد زرهی در ۶ سال آخر جنگ تحمیلی/ ۱۱۱

عملیات مرحله دوم علیرغم ایجاد رخنه‌ای به عمق ۸ کیلومتر در خطوط دفاعی دشمن، در ساعت ۰۷۳۰ روز ۲۶ تیرماه بدون دسترسی به اهداف تعیین شده پایان یافت و یگان‌های خودی به حوالی پاسگاه زید عقب‌نشینی کردند.

مرحله سوم

به دنبال تهیه عکس‌هوایی از منطقه عملیاتی و سایر شواهد و قرائن موجود، مشخص شد که دشمن نیروهای زرهی خود را با تجمعی بسیار وسیع آرایش داده و احتمالاً مبادرت به پاتک سنگین می‌نماید. بر این اساس، مرحله سوم عملیات عمدتاً به منظور انهدام تجهیزات زرهی دشمن (تانک و نفربر) طرح‌ریزی شد. بنابراین، از شرکت نیروهای زرهی خودی ممانعت به عمل آمد، تا بدین وسیله، نیروهای پیاده مجهز به جنگ‌افزار ضدزره، با هر زره‌پوشی که مواجه شدند، آن را منهدم نمایند.

به این ترتیب، عملیات از همان محور جنوب پاسگاه زید و با همان نیروهای مرحله دوم به اضافه سه تیپ، در تاریخ ۶۱/۴/۳۰ آغاز گردید. قوای نظامی خودی در همان ساعات اولیه، به صورتی چشمگیر خطوط دفاعی دشمن را درهم شکسته و با انهدام بخش وسیعی از تجهیزات دشمن، در زمینی به وسعت ۱۸۰ کیلومترمربع، به پیشروی ادامه دادند، اما در نهایت، یگان‌های خودی در اثر فشار یگان‌های دشمن به مواضع اولیه مراجعت نمودند.

برابر اعلام سپاه پاسداران، طی این عملیات، نزدیک به ۷۰۰ دستگاه تانک و نفربر دشمن منهدم گردید. ۱۴ دستگاه تانک و نفربر به غنیمت گرفته شد و ۲۱۰۰ تن از نیروهای متجاوز کشته و زخمی شده و ۲۵۹ نفر به اسارت درآمدند. گفتنی است که در میان تانک‌های انهدامی، ۱۶ تانک مدرن و پیشرفته تی ۷۲ به چشم می‌خورد و ۴ تانک از این نوع نیز به غنیمت گرفته شد (آمار موجود در مدارک تحقیقاتی سپاه).

این درگیری نشان داد که همانگونه که نیروهای ایرانی نسبت به جبهه شرق بصره حساسیت دارند، عراقی‌ها نیز نسبت به این قسمت از منطقه نبرد کاملاً حساس

هستند و تلاش می کنند تا به هر نحو، از دستیابی نیروهای ایرانی به بصره و یا تهدید این شهر جلوگیری نمایند.

در تاریخ ۲۹ تیرماه، یک گردان از تانک های تی ۶۲ خریداری شده از کره شمالی به نام «چون ماهو» در اختیار تیپ ۳ لشکر ۹۲ قرار گرفت و یک گردان تانک ام ۴۷ لشکر ۲۸ سنج نیز زیر امر تیپ مزبور قرار داده، تا تیپ ۳ لشکر ۹۲ با این دو گردان و همچنین گردان ۱۵۱ پیاده تجدید سازمان نماید.

عملیات مرحله سوم نشانی از تصمیم فرماندهی قرارگاه کربلا مبنی بر ادامه پیکار در منطقه شرق بصره بود، اگرچه به نظر می رسید که مشکل بتوان هدف های مورد نظر را تأمین کرد.

مرحله چهارم

در تاریخ ۶۱/۵/۱، در محور جنوبی عملیات (شلمچه)، قرارگاه نصر با سه تیپ تقویت شده ارتش و سپاه به صورت ادغامی وارد عمل شدند؛ لیکن به دلیل هوشیاری دشمن و نیز موانع و استحکامات قابل توجهی که وجود داشت و همچنین شدت مقاومت دشمن، عملاً امکان عبور از مواضع مقدم پدافندی دشمن میسر نشد.

مرحله پنجم

تلاش اصلی در مرحله پنجم عملیات، که در تاریخ ۶۱/۵/۶ انجام گرفت، معطوف به محور شمالی پاسگاه زید در حد فاصل دژ مرزی عراق و خاکریزهای مثلثی دشمن انجام شد و طی این مرحله، نه تیپ تقویت شده ارتش و سپاه شرکت داشتند. در آغاز درگیری، همه چیز طبق روال پیش می رفت و در نتیجه، نیروهای خودی توانستند گذشته از پاکسازی و الحاق، خاکریزی مناسب در جناح شمالی احداث نمایند، ولی از آنجایی که دقت کافی در احداث آن نشده بود، دشمن توانست در آن رخنه نموده و ۵ کیلومتر پیشروی نماید. در این فاصله، نیروهای خودی نزدیک به ۴۸ ساعت در مواضع بدست آمده مستقر شدند و عقبه و امکانات پشتیبانی رزمی و خدماتی به جلو منتقل

عملکرد زرهی در ۶ سال آخر جنگ تحمیلی/ ۱۱۳

گردید. دشمن نیز که در مراحل گذشته ضرباتی اساسی متحمل شده بود، عملاً تحرکی از خود نشان نداد. لیکن طی بررسی که در قرارگاه کربلا به عمل آمد، ادامه حضور نیروها در خاکریزهای متصرفی صلاح دیده نشد و به مواضع اولیه در حوالی پاسگاه زید مراجعت نمودند.

در مرحله پنجم عملیات، ۱۳۰ تانک و نفربر دشمن منهدم گردید و ۱۱ دستگاه نیز به غنیمت گرفته شد. همچنین، ۸۰۰ تن از نیروهای دشمن کشته و زخمی شدند. سرانجام بعد از پنج مرحله عملیات، فرماندهی مشترک قرارگاه کربلا با توجه به کاهش نسبی توان رزمی نیروهای رزمنده خودی (از نظر کمی و کیفی) به این نتیجه رسید که ادامه عملیات مقدور نمی باشد و ادامه حضور نیروهای خودی در خاکریزهای متصرفی مرحله پنجم، به صلاح دیده نمی شود، و لذا به مواضع اولیه در حوالی پاسگاه زید و خط مرز بازگشته و در مواضع پدافندی مستقر شدند و خاتمه عملیات اعلام گردید. در عملیات رمضان، آمار کلی تلفات و خسارات وارده به دشمن (بر حسب مدارک سپاه پاسداران) عبارت بود از:

۱۰۹۷ دستگاه از انواع مختلف

انهدام تانک و نفربر

۷۴۰۰ نفر

کشته و زخمی

۱۳۱۵ نفر

اسیر

ضمناً چهار لشکر و سه تیپ زرهی دشمن بین ۲۰ تا ۶۰ درصد منهدم و بین ۲۰ تا ۱۰۰ درصد خسارت و تلفات را متحمل شدند.

ارزیابی مقدماتی عملیات رمضان

آنچه در عملیات رمضان قابل ملاحظه بوده و خطوطی برجسته را در تاریخ جنگ ترسیم می کند، گذشته از انهدام وسیع دشمن، نقش تهاجم به داخل خاک عراق است. این امر در واقع، مبنای به چالش کشیدن و مبارزه با تمامی فشارهای سیاسی و تبلیغاتی

دشمنان ایران و عزم فرماندهی عالی جنگ برای قدرت‌نمایی و ارائه توانمندی‌های نظام نوپای انقلابی به کشورهای منطقه و حامیان صدام حسین و کسب امتیاز از رژیم عراق بوده است.

گذشته از این، عملیات رمضان در بُعد نظامی، فراتر از توانمندی‌های جمهوری اسلامی بود و سرنوشت این عملیات عمدتاً بایستی به عنوان یک تجربه و راهنما، نصب‌العین تبیین استراتژی مرحله جدید جنگ می‌شد. به عبارت ساده‌تر، عملیات رمضان خاطرنشان ساخت که با تغییر زمین نبرد از ایران به عراق و همچنین، اتخاذ استراتژی دفاع مطلق از سوی دشمن و نیز لحاظ کردن شرایط سیاسی و ژئوپلیتیکی منطقه، استمرار جنگ نیازمند شرایط و مؤلفه‌های جدیدی است که بدون در نظر گرفتن آنها، نتایج مطلوب از جنگ حاصل نخواهد شد. این شرایط و مؤلفه‌ها عمدتاً عبارت بودند از:

۱. فراهم آوردن تمامی شرایط و لوازم پیشروی ایجاد توان رزمی برتر.
۲. افزایش توانایی‌های مهندسی.
۳. باز کردن فضای روابط سیاسی خارجی.
۴. گسترش سازمان رزم به طور کلی (به صورتی که با طولانی شدن جنگ و درگیری، امکان و توانایی ادامه نبرد با دشمن را از دست ندهیم).

عملکرد زرهی در ۶ سال آخر جنگ تحمیلی/ ۱۱۵

طرح کلی عملیات رمضان

یگان‌های سوارزرهی

یگان‌های سوارزرهی به مثابه واحدهای سواره‌نظام سبک اسلحه دوران پارت و اشکانیان هستند، که چابک و چالاک به دشمن نزدیک شده و ضربت زده و به سرعت از او دور می‌شوند.

یگان‌های سوارزرهی با داشتن نقاط قوت یگان‌های تانک و یگان پیاده، ترکیب مناسب و متنوعی دارد، که به خوبی از عهده انجام وظیفه اصلی تأمین و شناسایی برمی‌آید.

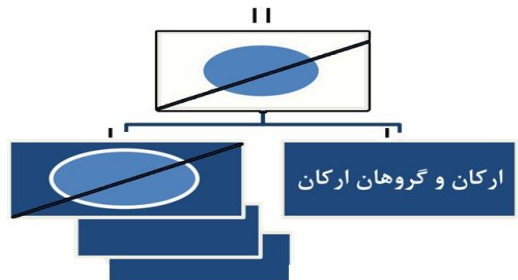
اولین یگان‌های سوارزرهی در ارتش نوین با تانک‌های ام ۴۷ تجهیز گردید، که به علت جثه بزرگ این تانک و خرید تانک‌های اسکورپین یگان‌های سوارزرهی به این تانک‌های جدید تجهیز گردید.

توانایی‌های یگان‌های سوارزرهی

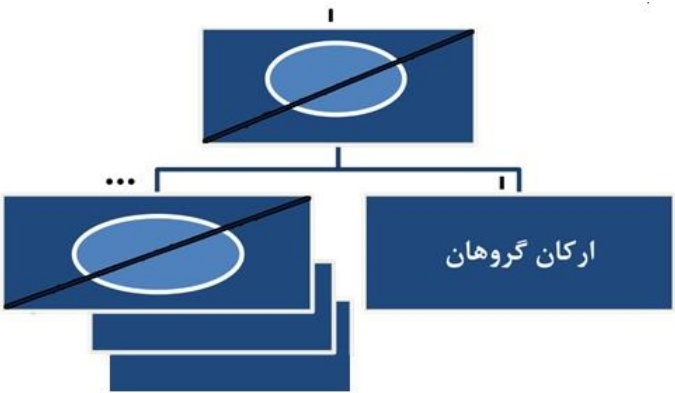
۱. تحرک عالی
۲. قدرت آتش (متوسط نسبت به تانک)
۳. مخابرات عالی
۴. عمل ضربت
۵. قابلیت انعطاف (توانایی درگیری و قطع درگیری سریع)
۶. تنوع: فرمانده گردان می‌تواند با ترکیب رسد تانک، دسته تانک تشکیل دهد یا فرمانده گردان می‌تواند با سازماندهی تانک‌های گردان یک گروهان تانک تشکیل دهد، و همین عمل را در مورد دیده‌ور، تفنگدار و خمپاره‌اندازها (گروه‌های پشتیبانی) انجام دهد.

محدودیت یگان‌های سوارزرهی

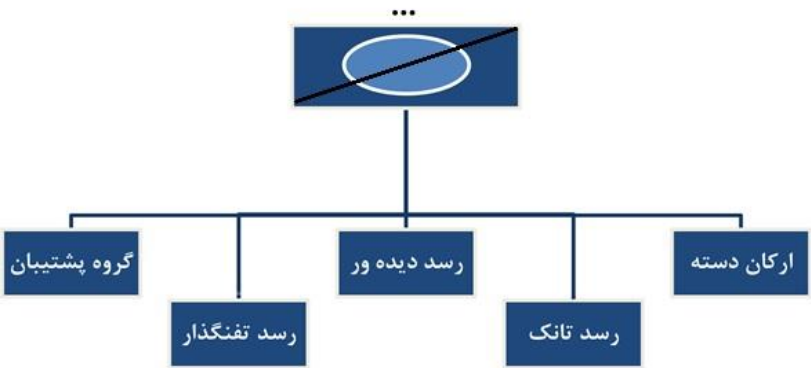
۱. حفاظت زرهی کم (نسبت به تانک)
۲. مشکل تدارکات و سوخت و مهمات

سازمان گردان سوارزرهی

سازمان گروهان سوارزرهی

سازمان دسته سوارزرهی

مقدورات یگان‌های سوارزرهی

- این یگان با استعداد کامل قادر است مأموریت‌های زیر را انجام دهد:
۱. اجرای عملیات شناسایی زمینی در منطقه‌ای وسیع و با عمق زیاد.
 ۲. جمع‌آوری و گزارش اخباری که دارای ارزش اطلاعاتی باشد.
 ۳. حفاظت و ایجاد پرده پوشش پهلوی و پهلوه‌های لشکر و یگان‌هایی که به آنها مأموریت داده شده است.
 ۴. برقراری تأمین و حفظ تماس بین عناصر لشکر و یا بین لشکر و یگان‌های مجاور.
 ۵. زمانی که تقویت شود، می‌تواند به عنوان نیروی پوششی لشکر، در عملیات آفندی، تأخیری، پاسدار عمومی در عملیات پدافندی عمل کند.
 ۶. زمانی که به طور مناسب تقویت شود، می‌تواند عملیات نیمه‌مستقل را انجام دهد.
 ۷. استفاده از موفقیت سایر یگان‌ها.
 ۸. اجرای تأمین منطقه عقب و عملیات کنترل خسارت.

مأموریت یگان‌های سوارزرهی

۱. اجرای عملیات شناسایی (جاده، ناحیه و منطقه).
 ۲. برقراری عملیات تأمین برای یگان‌های تابعه و یگان‌هایی که به آن مأمور می‌شود.
 ۳. شرکت در عملیات آفندی و پدافندی و حرکات به عقب به عنوان نیروی صرفه‌جویی در قوا.
 ۴. اختصاص: این یگان به لشکرهای پیاده، مکانیزه، زرهی به تعداد یک گردان مستقل اختصاص دارد.
 ۵. تحرک: تحرک آن ۱۰۰ درصد می‌باشد.
- همانطور که قبلاً تشریح گردید، گردان‌های سوارزرهی به لشکرهای پیاده، مکانیزه و زرهی اختصاص دارد، یعنی لشکر دارای یک گردان سوارزرهی می‌باشد، ولی بنا بر دلایل خاصی، بعضی از لشکرها دارای گردان‌های اضافی سوارزرهی دوم یا سوم بوده‌اند.

گردان‌های سوارزرهی

لشکر ۹۲ زرهی دارای سه گردان سوارزرهی به شرح زیر می باشد:

گردان ۲۸۳ سوارزرهی (اهواز)،

گردان ۲۲۱ سوارزرهی (پادگان حمید)،

گردان ۲۱۲ سوارزرهی (با ارتقاء تیپ ۸۸ زرهی به لشکر، این گردان به آن لشکر منتسب گردید).

لشکر ۱۶ زرهی دارای سه گردان سوارزرهی به شرح زیر می باشد:

گردان ۲۳۴ سوارزرهی (اردبیل)،

گردان ۲۰۳ سوارزرهی (مرند، که این گردان در اوایل انقلاب اسلامی به لشکر ۲۸ سنندج منتسب و در مریوان مستقر گردید)،

گردان ۲۵۲ سوارزرهی لشکر ۱۶ قزوین (همدان)

سایر گردان‌های سوار زرهی:

گردان ۲۴۷ سوارزرهی لشکر ۲۱

گردان ۲۶۵ سوارزرهی لشکر ۸۱ (که در ابتدای جنگ به عنوان نیروی پوشش لشکر از نفت‌شهر تا سومار گسترش یافته بود)،

گردان ۲۳۰ سوارزرهی لشکر ۶۴ پیاده (خوی)،

گردان ۲۱۴ سوارزرهی لشکر ۷۷ پیاده مشهد (که در تربت جام مستقر بود).

عملکرد یگان‌های سوارزرهی در جنگ تحمیلی

در طول جنگ تحمیلی، از یگان‌های سوارزرهی نیز همچون یگان‌های تانک به علت کمبود نیرو، بیشتر به عنوان نیروی پدافندکننده در خط استفاده شد. لیکن در برهه‌ای از زمان که موقعیت اجازه می‌داد، از گردان‌های سوارزرهی در قالب مأموریت و مقدمات این یگان‌ها استفاده شد، که توانستند مأموریت محوله را به نحو احسن انجام دهند، که در اینجا به شمه‌ای از آن پرداخته می‌شود.

الف) گردان ۲۸۳ سوارزرهی لشکر ۹۲ زرهی

در تاریخ ۱۳۵۹/۶/۱۵، به گردان ۲۸۳ سوارزرهی مأموریت داده شد به عنوان قسمتی از نیروی پوشش لشکر ۹۲ زرهی از پاسگاه نهر عنبر تا پاسگاه سمیده مستقر گردد. منطقه واگذاری به این گردان زیاد و در مقابل، نیروی متجاوز یک لشکر مکانیزه و یک لشکر زرهی بوده است. این گردان پس از عقب‌نشینی به پشت رودخانه کرخه مانند یگان‌های پیاده و زرهی، در خط پدافندی قرار گرفته و با جابجایی‌های تیپ و لشکر ۹۲ زرهی، مسئولیت پدافندی مناطق مختلف را عهده‌دار بوده است.

در تاریخ ۵۹/۱۰/۱۵، در عملیات نصر، گردان ۲۸۳ سوارزرهی زیر امر تیپ ۱۶ لشکر ۹۲ زرهی به عنوان نیروی تک و پشتیبانی لشکر زرهی به شرح زیر عمل نموده است:

گردان ۲۸۳ سوارزرهی بایستی از یگان‌های تیپ ۱ لشکر ۹۲ زرهی، که در ساحل شرقی کارون از دارخوین تا دب حردان گسترش داشتند، پس از نصب پل روی کارون، در فارسیات عبور از خط (عبور از رودخانه) نموده و تک خود را برای تصرف سرپل گردانی در ساحل غرب کارون آغاز نماید. گردان ۲۸۳ سوارزرهی پس از نصب پل احداث‌شده در فارسیات کارون، از رودخانه عبور و سرپل را تصرف نمود تا گردان ۲۹۱ تانک از سرپل متصرفی، تک خود را به سمت غرب برای تصرف پادگان حمید ادامه دهد. گردان ۲۸۳ سوارزرهی با استفاده از موشک تاو توانست تعداد پنج دستگاه تانک دشمن را منهدم نماید. در ادامه پیشروی، گردان به میدان مین برخورد کرده و با وارد شدن صدمه به تعدادی از تانک و نفربرهای گردان، پیشروی متوقف گردید.

هواپیماهای دشمن تلاش داشتند پل احداثی را بمباران کنند، که با اجرای آتش پدافند هوایی، یک فروند هواپیمای دشمن ساقط گردید. گردان ۲۸۳ سوارزرهی برای تحکیم موقعیت، با استفاده از لودر و بولدوزر، اقدام به احداث مواضع و خاکریز نمود

عملکرد یگان‌های سوارزرهی در جنگ تحمیلی/ ۱۲۱

(برای دو نفر از پرسنل شجاع گردان که موفق به انهدام تانک‌های دشمن شده بودند، درخواست یک درجه ترفیع گردید که مورد تصویب لشکر واقع و به آنان اعطاء گردید). همزمان با تک گردان ۲۸۳ سوارزرهی، گردان ۲۳۱ تانک نیز مأموریت داشت با عبور از پل احدائی در ملیحان، از کارون عبور کرده و تک خود را برای تصرف پادگان حمید به سمت غرب ادامه دهد. با عبور گردان ۲۳۱ تانک و پیشروی، تانک‌های گردان در تیررس موشک‌های ضدتانک (مالیوتکا) قرار گرفته و تعداد ۷ دستگاه تانک منهدم گردید و گردان قادر به ادامه تک نشد و در محل متوقف گردید.

با توقف پیشروی گردان ۲۸۳ سوارزرهی و گردان ۲۹۱ تانک در ساحل غربی کارون روبروی فارسیات و نیز توقف گردان ۲۳۱ تانک در ساحل غربی کارون روبروی ملیحان، به یک گروهان از گردان ۲۲۱ سوارزرهی زیر امر تیپ ۱ دستور داده شد فاصله ۶-۷ کیلومتری مابین ملیحان تا فارسیات را پرده پوشش نماید.

پس از آنکه در مرحله دوم عملیات نصر، لشکر ۱۶ موفق نگردید به طرف هدف تعیین شده پیشروی نماید، در تاریخ ۱۸ و ۱۹ دی ماه به گردان‌های ۲۸۳ سوارزرهی و ۲۹۱ تانک دستور داده شد که با عقب‌نشینی، از کارون عبور نموده و در ساحل شرقی رودخانه مستقر گردند.

ب) گردان ۲۳۴ سوارزرهی لشکر ۱۶ زرهی

یکی از مأموریت‌های پرخطر و موفق این گردان در عملیات بیت‌المقدس، علاوه بر انجام وظیفه به عنوان نیروی تک‌ور، اجرای مأموریت نیروی حرکت برای اخذ تماس با دشمن می‌باشد. طرح کربلا ۳ با اجرای عملیات بیت‌المقدس در چهار مرحله طرح‌ریزی و اجرا گردید.

قرارگاه‌های فتح و نصر با عبور از رودخانه کارون، خود را به خط سرپل جاده اهواز - خرمشهر رسانده و آماده ادامه مأموریت در مرحله دوم عملیات شدند. همزمان با قرارگاه‌های فتح و نصر، قرارگاه قدس در شمال منطقه نیز تک نموده و با دشمن درگیر

می‌گردد. لشکر ۵ مکانیزه و ۶ زرهی عراق در مقابل قرارگاه قدس سرسختانه مقاومت نموده و مانع پیشروی این قرارگاه شدند.

در مرحله دوم که قرارگاه‌های فتح و نصر به پیشروی خود ادامه دادند، لشکرهای ۵ مکانیزه و ۶ زرهی که عقبه خود را در خطر دیده و محاصره را نزدیک می‌بینند، در پوشش آتش‌های پر حجم توپخانه، موفق به عقب‌نشینی به سوی مرز می‌شوند.

قرارگاه قدس روز دهم عملیات (۱۳۶۱/۲/۱۹) به لشکر ۱۶ زرهی دستور می‌دهد جهت اخذ تماس مجدد با دشمن و جلوگیری از عقب‌نشینی دشمن، تک نماید.

لشکر ۱۶ زرهی به گردان ۲۳۴ سوارزرهی (به فرماندهی سرگرد ناصر محمدی‌فر)، که با تیپ سپاه پاسداران همدان ادغام شده بود، دستور حرکت با اخذ تماس می‌دهد. گردان ۲۳۴ سوارزرهی (ادغامی با تیپ سپاه پاسداران همدان) در حین عملیات حرکت با اخذ تماس، با عقبه لشکر ۵ مکانیزه دشمن برخورد می‌کند و درگیری شدیدی رخ می‌دهد، که منجر به تلفات نیروهای اخذ تماس می‌گردد (فیلم این برخورد و درگیری توسط نیروهای عراقی ضبط و پخش گردیده است).

در این عملیات، با روشن شدن وضعیت دشمن و کسب اطلاعات از موقعیت عمده قوای دشمن در مواضع پدافندی از پیش تعیین‌شده در نوار مرزی کوشک - طلائی و تقویت یگان‌های دشمن در شمال خرمشهر، مأموریت حرکت با اخذ تماس گردان ۲۳۴ سوارزرهی به پایان می‌رسد.

گردان ۲۳۴ سوارزرهی پس از انجام مأموریت فوق، در مراحل بعدی عملیات بیت‌المقدس به عنوان نیروی تک‌ور سازمان داده‌شده و به اجرای مأموریت می‌پردازد. گردان ۲۳۴ سوارزرهی در طول جنگ تحمیلی، به عنوان یکی از یگان‌های زبده در عملیات‌های آفندی و پدافندی علیه دشمن متجاوز شرکت کرده و نقش‌آفرین بوده است.

ج) گردان ۲۰۳ سوارزهی لشکر ۲۸ سنندج

قبل از جنگ تحمیلی، به خاطر ماهیت فعالیت گروه‌های ضدانقلاب کومله و دموکرات و ناامنی مناطق و جاده‌ها در کردستان، از این یگان در پاکسازی مناطق آلوده و تأمین آبادی و جاده‌ها استفاده می‌شد. با شروع جنگ تحمیلی، این وضعیت ادامه داشت، تا دو سه ماه قبل از شروع عملیات والفجر ۴، که فرماندهی لشکر ۲۸ سنندج (سرهنگ آذرفر) با در نظر گرفتن اصل صرفه‌جویی در قوا و تمرکز قوا، لشکر را جهت اجرای عملیات والفجر ۴ در منطقه مریوان بازسازی و آماده کرد.

لشکر ۲۸ با استفاده و جایگزین کردن یگان‌های ژاندارمری، گروهان و گردان‌های جندالله، حزب‌الله و تکاوران و قدس و...، که از مراکز آموزشی دریافت می‌نمود، یگان‌های پیاده، تانک و سوارزهی و آتشبارهای توپخانه را از پاسگاه‌ها و پایگاه‌ها جمع‌آوری و بازسازی نمود.

عملیات والفجر ۴ در تاریخ ۲۷ مهرماه ۶۱ در منطقه مریوان - بانه به اجرا گذاشته شد. منطقه عملیات از نظر جغرافیایی، کوهستانی و صعب‌العبور می‌باشد، که علاوه بر حضور یک لشکر و تیپ سپاه یکم عراق، گروه‌های ضدانقلاب کومله و دموکرات، کلیه آبادی‌ها و راه‌ها را تحت کنترل خود داشتند. لشکر برای تأمین منطقه عقب، به گردان سوارزهی مأموریت تأمین منطقه عقب لشکر را از سه‌راهی حزب‌الله تا ارتفاعات کوخلان - دهانه شیر، به طول ۳۰ کیلومتر واگذار می‌کند.

گردان ۲۰۳ سوارزهی، که گروهان‌های خود را تازه از تأمین پاسگاه‌ها و آبادی‌ها جمع‌آوری و بازسازی نموده بود، مأموریت فوق را با برقراری پایگاه‌های ثابت و متحرک و دیدبانی و گشتزنی مداوم با نفربر و تانک‌ها در طول شبانه‌روز، به اجرا گذارد. به طوری که، منطقه‌ای که اصطلاحاً با تاریکی هوا در کنترل کومله و دموکرات قرار می‌گرفت و فردا با روشن شدن هوا مجدداً ارتش کنترل آن را در دست می‌گرفت، به منطقه‌ای کاملاً امن تبدیل شد و افراد و یگان‌ها ۲۴ ساعته در کمال اطمینان تردد می‌کردند. یکی از

نتایج عملیات والفجر ۴، قطع ارتباط عناصر کومله و دموکرات با مراکز پشتیبانی خود در خاک عراق بود، که این مهم حاصل تأمین و امنیت منطقه‌ای بود که گردان ۲۰۳ سوارزرهی به وجود آورده بود.

د) گردان ۲۱۴ سوارزرهی لشکر ۷۷ پیاده

در عملیات ثامن الائمه، گردان ۲۱۴ سوارزرهی مأمور تأمین جناح راست تیپ ۳ لشکر ۷۷ خراسان بود. گردان مزبور این مأموریت را با کمک گردان ۱۰۷ پیاده امداد ژاندارمری از سلمانیه تا دارخوین پوشش داد و مانع دسترسی دشمن به جناح و عقبه تیپ و لشکر شد.

عملکرد زرهی سپاه پاسداران در جنگ تحمیلی

سپاه پاسداران در سال ۱۳۵۸ تشکیل شد و با بکارگیری نیروهای بسیج و مردمی، روند سازمانی و عملیاتی شدن را طی می نمود، که گروه های ضدانقلاب در گنبد و کردستان و... شروع به فعالیت و ناامن کردن منطقه نمودند، به طوری که فعالیت و زندگی عادی مردم را مختل کردند؛ لذا سپاه به صورت تیم و گروه های انقلابی به مناطق مذکور عزیمت کرده و در تأمین امنیت مناطق به کمک ارتش شتافت.

با شروع جنگ تحمیلی، سپاه پاسداران هم خود را موظف به دفاع از کیان این مرز و بوم دانسته و علیرغم محدودیت های تجهیزات و جنگ افزارهای سنگین، دوشادوش نیروهای نظامی در عملیات های تثبیت و بیرون راندن دشمن شرکت فعالانه داشت. نمونه بارز آن شرکت سپاه پاسداران خرمشهر به فرماندهی شهید جهان آرا در مقاومت ۳۴ روزه خرمشهر می باشد (برادران سپاهی و مردمی تحت امر شهید جهان آرا در قالب سازمان گروهان و گردان و... نبودند).

در عملیات نصر (هویزه) در تاریخ ۱۵/۱۰/۵۹ نیز، تعداد ۳۰۰ نفر در قالب دو گردان از برادران سپاه پاسداران شرکت داشتند، که شهید علم الهدی به همراه تعدادی از دانشجویان پیرو خط امام هم در بین آنها بودند. این گردان ها فقط مجهز به تفنگ و آرپی جی و یک دستگاه بی سیم بودند. متأسفانه اکثر آنان در این عملیات به شهادت رسیدند.

همکاری برادران سپاه پاسداران در عملیات های سال اول جنگ تحمیلی، بدین منوال ادامه داشت، تا عملیات ثامن الائمه که به طور رسمی تعداد ۱۰ گردان پیاده شرکت دادند، که بیشتر به یگان های ارتش مأمور شد و یا در کنار یگان های ارتش همکاری نمودند. تا اینجا اثری از وجود یگان تانک سپاه پاسداران نیست.

با بررسی سوابق عملیات ثامن الائمه، مشخص می گردد یکی از شروط انجام عملیات ثامن الائمه (ع)، واگذاری بدون قید و شرط وسایل و تجهیزات اغتنامی، بویژه تانک، به

سپاه پاسداران می‌باشد. با پیروزی رزمندگان لشکر ۷۷ خراسان و شکست حصر آبادان، تعداد ۱۰۰ دستگاه تانک سالم (عمدتاً تی ۵۵) به غنیمت گرفته شد، که همگی به سپاه پاسداران تحویل گردید و سپاه پاسداران با استفاده از تانک‌های مذکور، اقدام به تشکیل گروهان و گردان تانک نموده و با آموزش‌های لازم، آمادگی خود را برای شرکت در عملیات‌های بعدی اعلام داشتند، به طوری که اولین گردان تانک سپاه پاسداران در عملیات طریق القدس شرکت کرده است. با توجه به آمار وسایل اغتنامی از عراق در عملیات طریق القدس، که حدود ۱۰۰ دستگاه تانک سالم به دست آمد، سپاه توانست گردان تانک خود را به تیپ زرهی ارتقاء دهد.

در عملیات فتح المبین، از جمع ۷۰ گردان رزمی سپاه پاسداران، فقط دو گردان تانک شرکت داشتند، ولی در عملیات بیت المقدس، تیپ مستقل ۳۰ زرهی سپاه به فرماندهی برادر فتح اله جعفری (به صورت ادغامی در یگان‌های پیاده سپاه) عمل نموده است. روند ارتقاء یگان‌های زرهی سپاه پاسداران به سرعت ادامه یافت، به طوری که در عملیات رمضان، تیپ مستقل ۳۰ زرهی به لشکر ۳۰ زرهی تغییر سازمان یافته و در سازمان رزمی، به عنوان احتیاط قرارگاه کربلا منظور شده بود (امکان بکارگیری آن به وجود نیامد).

مرکز آموزش زرهی سپاه پاسداران در همان سال‌های اولیه پیروزی انقلاب اسلامی، با الگوبرداری از دانشکده زرهی ارتش، در شیراز تأسیس و به آموزش خدمه تانک پرداخت، به طوری که در سازماندهی یگان تانک، از نظر خدمه مشکلی نداشته‌اند. به طور خلاصه، می‌توان نتیجه گرفت استعداد یگان‌های پیاده رزمی سپاه پاسداران در عملیات ثامن الائمه (ع) به صورت گردانی، در عملیات طریق القدس در قالب تیپ و در عملیات فتح المبین در قالب لشکر بوده است.

یگان‌های زرهی سپاه در عملیات طریق القدس به صورت گردان تانک، در عملیات فتح المبین و بیت المقدس با سازمان تیپ و در عملیات رمضان با سازمان لشکری بوده است.

عملکرد رسته زرهی در عملیات تأخیری در جنگ تحمیلی/۱۲۷

شماره	تاریخ	عملیات	یگان‌های شرکت‌کننده سپاه پاسداران	
			پیاده	زرهی
۱	۵۹/۷/۲۳	—	—	—
۲	۵۹/۱۰/۱۵	نصر (هویزه)	۲ گردان	—
۳	۶۰/۷/۵	ثامن‌الائمه (ع)	۱۰ گردان	—
۴	۶۰/۹/۸	طریق‌القدس	۳۰ گردان در کادر تیپ	۱ گردان تانک
۵	۶۱/۱/۲	فتح‌المبین	۷۰ گردان در کادر لشکر	۲ گردان تانک
۶	۶۱/۲/۱۰	بیت‌المقدس	۱۳۱ گردان	۳ (گردان تانک در قالب یک تیپ زرهی)
۷	۶۱/۴/۲۲	رمضان	نامشخص	یک لشکر زرهی

عملکرد رسته زرهی در عملیات تأخیری در جنگ تحمیلی

برابر طرح عملیات ابوذر نیروی زمینی، لشکر ۹۲ زرهی قرار بود در مقابل تجاوز عراق در خوزستان، با اجرای عملیات تأخیری، پیشروی دشمن را در جنوب اهواز، در مناسب‌ترین مواضع سد و سپس در منطقه مربوطه پدافند و با آفند متقابل، دشمن را منهدم نماید.

منطقه مسئولیت سرزمینی لشکر ۹۲ در منطقه مرزی خوزستان، از شمال به موسیان و از جنوب به دهانه فاو (در دهانه اروندرود) به خلیج فارس محدود می‌شد، که در امتداد نوار مرزی، قریب به ۴۸۰ کیلومتر به ترتیب از شمال به جنوب، منطقه عمومی عین خوش، فکه، دوسلک در غرب دزفول و شوش، منطقه عمومی دشت آزادگان، بستان، سوسنگرد، هویزه، منطقه عمومی جنوب اهواز تا خط مرزی و منطقه عمومی خرمشهر، آبادان و ماهشهر می‌باشد.

لشکر ۹۲ زرهی منطقه مسئولیت خود را به چهار قسمت تقسیم نمود:

۱. قسمتی به ستاد اروند (ستاد عملیاتی جنوب) واگذار شد (مسئولیت مرزی از پاسگاه کیلومتر ۲۵ به طرف جنوب، با زیر امر قرار دادن گردان ۲۳۲ تانک و گردان ۱۶۵ مکانیزه و گردان ۱۵۱ دژ و ژاندارمری‌های منطقه مذکور).

۲. مسئولیت منطقه مرزی از کیلومتر ۲۵، کوشک، طلائی به طرف چزابه به تیپ ۱ واگذار گردید.

تیپ ۱ لشکر ۹۲ زرهی شامل: گردان‌های ۱۲۱ مکانیزه، گردان ۲۶۴ تانک چیفتن، گردان ۲۳۱ تانک ام ۶۰، گردان ۱۴۸ پیاده از لشکر ۷۷ خراسان (زیر امر)، گروه رزمی ۳۸ زرهی از مرکز زرهی (زیر امر) و گردان ۲۲۱ سوارزرهی بود.

تیپ ۱ لشکر ۹۲ زرهی در اجرای مأموریت‌های محوله، از وجود سپاه پاسداران اهواز، گروه جنگ‌های نامنظم دکتر چمران و دانشجویان دانشکده افسری به صورت زیر امر یا تحت کنترل عملیاتی استفاده نموده است.

گردان ۲۲۱ سوارزرهی از اوایل شهریور ۵۹، به عنوان نیروی پوشش لشکر در منطقه مسئولیت تیپ ۱ لشکر ۹۲ زرهی در منطقه مرزی گسترش یافته بود و عناصر رزمی تیپ ۱ شامل: گردان ۱۲۱ مکانیزه، گردان‌های ۲۳۱ و ۲۶۴ تانک در مواضع سدکننده طلائی، کوشک، کیلومتر ۲۵ مستقر شده بودند، که پس از تهاجم عمومی ارتش عراق، کلیه این یگان‌ها به ۱۵ کیلومتری جنوب غربی اهواز عقب‌نشینی کرده و با کند کردن پیشروی دشمن و تثبیت متجاوز، خط پدافندی را اشغال و تحکیم نمودند.

۳. تیپ ۳ لشکر ۹۲ زرهی، مسئولیت منطقه دشت آزادگان را از جنوب به کرخه کور، از شمال به تپه‌های رملی شمال رودخانه کرخه، از شرق به حمیدیه و شاخه شمالی و جنوبی کرخه کور و از غرب به خط مرزی هورالعظیم بر عهده داشت.

منطقه مسئولیت مرزی تیپ ۳ لشکر ۹۲ عملاً از تنگ چزابه تا پاسگاه سوبله بوده است (گرچه در بعضی از پیام‌ها و گزارشات، فعالیت و عملیات عناصر این تیپ تا حوالی پاسگاه صفریه موجود است).

۴. مسئولیت منطقه عمومی عین خوش، فکه، دوسلک، منطقه عمومی دشت آزادگان، بستان، هویزه تا چزابه به تیپ ۲ دزفول واگذار گردید. تیپ ۲ زرهی دزفول، گردان‌های ۱۰۵ مکانیزه (منهای یک گروهان)، گردان ۲۰۷ و ۲۵۶ تانک، گردان ۲۸۳

عملکرد رسته زرهی در عملیات تأخیری در جنگ تحمیلی/ ۱۲۹

سوارزرهی، یگان‌های رزمی لشکر ۹۲ زرهی بودند، که زیر امر تیپ ۲ قرار داشتند. به علت وسعت و اهمیت منطقه واگذاری به تیپ ۲ دزفول، یگان‌های زیر نیز در این منطقه بودند:

- گروه رزمی ۳۷ زرهی (یک گروهان تانک + یک گروهان پیاده + یک آتشبار توپخانه).
- گروه رزمی ۱۳۸ پیاده از لشکر ۲۱ (گردان ۱۳۸ پیاده + یک گروهان تانک).
- گردان ۱۴۱ پیاده از لشکر ۲۱، که پس از آغاز نبرد وارد منطقه شد.

با مشاهده قرائن و شواهد متعدد، مبنی بر حمله عراق به ایران، لشکر ۹۲ زرهی طی دستورالعملی در تاریخ ۵۹/۶/۱۵، از فرماندهی عملیات دزفول (جانشین لشکر سرهنگ ملک‌نژاد) خواست که طرح ابوذر (طرح حرّ لشکر ۹۲ زرهی) را در منطقه عین‌خوش - فکه اجرا نمایند و در برابر متجاوز، تأخیر و زمان کسب نماید. فرماندهی عملیات دزفول مأموریت محوله را به شرح زیر به مرحله اجرا گذاشت:

الف) گردان ۲۸۳ سوارزرهی به عنوان نیروی پوشش در نوار مرزی عین‌خوش (از پاسگاه مرزی نهر عنبر تا پاسگاه سمیده).

ب) گروه رزمی ۳۷ زرهی به عنوان نیروی پوشش در نوار مرزی فکه (از پاسگاه سمیده، فکه، دویرج، طاووسیه، رشیده تا صفریه).

ج) تیپ ۲ زرهی به عنوان عمده قوا در اولین خط تأخیری در عین‌خوش.

گردان‌های ۱۳۸ و ۱۴۱ پیاده به فرماندهی فرمانده گردان ۱۴۱ به عنوان عمده قوا در خط تأخیری فکه، به طور نسبی استقرار می‌یابند. به علت برتری کامل نیروهای متجاوز (یک لشکر مکانیزه + یک لشکر زرهی) نسبت به مدافعان ما در منطقه عملیات عین‌خوش - فکه در آغاز عملیات، باید پیشروی دشمن را در عین‌خوش - فکه + خط مواضع تینه - برقازه + خط مواضع شاوریه - علی گره‌زد - ابوصلیبی خات + خط مواضع رادار - سه‌راهی قهوه‌خانه متوقف سازند و حداکثر تأخیر را در حین عقب‌نشینی به

دشمن وارد و به شرق رودخانه کرخه عقب‌نشینی کنند و با اتکاء به مواضع غیرقابل عبور رودخانه کرخه، مواضع پدافندی را اشغال و پدافند نمایند.

گسترش عمومی یگان‌ها به این ترتیب بود که گردان ۲۸۳ سوارزرهی به عنوان نیروی پوشش و تیپ ۲ زرهی در مواضع عین‌خوش و گروه رزمی ۳۷ زرهی در فکه گسترش یافته بودند.

فعالیت و جابجایی‌های ارتش عراق در نوار مرز و درگیری‌های پراکنده مرزبانان طرفین، قرائن و شواهد حمله قریب‌الوقوع عراق به ایران را روز به روز بیشتر می‌نمود.

در تاریخ ۱۳۵۹/۶/۲۱، لشکر ۹۲ زرهی، گردان ۲۸۳ سوارزرهی را به عنوان نیروی پوشش لشکر تعیین نمود و از گردان خواسته شد با تهیه مواضع مناسب، از پاسگاه سمیده تا پاسگاه نهر عنبر، تماس خود را با دشمن حفظ و نزدیک شدن دشمن را گزارش و در حد توان، حرکت دشمن را کند نماید.

گردان ۲۸۳ سوارزرهی در طول منطقه واگذاری، علاوه بر استفاده از پاسگاه‌های مرزی موجود، با استقرار پایگاه‌های ثابت و متحرک و گشتزنی و دیدبانی و مراقبت، به اجرای مأموریت محوله می‌پردازد.

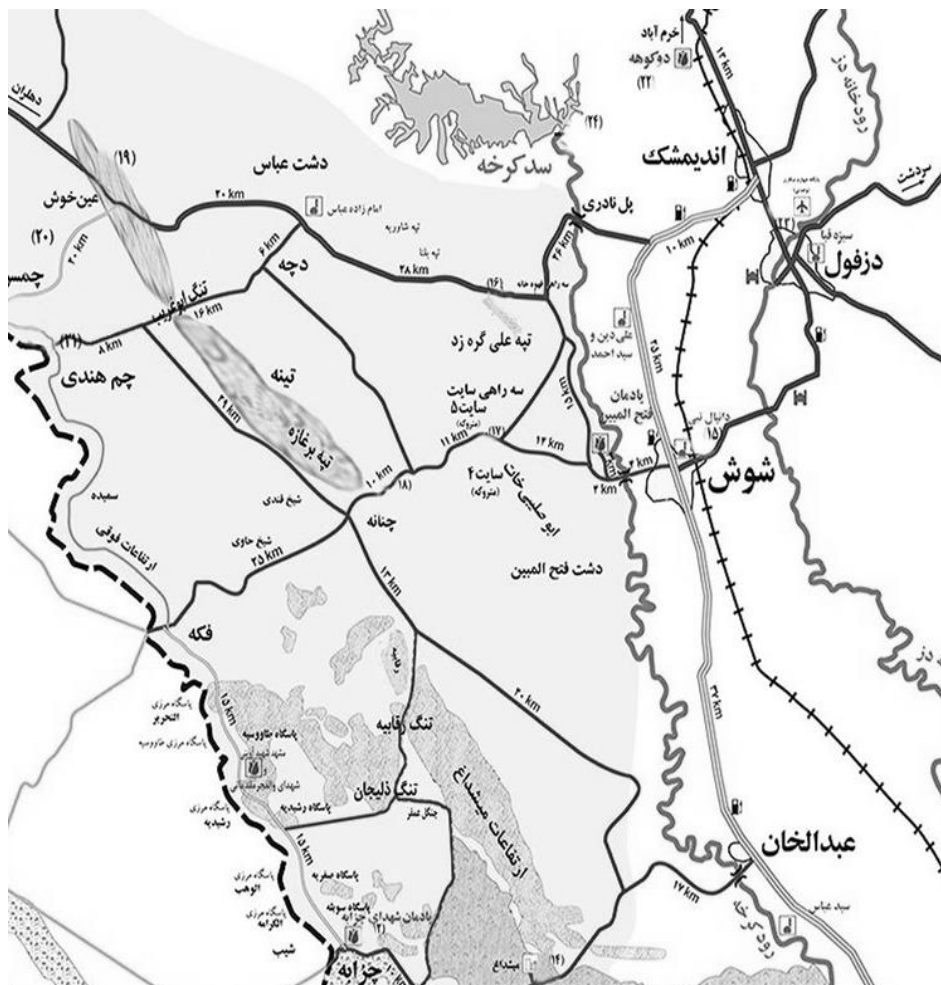
در تاریخ ۱۳۵۹/۷/۳، در اثر فشار دشمن، پاسگاه‌های ربوط، چم‌سری و چم‌هندی و شهرستان موسیان سقوط نمود و گردان ۲۸۳ سوارزرهی مجبور به عقب‌نشینی به سمت مواضع عین‌خوش می‌گردد.

در تاریخ ۱۳۵۹/۷/۴، رئیس‌جمهور و فرماندهی کل قوا (بنی‌صدر) و جانشین ستاد مشترک (شهید فلاحی) ضمن بازدید از مواضع عین‌خوش، از یگان‌های مستقر در عین‌خوش و فکه می‌خواهند هر طور شده، یک هفته حرکات دشمن را به تأخیر انداخته و به نفع نیروهای خودی زمان کسب نمایند.

همچنین، به منظور پیش‌بینی و ممانعت از عبور دشمن از پل کرخه (پل نادری) به گردان ۲۸۳ سوارزرهی دستور داده شد، سریعاً به سمت محل مذکور حرکت نموده و در

عملکرد رسته زرهی در عملیات تأخیری در جنگ تحمیلی ۱۳۱/

ارتفاعات کمانه بزرگ و کوچک مشرف به پل کرخه، در ساحل شرقی رودخانه کرخه مواضع مناسبی را اشغال و مواضع پدافندی خود را تحکیم و از عبور نیروهای متجاوز به ساحل شرقی ممانعت نمایند.

نقشه عملیاتی منطقه شوش - دزفول

بررسی ژئوپلیتیک کشور عراق

ژئوپلیتیک کشور عراق

جهت بررسی ژئوپلیتیک عراق لازم است تعاریف زیر یادآوری گردد:

ژئوپلیتیک: ژئو یعنی زمین و پلیتیک به معنای سیاست است. در نتیجه، ژئوپلیتیک را جغرافیای سیاسی گفته‌اند، که به تأثیر متقابل و روابط بین جغرافیا و سیاست می‌پردازد و ناشی از عوامل موقعیت مکانی (شکل زمین)، اقلیم، منابع طبیعی، جمعیت (قومیت، مذهب و...) می‌باشد.

ژئواستراتژیک: مطالعه اثر عوامل استراتژیک جغرافیایی یک منطقه روی تصمیمات سیاسی حکومت‌ها و اثر متقابل روی کشورهای دیگر است، یا به عبارت دیگر، عمل کشف روابطی است که بین یک استراتژی و محیط جغرافیایی وجود دارد و عناصر آن عبارتند از: کشور، سرزمین، جمعیت، جامعه، اقتصاد، سیاست و...

ژئواکونومیک (اقتصاد سرزمینی): یعنی سرزمین‌هایی که در اقتصاد نقش دارند و از سه عنصر جغرافیا، اقتصاد و قدرت اقتصادی تشکیل شده است. در حقیقت، ژئواکونومیک جزئی از ژئوپلیتیک است. ژئواکونومیک تأثیر داده‌های جغرافیایی بر داده‌های اقتصادی است.

داده‌های جغرافیایی به دو دسته تقسیم می‌شوند:

داده‌های جغرافیایی طبیعی مثل: کوه، دشت، دریا، سواحل صخره‌ای یا ماسه‌ای، جنگ، رودخانه، کویر، عمق سواحل، آب و هوا، باران.
داده‌های مصنوعی مثل: جاده‌ها، پل‌ها، راه‌آهن، اسکله‌ها، باراندازها، بندرگاه‌ها، انبارها و سایر زیرساخت‌ها.

و داده‌های اقتصادی مانند: تولید، توزیع، سرمایه‌گذاری، دانش و اطلاعات بروز اقتصادی.

امروزه مباحث ژئواکونومیک جای مبحث ژئوپلیتیک و ژئواستراتژیک را گرفته و سرمایه‌گذاری در دنیا بر اساس مقوله‌های اقتصادی انجام می‌شود. البته در کنار آن، بحث امنیت را نمی‌شود فراموش کرد.

هنگامی که صدام حسین تصمیم گرفت کویت را به منظور تسلط بر منابع نفتی آن و به دست آوردن سواحل بیشتر در خلیج فارس اشغال کند، این یک موضوع ژئوپلیتیکی نبود، بلکه ژئواستراتژیکی بود، زیرا برنامه دقیق این اقدام تا زمان تهاجم علنی نشد. فقط پس از اشغال کویت بود که یک منظره عظیم ژئوپلیتیکی در بسیاری از ممالک عرب و در سطح بین‌المللی درگرفت. واکنش نظامی آمریکا و نحوه اجرای آن نیز یک موضوع استراتژیکی بود، زیرا دلایل عمیق این دخالت و نتیجه آن تا زمان شکست کامل صدام حسین روشن نشد.

جغرافیای عراق

عراق در همسایگی غرب ایران قرار دارد، که وسعتی به مساحت ۴۳۷/۹۷۰ کیلومترمربع دارد. جمعیت آن ۳۲ میلیون نفر است. پایتخت آن بغداد است و بصره، موصل، کرکوک و کربلا و نجف نیز از شهرهای مهم آن می‌باشند. این کشور در سال ۱۹۳۲ میلادی پس از فروپاشی امپراطوری عثمانی تأسیس شد.

عراق از شمال به ترکیه، از شرق به ایران، از جنوب به رأس خلیج فارس و کویت، از جنوب به عربستان سعودی، از غرب به اردن و از شمال غربی به سوریه محدود می‌شود. مرز عراق با ایران از دهانه فاو تا دالامپر داغ ۱۶۰۹/۱۳۵۰ کیلومتر طول دارد که از نظر جغرافیای سیاسی، یکی از بدترین حالات خطوط مرزی را دارد، که اختلاف دو کشور همسایه را دامن می‌زند و سبب ایجاد تنش بین دو کشور شده است.

مرزهای عراق توسط جامعه بین‌الملل در سال ۱۹۲۰ میلادی پس از سقوط امپراطوری عثمانی بر اساس معاهده سور بر مبنای همان مرزهای سابق بین ایران و عثمانی تعیین شد و متأسفانه همان اختلافات بین ایران و عثمانی به ارث گذاشته شد.

در سال ۱۹۲۱، عراق تحت سرپرستی انگلستان، با حکومت پادشاهی تشکیل شد و در سال ۱۹۳۲-۱۹۳۱ این کشور از بریتانیا استقلال یافت و همان سال توسط ایران به رسمیت شناخته شد.

جغرافیای غرب عراق کویری است با زمین‌های پست و هموار و هوای گرمسیری، ولی قسمت شرق این کشور دارای جلگه‌های حاصلخیز می‌باشد. بخشی از شمال شرقی عراق (کردستان عراق) کوهستانی و سردسیر است. بلندترین ارتفاع عراق کوه حاج عمران با ارتفاع ۲۵۱۹ متر مقابل ارتفاع تمرچین ایران قرار دارد.

رودخانه‌های بزرگ دجله و فرات، که در سرتاسر عراق جریان دارد و جلگه بین‌النهرین را تشکیل می‌دهند، هر دو از ارتفاعات ترکیه سرچشمه می‌گیرند. رودخانه دجله به طول ۱۷۱۸ کیلومتر است، که از این مقدار، حدود ۱۴۱۸ کیلومتر آن در عراق و مابقی در ترکیه جریان دارد.

رودخانه فرات نیز از ترکیه سرچشمه می‌گیرد، که پس از عبور از خاک سوریه، وارد عراق می‌شود. طول این رودخانه ۲۸۰۰ کیلومتر است، که ۱۲۰۰ کیلومتر آن در عراق و مابقی در خاک سوریه و ترکیه جریان دارد.

رودخانه شط العرب از به هم پیوستن رودخانه دجله و فرات در شمال بصره در محلی به نام القرنه به وجود آمده است. طول شط العرب از القرنه تا خلیج فارس ۱۸۵ کیلومتر و عرض آن هنگام مدّ دریا از ۱۰۰۰ تا ۱۵۰۰ متر متغیر است. عمق آن بین ۱۰ تا ۱۵ متر و قابل کشتیرانی می‌باشد.

رودخانه کارون به اروندرود پیوسته و سپس به خلیج فارس وارد می‌شود. شط العرب تا ۸۰ کیلومتری دهانه خلیج فارس در خاک عراق جریان می‌یابد، سپس مسیر رودخانه مرز بین‌المللی ایران و عراق را تشکیل می‌دهد، که این قسمت اروندرود نام دارد.

نقشه عراق و کشورهای همجوار

ساحل عراق در خلیج فارس

عراق در جنوب از طریق خلیج فارس با آب‌های آزاد ارتباط دارد، ولی تنها کشور حاشیه خلیج فارس است که کمترین ساحل را با آب‌های آزاد دارد. همین مسئله یکی از مشکلات عراق از حیث اقتصادی، نظامی، ارتباطی و استراتژیکی است، به گونه‌ای که بر رفتارهای سیاسی نظامی دولت عراق اثر گذاشته است.

ساحل عراق در خلیج فارس از فاو در دهانه اروندرود شروع شده و تا بندر ام‌القصر (در منتهی‌الیه خور عبدالله و مرز کویت) به طول ۴۸ کیلومتر ادامه دارد. تنها بندر مهم و قابل ورود به عراق در این ساحل بندر ام‌القصر می‌باشد.

دکترین نظامی عراق

معمولاً در دکترین نظامی کشورها چهار موضوع عمده مورد توجه قرار می‌گیرد، که عبارتند از:

موقعیت جغرافیایی، استعداد ارتش، نوع جنگ افزار و تجهیزات و آموزش. با توجه به موقعیت جغرافیایی عراق، که ترکیبی از ارتفاعات و جلگه است، در ارتش با عنایت روس ها، تقویت زرهی بیشتر مد نظر قرار گرفت، به طوری که در سازماندهی و تجهیز ارتش عراق، دو هزار دستگاه تانک در اختیار عراق گذاشته شد. ضمناً با توجه به ساحل محدود عراق در خلیج فارس، ارتش عراق به سمت نیروی زمینی و هوایی هدایت گردید و همه چیز در خدمت نیروی زمینی قرار گرفت.

بررسی نقش ژئوپلیتیک عراق

عراق به عنوان یکی از کشورهای مهم خاورمیانه دارای اهمیت ژئوپلیتیکی خاصی است، که به جهت قرار داشتن در یکی از مهمترین موقعیت های جغرافیایی جهان، در مقاطع مختلف زمانی، مورد توجه قدرت های بزرگ دنیا بوده است. موقعیت جغرافیایی که مشتمل بر وسعت خاک، پستی و بلندی، آب و هوا و محل کشور و شکل زمین است، که دانشمندان علم ژئوپلیتیک معتقدند وضع جغرافیایی در واقع سیاست خارجی یک کشور را تعیین می کند. ناپلئون نیز عقیده داشت که سیاست خارجی یک کشور به وسیله وضع جغرافیایی آن کشور تعیین می شود. با این وضع، تردیدی نمی توان داشت که عوامل جغرافیایی در دیپلماسی و استراتژی جنگی مؤثر است و به وسیله آن، می توان پیش بینی کرد که آیا سرزمین یک کشور میدان تاخت و تاز قرار خواهد گرفت، یا به عنوان یک سرزمین حائل مورد احترام خواهد بود. کشور عراق به جهت موقعیت جغرافیایی خاص خود، هم توجه دیگران را به خود جلب کرده و هم باعث به وجود آمدن حوادثی شده که نظریه طرفداران ژئوپلیتیک را تأیید می کند.

اهمیت ژئوپلیتیکی عراق

سر ویلسون فرماندار کل سیاسی منطقه در سال های اشغال عراق توسط انگلستان، در مورد اهمیت استراتژیکی عراق گفته است: کلید کل منطقه استراتژیک در بغداد

است و منطقه بین‌النهرین مثل میخی است که کلیه کشورهای تحت سلطه انگستان را محکم به دور خود نگه می‌دارد و لذا نباید عراق با کشورهای جهان عرب یا سایر کشورهای اسلامی متحد شود، بلکه باید به اندازه کافی از آنان دور نگه داشته شود.

اگر از روی نقشه هم به ترکیب ملت‌های مسلمان نگاه کنید، خواهید دید قلب اسلام خاورمیانه است و در خاورمیانه، دو جریان وجود دارد: یکی ملت‌های عرب و دیگری غیرعرب مانند ایرانی‌ها، ترک‌ها، کردها؛ و تنها منطقه‌ای که این دو جریان را به هم پیوند می‌دهد، عراق است. این ویژگی اهمیت ژئوپلیتیک عراق را نشان می‌دهد، که این کشور نه تنها در منطقه می‌تواند به عنوان بازیگر اصلی ایفای نقش کند، بلکه در عرصه جهانی نیز می‌تواند خودنمایی کند، به شرطی که بتوانند حتی‌الامکان بر بخشی از ورای مرزهای خود در منطقه جنوبی یا جنوب‌شرقی مسلط شود. با توجه به محاصره زمینی ایران، در شمال (کشور آذربایجان) و شرق (پاکستان و افغانستان) و جنوب (عربستان، امارات، قطر، کویت، بحرین) که کاملاً تحت نفوذ آمریکا هستند، عراق با وجود تمام خساراتی که در جنگ تحمیلی برای ایران به بار آورد، اکنون از نظر امنیت ملی و منافع ملی می‌تواند ضعف ژئواستراتژیک ایران را در مهار چندجانبه برطرف سازد و عمق استراتژیک ایران را افزایش دهد.

بررسی روابط ایران و ژئوپلیتیک عراق

روابط ایران و عراق نه تنها از زمان فروپاشی امپراطوری عثمانی، بلکه قبل از آن نیز فراز و نشیب‌هایی را به دنبال داشته است (تاریخ مؤید آن است که اکثر حملاتی که به ایران شده، از سمت مرزهای غربی بوده است، چه حملات اسکندر، چه حملات سپاه اسلام یا حملات ۵۰۰ ساله عثمانی و بالاخره حمله عراق علیه ایران در ۱۳۵۹/۶/۳۱). علیرغم انعقاد ۲۰ مورد قرارداد صلح و معاهده‌نامه از زمان تأسیس عثمانی، ۲۵ مورد جنگ بین دو کشور همسایه رخ داده است. با بررسی جنگ تحمیلی عراق علیه ایران، علیرغم انعقاد قراردادهایی چون قرارداد ۱۹۳۷ و قرارداد حسن همجواری ۱۹۷۵

الجزایر، مشاهده شده در سال ۱۹۸۰، عراق معاهده اخیر را لغو و به خاک جمهوری اسلامی ایران تجاوز نمود. وضعیت مذکور را می‌توان چنین تعبیر کرد که شاید جغرافیا مهمترین عامل این مناقشه بوده باشد، زیرا ماهیت استراتژیک عراق در برابر ایران از موقعیت جغرافیایی این کشور در انتها الیه شمال غربی خلیج فارس با یک معبر باریک به خطوط کشتیرانی بین‌المللی ناشی می‌شود و همین مسئله دو دولت هم‌مرز با این معبر باریک (اروندرو) را تحت الشعاع قرار می‌دهد.

مختصات و اهمیت اروندرود

همان‌طور که قبلاً گفته شد، رودخانه دجله و فرات در محلی به نام القرنه به هم پیوسته و شط‌العرب را تشکیل می‌دهند. طول این رودخانه از القرنه تا مصب آن در دهانه فاو ۱۸۵ کیلومتر است، که ۸۱ کیلومتر آن مرز مشترک ایران و عراق است، که اروندرود نامیده شده است. جزایر متعددی در اروندرود وجود دارد، که مهمترین آنها عبارتند از: آبادان، مینو، شطیط، ام‌الرصاص، بلجانیه، سندباد شرقی و غربی، ام‌الطویل، فیاض، بوراین و چند جزیره دیگر.

عراق در طول اروندرود دو بندر مهم استراتژیک به نام بصره و فاو دارد. فاصله بصره تا خلیج فارس ۱۵۰ کیلومتر است. بندر فاو نیز در دهانه اروندرود و انتهای جزیره فاو قرار دارد، که دارای یک موقعیت استراتژیک می‌باشد. اروندرود مهمترین راه دسترسی عراق به خلیج فارس است. عراق در این ناحیه تنها ۴۰ کیلومتر ساحل در خلیج فارس دارد، که این مقدار ساحل نیز آنچنان قابل استفاده بهینه نیست. صدور نفت و حمل و نقل کالا از طریق اروندرود برای عراق امری حیاتی است. مهمترین منابع نفتی عراق در زبیر و رمیله در اطراف اروندرود قرار دارند و همچنین، میدان نفتی ذیقا در شمال غربی بصره توسعه یافته و عمده‌ترین تأسیسات گاز مایع طبیعی عراق در منطقه جنوبی این کشور و در نزدیکی اروندرود واقع شده است.

با توجه به مطالب ذکر شده در مورد اهمیت استراتژیکی و اکونومیکی اروندرود از طرف عراق، می‌توانیم پی ببریم که چرا عراق برای تسلط کامل بر این آبراه، سیاست تهاجمی داشته است.

اروندرود و روابط با ایران

بعد از تجزیه عثمانی و تولد کشور عراق، بریتانیا معتقد بود که ایران استقلال عراق را به رسمیت بشناسد. دولت ایران این امر را مشروط بر موافقت عراق در به رسمیت شناختن حقوق مسلم ایران بر اروندرود نمود. لیکن بریتانیا و عراق پس از به رسمیت شناخته شدن، به وعده خود عمل نکردند و لذا ایران به اشتباه خود پی برد. به دنبال آن، ایران اعلام نمود حدود پروتکل ۱۹۱۴ را به رسمیت نمی‌شناسد؛ لذا کشمکش و برخوردهای مرزی تا سال ۱۹۳۷ ادامه یافت و بالأخره در این سال، توافقنامه‌ای مبنی بر اداره اروندرود بین دو کشور تنظیم شد. این وضعیت با کودتاهای عراق و فراز و نشیب‌های متعاقب آن مواجه بوده است. مثلاً در سال ۱۳۴۸، عراق به ایران اخطار داد که اروندرود رودخانه اصلی عراق است و بایستی کشتی‌های ایرانی که قصد ورود و خروج به این آبراه را دارند، پرچم عراق را نصب کنند. کشتی ابن سینا بدون توجه به اخطار مذکور، با حمایت ناوچه‌های نیروی دریایی و هواپیماهای نیروی هوایی از خرمشهر به سوی خلیج فارس حرکت نمود و عراق نتوانست هیچ عکس‌العملی از خود بروز دهد.

از سال ۱۳۴۸ تا ۱۳۵۳، تشنجات مرزی رو به وخامت نهاده بود و با وساطت رئیس جمهور الجزایر، قرارداد حسن همجواری بین دولتین ایران و عراق منعقد شد و طبق این قرارداد، مرز بین دو کشور ایران و عراق در اروندرود بر مبنای خط القعر تعیین گردید. این قرارداد به نام قرارداد ۱۹۷۵ الجزایر معروف شد. گرچه طبق این قرارداد ایران به خواسته خود مبنی بر حاکمیت نیمی از اروندرود دست یافت، ولی امضای این قرارداد توسط عراق صرفاً یک تاکتیک بود، تا خود را مجهز و آماده نماید و در فرصت مناسب، بتواند به

آرمان‌های خود جامه عمل بپوشاند. تهاجم سال ۱۹۸۰ میلادی عراق به ایران و اشغال کیلومترها از خاک ایران را باید در این راستا ارزیابی کرد.

تنگنای ژئوپلیتیکی عراق و لغو قرارداد الجزایر

صدام حسین که اهمیت اروندرود برای دسترسی به آب‌های خلیج فارس را می‌دانست و قرارداد الجزایر را مانع این دسترسی می‌دید، به طور یکجانبه آن را نقض و در شهریور ۱۳۵۷ به ایران حمله کرد. لیکن پس از هشت سال درگیری و مقاومت جمهوری اسلامی ایران، نتوانست وضعیت جغرافیایی عراق را بهبود بخشد، لذا به کویت روی آورد و در سال ۱۹۹۰، کویت را به اشغال خود درآورد، تا بلکه بتواند سواحل خود را در خلیج فارس افزایش دهد.

اقدامات خشونت‌بار و خصمانه عراق برای اروندرود به اندازه‌ای حتی در خارج از منطقه مشکل ایجاد کرد، که می‌توان گفت مشکلات ناشی از منازعه بر سر اروندرود بیشترین توجه بین‌المللی را به خود معطوف داشته است. علیرغم شکست‌های عراق در جنگ با ایران و کویت و عقب‌نشینی آن در صحنه منطقه‌ای و بین‌المللی، عراق همچنان به عنوان بازیگر سیاسی دارای ارزش و اهمیت است.

با این وصف، دور از انتظار نیست که عراق همچنان به ادعای خود بر اروندرود، و حتی ادعا بر کویت در آینده ادامه دهد و برای رسیدن به وضعیت استراتژیکی مناسب، مجدد دست به اقدامی نابخردانه بزند. تجربه ثابت کرده است هرگاه کشوری دارای یک موقعیت ژئواستراتژیک باشد، هیچگاه نمی‌تواند خود را از تحولات جهان دور نگه دارد و منزوی بماند، زیرا به ناچار، بخشی از یک استراتژی نظامی خواهد بود.

خلأ ژئوپلیتیکی ایران و عراق

اهداف استراتژیک به دو دسته اهداف ثابت و اهداف متغیر تقسیم می‌شود. اهداف استراتژیک ثابت ۱۰۰ درصد تابع عوامل جغرافیایی است و تا حد زیادی سازنده تاریخ

سیاسی کشورها بوده‌اند. وقتی سابقه اختلافات مرزی و ادعاهای مرزی کشورها بررسی شود، ملاحظه می‌شود کمتر کشوری است که از این نوع اختلافات مصون باشد.

ایران با عراق از دالامپرداغ تا دهانه فاو ۱۶۰۸ کیلومتر مرز مشترک دارد، که در این مسیر، از نقاط خاصی قابلیت بحران دارد. از طرفی، بدون در نظر گرفتن طول مرز، یکی از مشکلات استراتژیکی ایران با عراق، خلأ ژئوپلیتیکی است. اهداف استراتژیک می‌خواهند خودشان را با این نقاط تطبیق دهند. این خلأ در برخی از مناطق کرمانشاه، کردستان، ایلام و خوزستان منطبق است. طول این نقاط در کردستان، کرمانشاه و ایلام هرکدام حدود ۳۰۰ کیلومتر و در خوزستان حدود ۴۰۰ کیلومتر است. این نقاط در طول مرزها از نظر جغرافیایی متفاوتند. ایران در کردستان با عراق خلأ ژئوپلیتیکی دارد، یعنی آنجا جایی است که وحدت منطقه از نظر ژئوپلیتیکی توسط کردها به هم می‌خورد. در خوزستان، هم ایران و هم عراق خلأ ژئواستراتژیکی دارند. در کرمانشاه، هردو وجود دارد، یعنی هم خلأ ژئوپلیتیکی و هم خلأ ژئواستراتژیکی.

اهمیت ژئواستراتژیکی

با نگاهی به ژئوپلیتیک گذشته ایران در دوره باستان، معلوم می‌شود از حمله اسکندر به ایران تا عملیات مرصاد در جنگ تحمیلی، سرنوشت ایران از این منطقه ورق می‌خورده است.

از عملیات نامنظم آن روز تا عملیات نامنظم امروز، از جنگ جهانی اول و دوم، از اولین جنگ مدرن تا آخرین آن، این منطقه سرنوشت‌ساز بوده است. ایران اهداف ژئوپلیتیکی و ژئواستراتژیکی و ژئواکونومیکی در برابر عراق دارد. ایران دارای منابع نفتی مشترک مرزی با عراق، هم در غرب (چاه‌های نفت نفت‌شاه)، هم در جنوب (منابع نفتی هورالعظیم و...) است و در خوزستان مورد اختلاف ایران با عراق ارون‌دود یا شط‌العرب است، که محل تلاقی نهر خَین تا دهانه فاو ۸۴ کیلومتر است. اینجا هم ایران و هم عراق ضعیف هستند، که ضعفی دوجانبه است. در این محل، دولتی می‌تواند حاکمیت داشته

باشد که دو تکه بصره - خرمشهر را در اختیار داشته باشد. این تقسیم‌بندی یک تقسیم‌بندی بسیار حساب‌شده بود، که میله لولا را در اینجا قرار داده‌اند، زیرا عراق به دلیل محدودیت دسترسی به آب‌های آزاد، خواستار امتیاز بیشتری از تنها آبراه خود از دهانه فاو در اروندرود است. دسترسی عراق به آب‌های آزاد از طریق بندر ام‌القصر به خور عبدالله به علت اختلاف با کویت و بندر بصره از طریق اروندرود و دهانه فاو به علت اختلاف با ایران همیشه با مشکلاتی توأم بوده است.

کانون‌های بحران یا لولا

قدرت‌های بزرگ منطقه‌ای هرگاه بخواهند ایران (یا عراق) را دچار بحران کنند، کافی است با کوچکترین حرکتی، کشور ما یا عراق را تحت تأثیر و ناآرامی قرار دهند؛ و از نقاطی که لولا هستند استفاده می‌کنند. حساس‌ترین نقاط مناسب بحران خیز ایران در غرب (شرق عراق) قرار دارد. این لولا تقریباً منطبق بر مرزهای غربی کشور حدود ۱۸۰۰ کیلومتر است (حدود ۱۳۵۰ کیلومتر با عراق و ۴۵۰ کیلومتر با ترکیه).

هر زمانی که تجزیه و تحلیل ژئوپلیتیکی و بررسی تهدید خارجی از جانب ایران در رابطه با این لولا صورت گیرد، نام کشور عراق به میان می‌آید و متقابلاً در عراق نیز، هرگاه کارشناسان بخواهند در همین موارد تجزیه و تحلیل داشته باشند، نام ایران برده می‌شود. بنابراین، ملاحظه می‌شود انتخاب این لولا توسط غرب (اروپا یا آمریکا) بی‌دلیل نیست. لذا لازم است اول نقاط حساس و آسیب‌پذیر شناخته شود، تا بتوانیم سیاست خارجی خود را تدوین کنیم.

آسیب‌پذیرترین و مشکل‌آفرین‌ترین نقاط حساس در مرزهای ایران و عراق مجموعاً ۴۰۰ الی ۵۰۰ کیلومتر است. این نقاط مشترک هم برای ما و هم برای عراق نقاط ضعف هستند. با شناخت لولای ایران یا عراق، خلأهای استراتژیکی هر دو کشور مشخص می‌شود، که برای تدوین اهداف استراتژیک مدنظر خواهد بود.

اهداف استراتژیک به دو دسته اهداف ثابت و اهداف متغیر تقسیم می‌شوند. اهداف استراتژیک ثابت ۱۰۰ درصد تابع عوامل جغرافیایی است. عوامل جغرافیایی هم تا حد زیادی سازنده تاریخ سیاسی کشورها می‌باشد. یعنی اینکه وقتی در خاورمیانه سابقه اختلافات مرزی و ادعای مرزی بررسی شود، کمتر کشوری است که از این اختلافات نداشته باشد. همانطور که قبلاً تشریح شد، ایران با عراق ۱۶۰۸ کیلومتر مرز مشترک دارد و این نقاط ضعف در کردستان، کرمانشاه، ایلام و خوزستان شناسایی شده است. ایران از نظر جغرافیایی فقط از یک نقطه و آن هم در خسروی امکان ارتباط جاده‌ای مناسب دارد (البته بعد از جنگ تحمیلی، جاده‌های ایلام به مهران برای گذرگاه مهران، که نزدیک‌ترین مسیر تا نجف را دارد، تعریض شده است). همچنین، در جنوب جاده خرمشهر- شلمچه بازسازی و گمرک شلمچه برای امور گمرکی و رفت و آمد، فعال گردیده است. البته در نقاط دیگری مانند تمرچین، شمال مریوان، پرویز خان، سومار، چزابه و... بازارچه‌های مرزی یا گمرکات تأسیس شده است، که بایستی از این نظر به ژئواکونومیک منطقه بیشتر توجه شود.

مسئله دیگری که باید به آن توجه شود، مناطقی است که طبق قرارداد الجزایر، بایستی به عراق واگذار می‌شد و عراق آن را تمسک جنگ قرار داد، که می‌توان از زین‌الکش (زین‌القوس)، میمک (سیف سعد) و منطقه ابوعبیده در جنوب ایلام نام برد، که بایستی حل شود.

منابع

- پورشاسب، عبدالعلی، سرتیپ دکتر، رسته زرهی در هشت سال جنگ تحمیلی، هیئت معارف جنگ شهید سپهبد علی صیادشیرازی.
- حسینی، سرهنگ سید یعقوب، تیپ ۱ لشکر ۹۲ زرهی در آغاز جنگ تحمیلی، ایران سبز، ۱۳۹۲.
- حسینی، سرهنگ سید یعقوب، تیپ ۲ لشکر ۹۲ زرهی در آغاز جنگ تحمیلی، ایران سبز، ۱۳۹۲.
- حسینی، سرهنگ سید یعقوب، عملیات نصر تیپ ۳ لشکر ۹۲ زرهی در آغاز جنگ تحمیلی، ایران سبز، ۱۳۹۲، دی ماه ۵۹، کرخه کور - سوسنگرد - هویزه، ایران سبز، ۱۳۸۸.
- صارمی، سرتیپ ۲ مجید، گروه رزمی ۳۸ در عملیات غرب اهواز، ایران نشر، ۱۳۹۸.
- جوانمرد، سرتیپ حسن و سرتیپ ۲ نصرت اله معین وزیری، تحلیلی بر عملیات رمضان، دافوس اجا، ۱۳۸۶.
- جلالی، سرتیپ ۲ هوشنگ، تاریخ نظامی ایران از دوره صفویه تا پایان دفاع مقدس. ایران سبز، ۱۳۸۷.
- عزتی، عزت اله، جغرافیای نظامی ایران، دانشکده علوم نظامی، ۱۳۶۷.
- عزتی، عزت اله، تحلیلی در ژئوپلیتیک ایران و عراق، وزارت امور خارجه، ۱۳۸۴.
- جعفری، سرهنگ مجتبی، اطلس نبردهای ماندگار، سوره سبز، ۱۳۸۹.
- بختیاری، سرتیپ ۲ مسعود، عملیات بیت المقدس، دافوس اجا، ۱۳۶۸.
- قاسمی سامانی، علی محمد، حماسه میمک، گلچین کرمانشاه، ۱۳۹۴.